

UCHWAŁA Nr VIII/44/03

Rady Gminy DZIEMIANY

z dnia 30 czerwca 2003 r.

w sprawie: **uchwalenia studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Dziemiany**

Na podstawie art. 6, ust. 6 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym (tekst jednolity Dz. U. z 1999 r. Nr 15, poz. 139 z późn. zmianami) oraz art.18 ust.2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. Nr 142 poz. 1591 z 2001 r. z późn. zmianami), na wniosek Wójta Gminy, Rada Gminy Dziemiany uchwala co następuje:

§ 1

Dla prowadzenia polityki przestrzennej na obszarze gminy uchwala się studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, stanowiącego załącznik do niniejszej uchwały, a składającego się z:

- I. Części opisowej zwanej tekstem studium wraz z załącznikami graficznymi.
- II. Części graficznej w postaci planszy zbiorczej w skali 1:25 000..

§ 2

Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy.

§ 3

Zobowiązuje się Wójta Gminy Dziemiany do;

1. Niezwłocznego przekazania niniejszej Uchwały Pomorskiemu Urzędowi Wojewódzkiemu w Gdańsku.
2. Umieszczenia odpisu niniejszej Uchwały na okres 14 dni na tablicy ogłoszeń Urzędu Gminy w Dziemianach.

§ 4

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia

PRZEWODNICZĄCY
RADY GMINY
Marcin Podpora
inż. Marcin Podpora

SPIS TRESCI

WSTEP

Zespół autorski

Podstawy formalno-prawne i problematyka studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy

POLOZENIE - OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA GMINY

UWARUNKOWANIA URBANISTYCZNE

Polozenie w strukturze przestrzennej województwa

Siec osadnicza

Elementy ponad lokalne na terenie gminy

Komunikacja

Infrastruktura techniczna:

Ochrona środowiska przyrodniczego:

Kierunki działań polityki przestrzennej wynikające z planu województwa dotyczące ochrony krajobrazów stanowiących o tożsamości gminy

Zadania samorządu województwa służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych

Zadania rzedowe służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych

Struktura własności i sposób użytkowania gruntów

SFERA SPOLECZNA

UWARUNKOWANIA

Ludność

Rozwój ludnościowy gminy Dziemiany

Rozmieszczenie ludności

Przyrost naturalny

Ruch migracyjny

Struktura wieku ludności

Struktura płci

Struktura wykształcenia

Gospodarstwa domowe

Mieszkalnictwo

Wielkość zasobów mieszkalnictwa rodzinnego

Stopień wyposażenie w urządzenia infrastruktury technicznej

Rynek pracy

Aktywność zawodowa ludności

Wielkość i struktura bezrobocia

Miejsca pracy

Bilans zasobów pracy

Usługi dla ludności

Oświata i wychowanie

Wychowanie przedszkolne

Szkolnictwo podstawowe i gimnazjalne

Ochrona zdrowia

Zakłady Opieki Zdrowotnej

Złobki

Osrodku pomocy społecznej

Obiekty kultury

Biblioteki
 Obiekty sakralne
 Baza noclegowa
 Obiekty sportowe i rekreacyjne

SFERA SPOLECZNA

KIERUNKI

Prognoza liczby ludności gminy Dziemiany do roku 2020

Założenia do prognozy
 Wyniki prognozy liczby ludności
 Prognoza liczby gospodarstw domowych
 Prognoza liczby osób aktywnych zawodowo
 Omówienie wyników prognozy

INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

DIAGNOZA STANU ISTNIEJACEGO I UWARUNKOWANIA

Zaopatrzenie w wodę

Odprowadzanie i oczyszczanie ścieków

Ścieki sanitarne

Ścieki opadowe

Regulacja stosunków wodnych

Melioracje, zagrodzenie powodziowe

Zagrożenia jakości wód

Unieszkodliwianie odpadów

Zaopatrzenie w ciepło

Zaopatrzenie w gaz

Zaopatrzenie w energię elektryczną

Telekomunikacja

UWARUNKOWANIA

Uwarunkowania zewnętrzne

Wynikające ze „Strategii rozwoju województwa pomorskiego”.

Wynikające z „Planu zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego

Wynikające z projektu „Planu gospodarki odpadami dla województwa pomorskiego”

Wynikające z przepisów prawa

Uwarunkowania wynikające z analiz stanu istniejącego

Uwarunkowania lokalizacji elektrowni wiatrowych

Standardy obsługi

Zaopatrzenie w wodę.

Odprowadzanie i oczyszczanie ścieków.

Zaopatrzenie w ciepło.

Zaopatrzenie w gaz.

Zaopatrzenie w energię elektryczną.

Usuwanie i unieszkodliwianie odpadów.

INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

KIERUNKI ROZWOJU

Cele i zasady rozwoju.

Propozycje rozwiązań

Zaopatrzenie w wodę.

Odprowadzanie i oczyszczanie ścieków
 Kanalizacja podciśnieniowa

Kanalizacja ciśnieniowa

Zaopatrzenie w gaz i ciepło
 Zaopatrzenie w energie elektryczna
 Unieszkodliwianie odpadów

ROLNICTWO

UWARUNKOWANIA

Charakterystyka srodowiska przyrodniczego.

Warunki przyrodnicze.

Warunki klimatyczne

Charakterystyka gleb.

Zestawienie wyników badan zasobnosci, odczynu gleb oraz potrzeb wapnowania gminy

Dziemiany

Bonitacja gleb.

Uzytkowanie gruntów

Struktura obszarowa gospodarstw

Produkcja rolna.

Produkcja roslinna

Produkcja zwierzeca

ROLNICTWO

KIERUNKI ROZWOJU PRODUKCJI ROLNEJ.

KOMUNIKACJA

UWARUNKOWANIA

Polozenie gminy Dziemiany na tle ukkladu komunikacyjnego kraju i regionu

Obciazenie ruchem na drodze wojewódzkiej 235

Powiazania gminy komunikacja zbiorowa

Klasyfikacja administracyjna dróg

Klasyfikacja funkcjonalna

Sciezki rowerowe

KOMUNIKACJA

KIERUNKI ROZWOJU UKLADU KOMUNIKACYJNEGO

Uklad drogowy

Uklad kolejowy

ARCHEOLOGIA

UWARUNKOWANIA

Obiekty i strefy ochrony archeologicznej prawnie chronione

Uwarunkowania i ograniczenia wynikajace z ochrony archeologicznego srodowiska kulturowego

ARCHEOLOGIA

KIERUNKI

Ocena zagrozen archeologicznego srodowiska kulturowego

Postulaty dotyczace ochrony i ksztaltowania archeologicznego srodowiska kulturowego

SRODOWISKO PRZYRODNICZE

UWARUNKOWANIA

Ogólna charakterystyka gminy

Zarys charakterystyki geomorfologicznej i geologicznej

Wody powierzchniowe.

Warunki klimatyczne

Zróżnice zanieczyszczeń, zagrożeń i degradacji środowiska

Stan czystości wód powierzchniowych.

Stan czystości powietrza atmosferycznego.

Lasy

Bory i brzeziny bagienne

Bory sosnowe świeże i mieszane

Ubogie lasy bukowe i bukowo – debowe

Lasy debowo – grabowe i świetliste dąbrowy

Olsy i zarosła wierzbowe

Porolne nasadzenia drzew

Obszary i obiekty chronione

SRODOWISKO PRZYRODNICZE

KIERUNKI

Obszary objęte ochroną na podstawie przepisów szczególnych

Obszary wskazane do objęcia ochroną na podstawie przepisów szczególnych

Lokalne wartości środowiska przyrodniczego

Zasady ochrony i wzmocnienia systemu terenów aktywnych biologicznie

DZIEDZICTWO KULTUROWE

UWARUNKOWANIA

Wstęp

Rys historyczny

Systematyka cech przedmiotu opracowania

Opis ogólny.

Formy osadnicze

Zagroda

Architektura

Wartości niematerialne

Wartości krajobrazowe

Szczegółowa systematyka cech poszczególnych miejscowości i ich otoczenia krajobrazowego

DZIEMIANY

DUNAJKI

JASTRZEBIE DZIEMIANSKIE

KALISZ KASZUBSKI

PIECHOWICE

DABRÓWKA

PLESY- RÓW

RADUN

SCHODNO

TRZEBUN

DYWAN

Waloryzacja

DZIEDZICTWO KULTUROWE

KIERUNKI

Wnioski i wytyczne dla ochrony wartości i kształtowania środowiska kulturowego

Ogólne.

Szczegółowe.

URBANISTYKA- KIERUNKI ROZWOJU

Kierunki gospodarcze

Kierunki przestrzenne

Obszary proponowane do objęcia miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego

LITERATURA

KARTOGRAFIA

ZALACZNIKI GRAFICZNE

INFORMACJE DODATKOWE

CELE PROGRAMU SAPARD

ZAPROSZENIE DO SKŁADANIA WNIOSKÓW O UDZIELENIE DOTACJI

W ramach programu Innowacje i technologie dla rozwoju przedsiębiorstw

ZAPROSZENIE DO SKŁADANIA WNIOSKÓW O UDZIELENIE DOTACJI do Programu pomocowego Unii Europejskiej Phare 2001 Spójność Społeczna i Gospodarcza (Phare 2001 SSG) Rozwój Małych i Średnich Przedsiębiorstw

WSTEP

Zespół autorski studium

W skład zespołu autorskiego studium wchodzi:

mgr inż. arch. A. Rodziewicz – główny projektant – członek Północnej Okręgowej Izby Urbanistów

nr G-142/2002

mgr inż. arch. T. Blyskosz – dziedzictwo kulturowe

mgr Z. Piotrkowski – dane statystyczne i społeczne

mgr D. Król – archeologia

mgr B. Grechuta – środowisko przyrodnicze

mgr inż. J. Słusarczyk – rolnictwo

mgr J. Bukowski – geologia

mgr inż. J. Role – komunikacja

mgr inż. R. Musiał – infrastruktura techniczna

dyrektor PPW „Glob” – mgr inż. Krzysztof Włodarczyk

Podstawy formalno-prawne i problematyka studium uwarunkowan i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy

Zgodnie z ustawą z dnia 7 lipca 1994 roku o zagospodarowaniu przestrzennym w celu określenia polityki przestrzennej gminy rada gminy podejmuje uchwałę o przystąpieniu do sporządzenia studium uwarunkowan i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.

Rada Gminy Dziemiany podjęła uchwałę o przystąpieniu do sporządzenia studium uwarunkowan i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Dziemiany. W wyniku rozstrzygnięcia przetargu Wójt Gminy Dziemiany podpisał umowę na wykonanie przedmiotowego studium z Przedsiębiorstwem Powierniczo-Wykonawczym „Glob” z siedzibą w Gdańsku.

Obowiązek sporządzenia studium uwarunkowan i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy został określony w ustawie o zagospodarowaniu przestrzennym. W odróżnieniu od miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, studium nie jest przepisem gminnym (art. 6, ust.7) a jedynie aktem kierownictwa wewnętrznego. Jednak sporządzane plany miejscowe powinny być z nim spójne (art. 18, ust. 2, pkt 2a), w związku z czym jego rola dla realizacji polityki przestrzennej gminy jest ogromna. Gmina w ten sposób kreuje swój rozwój, nie tylko funkcjonalnie – przestrzennie ale także gospodarczy, cywilizacyjny. Polityka przestrzenna jest bowiem najsilniejszym narzędziem waloryzacji ekonomicznej przestrzeni, stanowiącej, obok mieszkańców, podstawową wartość gminy.

Studium uwarunkowan i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Dziemiany sporządzono w oparciu o wymagania określone w ustawie o zagospodarowaniu przestrzennym.

Uwzględniono w nim uwarunkowania wynikające w szczególności z:

- dotychczasowego przeznaczenia, zagospodarowania i uzbrojenia terenu,
- występowania obiektów i terenów chronionych na podstawie przepisów szczególnych,
- stanu funkcjonowania środowiska przyrodniczego i kulturowego, w tym stanu rolniczej przestrzeni produkcyjnej,
- prawa własności gruntów,
- jakości życia mieszkańców,
- zadań służących realizacji ponadlokalnych celów publicznych (art. 6 ust. 4)

W studium określono w szczególności:

- obszary objęte lub wskazane do objęcia ochroną na podstawie przepisów szczególnych,
- lokalne wartości zasobów środowiska przyrodniczego i zagrożenia środowiskowe,
- obszary rolniczej przestrzeni produkcyjnej, w tym wyłączone z zabudowy,
- obszary zabudowane ze wskazaniem w miarę potrzeby terenów wymagających przekształcen lub rehabilitacji,
- obszary, które mogą być przeznaczone pod zabudowę, ze wskazaniem, w miarę potrzeby, obszarów przewidzianych do zorganizowanej działalności inwestycyjnej,
- obszary, które mogą być przeznaczone pod zabudowę mieszkaniową, wynikające z potrzeby zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych wspólnoty samorządowej,
- kierunki rozwoju komunikacji i infrastruktury technicznej, w tym obszary na których będą stosowane indywidualne i grupowe systemy oczyszczania ścieków, a także tereny niezbędne do wytyczania ścieżek rowerowych,
- obszary, dla których sporządzenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego jest obowiązkowe na podstawie przepisów szczególnych lub ze względu na istniejące uwarunkowania,
- obszary przewidziane do realizacji zadań i programów wynikających z polityki przestrzennej państwa (art. 6 ust. 5).

Opracowanie zawiera elaborat z częścią tekstową i schematami graficznymi oraz plansze podstawowa w skali 1:25000 na mapie sytuacyjno – wysokościowej. Wykorzystano w nim opracowania o charakterze studialnym, wykonane w ramach prac nad studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i strategią rozwoju gminy:

- „Studium wartości, zagrożeń i kształtowania walorów środowiska kulturowego”
- „Archeologiczne studium kulturowe”
- „Środowisko przyrodnicze”
- „Geologia”
- „Analiza możliwości i uwarunkowań rozwoju rolnictwa”
- „Komunikacja”
- „Infrastruktura techniczna”
- „Studium wartości i kształtowania sytuacji społeczeństwa gminy”

Ponadto wykorzystano opracowania planistyczne, materiały statystyczne oraz publikacje umożliwiające uzyskanie potrzebnego zakresu wiedzy o przedmiocie.

POLOZENIE- OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA GMINY

Gmina Dziemiany leży w południowej części województwa pomorskiego. Według ostatniego podziału administracyjnego Polski zaliczana jest ona do powiatu Koscierskiego. Graniczy ona z następującymi jednostkami administracyjnymi: od północy z gmina Lipusz, od wschodu z gmina Koscierzyna, od południowego – wschodu z gmina Karsin, od południowego – zachodu z gmina Brusy i od zachodu z gmina Studzienice.

UWARUNKOWANIA URBANISTYCZNE

Polozenie w strukturze przestrzennej województwa

Gmina zlokalizowana jest w oddaleniu od ważniejszych szlaków komunikacyjnych zarówno o randze krajowej jak i regionalnej.

Gmina leży na obszarze wiejskim, w obrębie wielofunkcyjnej strefy o charakterze rolno – leśno - turystycznym, z preferencjami dla rolnictwa ekologicznego oraz wiodącymi funkcjami turystyki krajoznawczej i kwalifikowanej, w obszarze określonym w Planie zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego, jako wymagający szczególnej polityki proturystycznej, wskazany do rozwoju turystyki kwalifikowanej i agroturystyki.

Wschodnie fragmenty gminy należą do obszarów planowanych restrukturyzacji turystyki, wymagających rozbudowy i rewitalizacji infrastruktury technicznej ze względu na duże obciążenie turystycznie.

Siec osadnicza

Siec osadnicza gminy tworzą osrodki wiejskie, w tym osrodek gminny – miejscowość Dziemiany

Elementy ponad lokalne na terenie gminy

Komunikacja

Przez obszar gminy przebiegają następujące ciągi komunikacyjne o znaczeniu ponadlokalnym:

- Droga wojewódzka DW 233 Korne-Chojnice
- Drogi powiatowe:
  - DP 10401 Sominy - Dziemiany
  - DP 10402 Dziemiany – Wąglikowice
- Linia kolejowa Chojnice – Koscierzyna.

Do głównych celów i kierunków polityki transportowej, odnoszących się do terenu gminy, w Planie zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego należą:

- poprawa dostępności transportowej, zwłaszcza obszarów służących konkurencyjności regionu, jak np. obszary rekreacyjne,
- poprawa spójności regionu poprzez zmniejszenie czasu dostępności do obszaru metropolitalnego i centrów subregionów przez modernizację dróg dojazdowych do aglomeracji trójmiejskiej oraz integrację infrastrukturalną i organizacyjną regionalnego transportu pasażerskiego,
- poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego i zmniejszenie uciążliwości oraz szkodliwego oddziaływania na otoczenie poprzez budowę obwodnic oraz tworzenie przejazdów o minimalizujących ryzyko występowania konfliktów pomiędzy różnymi użytkownikami infrastruktury transportów zmotoryzowanymi i niezmotoryzowanymi

Infrastruktura techniczna:

Przez obszar gminy przebiega kabel optotelekomunikacyjny międzystrefowy.

Ochrona środowiska przyrodniczego: -

Teren gminy położony jest na obszarze o bardzo wysokich walorach przyrodniczych, w zasięgu wyróżnionego w koncepcji sieci ekologicznej województwa Charzykowsko — Koscierskiego (pe-7) platu ekologicznego rangi regionalnej.

Według fizycznogeograficznej regionalizacji Polski J. Kondrackiego (1980) gmina leży na terenie podprovincji Pojezierzy Południowobałtyckich i obejmuje dwa mezoregiony:

- Równine Charzykowska,
- Bory Tucholskie,

Gmina Dziemiany zaliczana jest do najpiękniejszych krajobrazowo regionów województwa pomorskiego. Położenie geograficzne i warunki, jakie stwarza środowisko przyrodnicze, służy rozwojowi turystyki w gminie.

Większość terenu gminy pokryta jest lasami. Cały obszar gminy jest chroniony prawnie. Znaczna część obszaru gminy (44,7%), ze względu na walory przyrodnicze i krajobrazowe weszła w skład Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego powołanego w 1983 roku. Część zachodnia gminy została włączona w 1994 roku do Lipuskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu.

Znaczna część proponuje się do włączenia w europejski system obszarów chronionych Natura 2000 jako obszary pn. „Jeziora Wdzydzkie” i „Młosino”. Teren gminy znajduje się w granicach projektowanego światowego rezerwatu biosfery „Bory Tucholskie” (program MAB)

Na terenie gminy występuje udokumentowane złoża kruszywa naturalnego „Kalisz”. Plan województwa przyjmuje koncepcje spójnej i równorzędnej ochrony walorów przyrodniczych i kulturowych oraz formułuje kierunki działań w zakresie ochrony zasobów i walorów środowiska przyrodniczego województwa pomorskiego, odnoszące się również do terenu gminy. Należy do nich min.:

w zakresie ochrony litosfery i zasobów kopalin

- inwentaryzacja i kontrola pod względem spełnienia wymogów formalno-prawnych oraz - ochrony środowiska wszystkich obszarów powierzchniowej eksploatacji surowców mineralnych,
- opracowanie programu stopniowej „likwidacji i rekultywacji dzikich” obiektów - eksploatacji surowców mineralnych.

w zakresie ochrony gruntów rolnych i leśnych

- przestrzeganie realizacji opracowań planistycznych i prawidłowości ich zapisów w zakresie ochrony gruntów rolnych i leśnych (w opracowaniach ekofizjograficznych do planów miejscowych oraz studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin);
- wsparcie procesu przeznaczania gleb o najniższych klasach przydatności rolniczej na cele zalesień - szczególnie na obszarach pojezierzy,

w zakresie ochrony zasobów wodnych wód powierzchniowych

- budowa oczyszczalni ścieków opadowych odprowadzanych z ulic i parkingów,
- zwiększenie zdolności do samooczyszczania małych rzek i cieków wodnych (obsadzenie roślinności, napowietrzanie, budowa małych elektrowni wodnych itp.),
- zachowanie, udostępnianie i zagospodarowanie stanowisk archeologicznych o zachowanych formach krajobrazowych w celach naukowych, dydaktycznych oraz turystycznych,
- zachowanie i ochrona pradziejowych i wczesnosredniowiecznych mikroregionów osadniczych archeologicznego środowiska kulturowego,
- zachowanie i ochrona grodzisk,
- przeciwdziałanie bezplanowej, chaotycznej parcelacji terenu szczególnie na Kaszubach,

Kierunki działań polityki przestrzennej wynikające z planu województwa dotyczące ochrony krajobrazów stanowiących o tożsamości gminy, to min.: -

- ochrona tradycyjnych form zabudowy i zagospodarowania działki na obszarach o czytelnej tożsamości kulturowej,
- określanie w miejscowych dokumentach planistycznych zasad zagospodarowania punktów widokowych i ochrony panoram widokowych,
- ochrona rewaloryzacja starych układów ruralistycznych oraz wsi decydujących o zachowaniu walorów krajobrazowych,
- eksponowanie wsi o wybitnych walorach krajobrazowych, rekompozycja, restylizacja i uporządkowanie zabudowy wsi,
- likwidacja obiektów rekreacyjnych wzniesionych z naruszeniem przepisów prawa budowlanego,
- zachowanie i utworzenie warunków ekspozycji panoram widokowych z tras komunikacyjnych na szczególnie interesujące obiekty krajobrazowe (naturalne i architektoniczne),
- rewaloryzacja zagospodarowania urządzonych punktów widokowych i ich otoczenia, uczynienie (odtworzenia panoram widokowych i ochrona ich ekspozycji).

Zadania samorządu województwa służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych

zawarte w programach wojewódzkich (art. 54a), które umieszcza się w planie zagospodarowania przestrzennego województwa (art. 54b ust 6) oraz obszary, na których przewiduje się realizację tych zadań (art. 54 b ust. 4) określono w:

- Program operacyjny rozwoju regionalnego województwa pomorskiego na lata 2001 - 2002 (Uchwała nr 363/XXVIIIJO1 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 29.01.2001r).
- Program operacyjny województwa pomorskiego PHARE 2002 i 2003 Spójność społeczna i gospodarcza. (Uchwała nr 535IXXXIX/02 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 18. 02. 2002r).

W programach tych nie ujęto zadań odnoszących się bezpośrednio do terenu objętego studium.

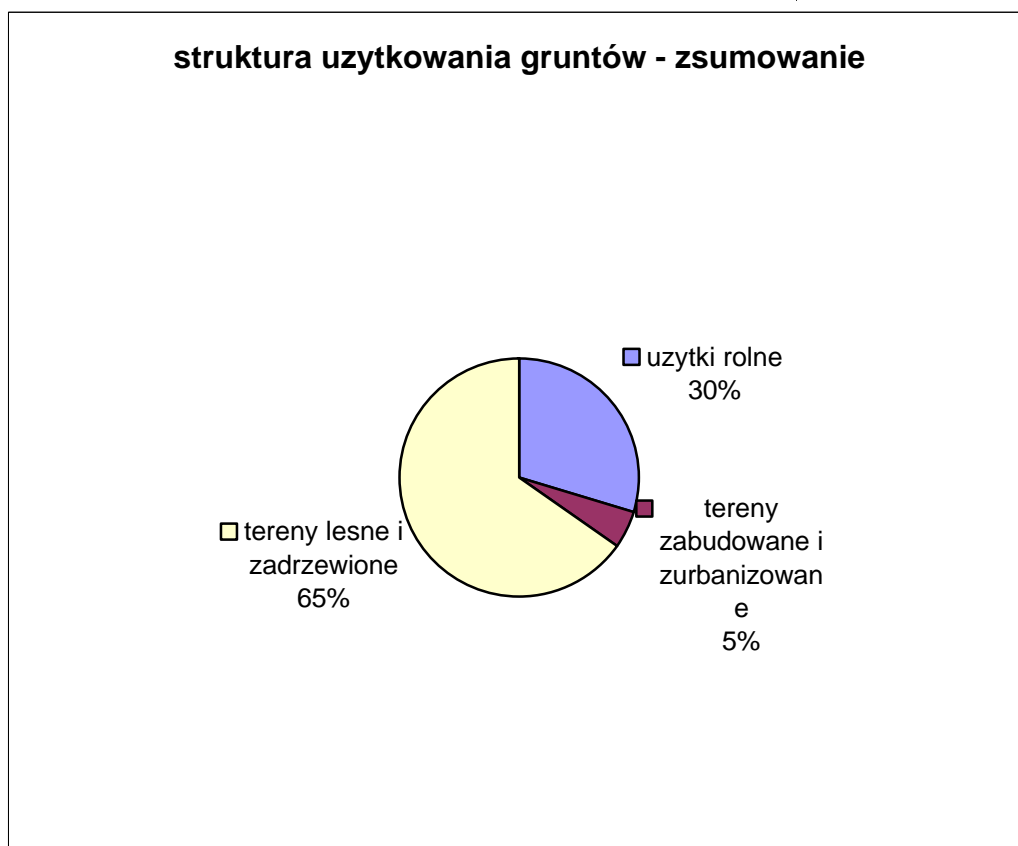
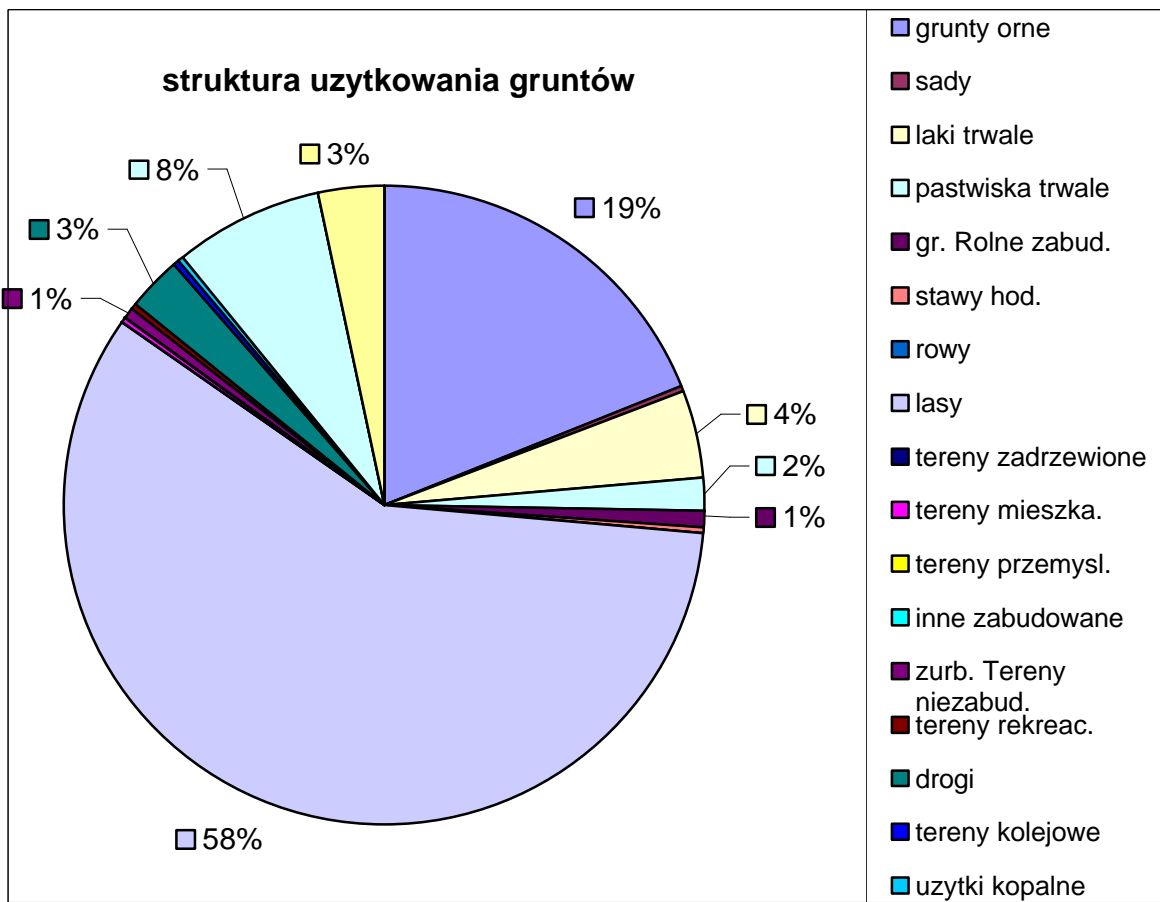
Zadania rządowe służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych

(art. 58) zamieszczone w wojewódzkim rejestrze (art. 61):

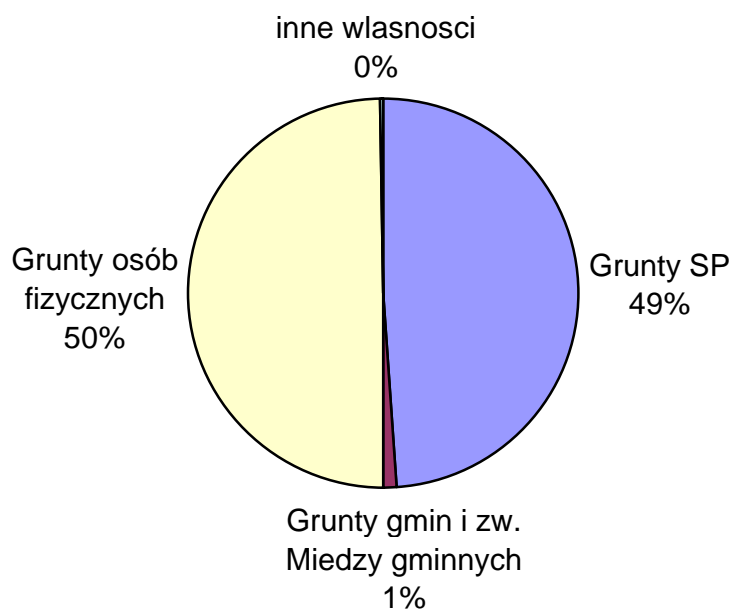
- w trakcie prac nad Studium nie stwierdzono żadnych zadań rządowych dotyczących bezpośrednio terenu gminy Dziemiany.

Struktura własności i sposób użytkowania gruntów

w związku z dużymi kompleksami lasów państwowych zdominowana jest przez własności Skarbu Państwa. Poniżej połowy to tereny prywatne i należące do jednostek samorządowych. Dotychczasowe przeobrażenia wskazują na dalszy ciągły trend prywatyzacji gruntów samorządowych oraz wzrostu ilości prywatnych terenów leśnych.

struktura własności gruntów

SFERA SPOLECZNA

UWARUNKOWANIA

Ludność

Rozwój ludnościowy gminy Dziemiany

W końcu 2001 r. na terenie gminy Dziemiany zamieszkiwało 3983 osób, co stanowiło

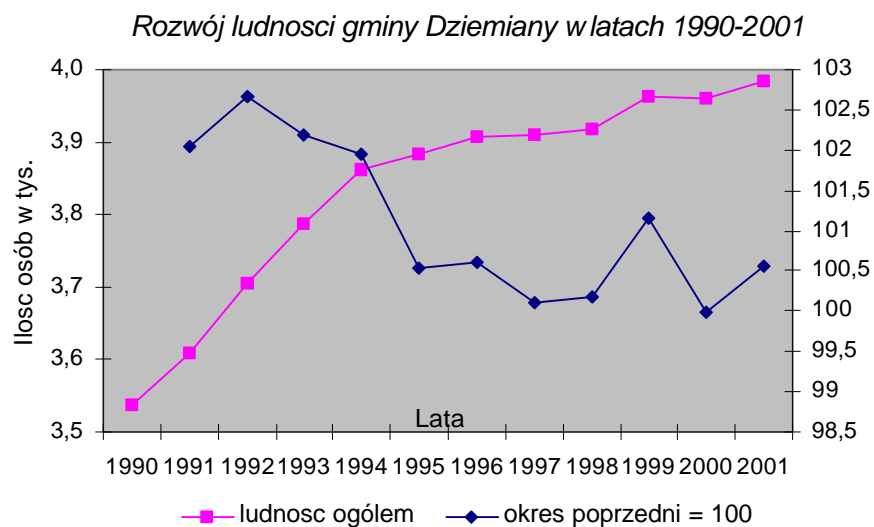
- 0,18% ludności województwa ogółem,
- 0,57% ludności wiejskiej województwa pomorskiego,
- 9,3% ludności wiejskiej województwa powiatu koscierskiego

Tabl. Rozwój liczby ludności gminy Dziemiany w latach 1990-2001

Rok	Ludność (osoby)	Rok 1990 = 100	Rok poprzedni = 100
1990	3538	100,0	
1991	3610	102,0	102,0
1992	3706	104,7	102,7
1993	3787	107,0	102,2
1994	3861	109,1	102,0
1995	3882	109,7	100,5
1996	3906	110,4	100,6
1997	3910	110,5	100,1
1998	3917	110,7	100,2
1999	3962	112,0	101,1
2000	3961	112,0	100,0
2001	3983	112,6	100,6

Z przedstawionej powyżej tabeli widac, że od 1990 roku w gminie Dziemiany rejestruje się ciągły wzrost ludności (wyjątek stanowi rok 2000) jednak tempo wzrostu jest malejące: o ile w latach 1990-1996. średnioroczna stopa wzrostu wynosiła 1,59 %, to w latach 1996-2001. już tylko 04%. jest to jednak tempo wyższe niż np. w gminie Liniewo.

Przyrost ludności powiatu koscierskiego na terenach wiejskich w tym samym czasie wyniósł około 10%.

Gęstość zaludnienia w gminie Dziemiany jest zbliżona do gęstości w sąsiedniej gminie Lipusz, natomiast niższa niż na terenach wiejskich powiatu koscierskiego czy województwa pomorskiego.

Wyszczególnienie	Gęstość zaludnienia osób na km ² stan na 31.12.2001 r.
województwo pomorskie - wieś	41,1
powiat koscierski - wieś	37,2
gmina Dziemiany	31,9
gmina Liniewo	43,3
gmina Lipusz	29,5

Rozmieszczenie ludności

Tabl. Ludność gminy Dziemiany w miejscowościach (stan wg Urzędu Gminy)

Sołectwo	Nazwa miejscowości	Stan na 31.12.96 r.	Stan na 30.04.03 r.	Dynamika wzrostu rok 1996=100
	Gmina Dziemiany	3856	3989	103,4
		1649	1746	105,9
1.	Dziemiany	1624	1716	
2.	Dunajki	24	27	
3.	Dziemiany-Lesniczówka		2	
4.	Zarosle	1	1	
		29	27	93,1
5.	Jastrzebie	18	22	
6.	Czarne	11	15	
		397	407	102,5
7.	Piechowice	205	219	
8.	Dabówka	40	43	
9.	Debina	55	48	
10.	Gluchy Bór	3	2	
11.	Kłoc	6	7	
12.	Parowa	23	25	
13.	Szablewo	65	63	
		28	17	60,7
14.	Plesy	6	7	
15.	Ostrów	2	0	
16.	Rów	20	10	
		389	394	101,3
17.	Radun	168	181	

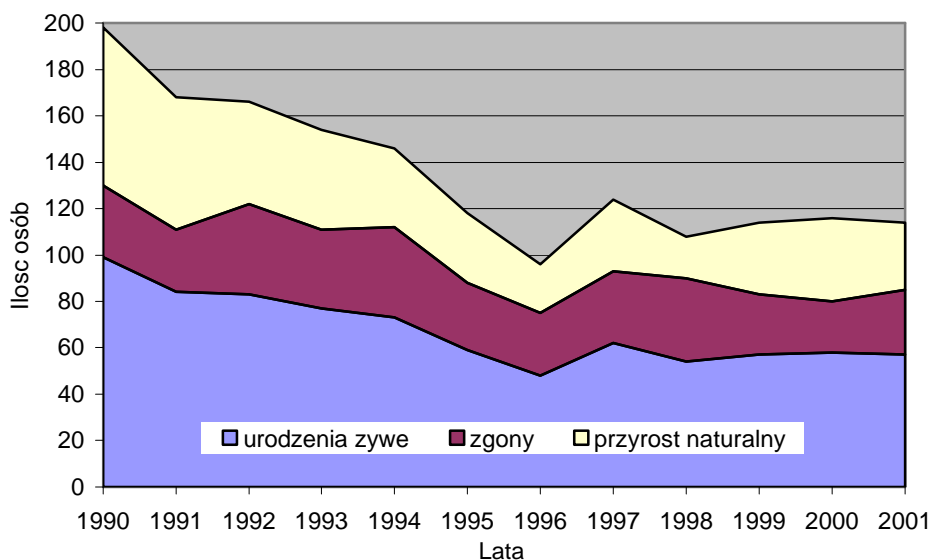
18.		Radun-Osiedle	135	121	
19.		Kalwaria	65	66	
20.		Radun-Kolano	11	15	
21.		Milkowo	4	5	
22.		Tkalnia	6	6	
			458	458	
23.	<u>Trzebun</u>	Trzebun	320	315	100,0
24.		Trzebun-Biale Blota	10	11	
25.		Borształ	2	2	
26.		Dywan	22	19	
27.		Trzebun-Lampkowo	29	25	
28.		Mutkowo	3	2	
29.		Pelk	7	6	
30.		Rozwalewo	9	9	
31.		Turzonka	5	7	
32.		Trzebun-Wiczlewo	28	30	
33.		Trzebun-Zabowo	6	9	
34.		Trzebun-Zatrzebionka	3	7	
35.		Trzebun-Zimny Dwór	8	9	
36.		Trzebun-Zajaczkowo	6	7	
			851	885	
37.	Kalisz	Kalisz	778	821	104,0
38.		Kakisz-Jalowe	10	9	
39.		Kalisz-Lezuchowo	18	17	
40.		Kalisz-Tomaszewo	3	2	
41.		Nowe Slone	16	15	
42.		Slupinko	4	2	
43.		Stare Slone	22	19	
			55	45	
44.	<u>Schodno</u>	Schodno	23	23	81,8
45.		Belfort	32	22	

Największe miejscowości w gminie to: Dziemiany, Kalisz i Trzebun, . Każda z tych wsi ma po ponad 300 mieszkańców, a dwie pierwsze zdecydowanie więcej co stanowi pewną gwarancję lepszego wyposażenia w usługi. Łącznie zamieszkuje je 2852 osób, co stanowi 71,6 mieszkańców gminy. Kolejną grupę stanowią wsie już mniejszej wielkości około 200 mieszkańców. Są to : Piechowice i Radun. Zamieszkuje w nich 400 osób tj. 10 % mieszkańców gminy. 18,4% jest mieszkańcami mniejszych miejscowości.

Przyrost naturalny

Tabl. Ruch naturalny w gminie Dziemiany w latach 1990 -2001

Rok	Ruch naturalny						saldo mi-gracji
	osób			osób na 1000 ludności			
	urodzenia żywe	zgony	przyrost naturalny	urodzenia żywe	zgony	przyrost naturalny	
1990	99	31	68	28,0	8,8	19,2	-27
1991	84	27	57	23,3	7,5	15,8	15
1992	83	39	44	22,4	10,5	11,9	-13
1993	77	34	43	20,3	9,0	11,4	38
1994	73	39	34	18,9	10,1	8,8	36
1995	59	29	30	15,2	7,5	7,7	-7
1996	48	27	21	12,3	6,9	5,4	5
1997	62	31	31	15,9	7,9	7,9	-21
1998	54	36	18	13,8	9,2	4,6	-14
1999	57	26	31	14,4	6,6	7,8	1
2000	58	22	36	14,6	5,6	9,1	-26
2001	57	28	29	14,3	7,0	7,3	2

Z przedstawionej powyżej tabeli można stwierdzić, że przyczyną malejącej dynamiki wzrostu liczby ludności jest spadek liczby urodzeń. Spowodowane jest to obniżeniem dzietności kobiet (zjawisko obserwowane w całej Polsce), jak i zmianami w strukturze wieku kobiet w wieku rozrodczym. Skutkiem niskowej tendencji wskaźnika urodzeń (urodzenia przeliczone na 1000 ludności) jest spadek wskaźnika przyrostu naturalnego. Liczba zgonów utrzymuje się na zbliżonym poziomie, a wskaźnik zgonów nawet obniża się.

Tabl. Ruch naturalny w gminie Dziemiany na tle województwa oraz gmin porównywalnych Liniewo i Lipusz w roku 2001

	Malženstwa	Urodzenia	Zgony	Przyrost
	na 1000 ludności			
województwo pomorskie	5,3	10,7	8,1	2,6
powiat koscierski	5,7	13,1	6,9	6,2
gmina Dziemiany	7,8	14,3	7,0	7,3
gmina Liniewo	6,2	13,5	6,3	7,2
gmina Lipusz	5,9	16,7	7,4	9,3

Współczynnik dynamiki demograficznej wyrażony stosunkiem liczby urodzeń do liczby zgonów kształtuje się w gminie powyżej współczynnika dla powiatu koscierskiego a już zdecydowanie wyżej niż dla całego województwa pomorskiego. Jednak porównywane gminy mają współczynnik dynamiki demograficznej jeszcze korzystniejszy.

Tabl. Współczynniki dynamiki demograficznej w 2001 r.

	Współczynnik dynamiki demograficznej
województwo pomorskie	1,32
powiat koscierski	1,91
gmina Dziemiany	2,04
gmina Liniewo	2,13
gmina Lipusz	2,25

Ruch migracyjny

Ruch migracyjny na terenie gminy Dziemiany w ostatnim dwunastolecu zmieniał się. W pierwszym szesnastolecu saldo migracji było dodatnie. Średnio migrowało do gminy w tym czasie 6 osób. Przez ostatnie 6 lat znowu więcej osób migruje z gminy niż napływa, średnio około 9. Taka sytuacja najprawdopodobniej utrzyma się przez kilkanaście następnych lat. **Jest to głównie spowodowane brakiem miejsc pracy w gminie.** Młodzież po ukończeniu szkół i uczelni rzadko wraca w rodzinne strony szukając zatrudnienia w miastach.

Struktura wieku ludności

Tabl. Ludność gminy Dziemiany w 2001 r. według społeczno-ekonomicznych grup wieku

GRUPA SPOŁECZNO-EKONOMICZNA	Wiek	Liczba ludności	%
1. żłobkowa	0-2	166	4,2
2. przedszkolna, w tym:	3-6	208	5,2
	3-5	153	3,8
	6	55	1,4
3. szkoły podstawowej	7-12	486	12,2
4. gimnazjalna , w tym:	13-15	241	6,1
	13-14	170	4,3
	15	71	1,8
5. liceum profilowanego, szkoły zawodowej w tym:	16-18	239	6,0
	16-17	156	3,9
	18	83	2,1
6. studencka	19-24	368	9,2
7. wieku przedprodukcyjnego	0-17	1257	31,6
8. wieku produkcyjnego	18-59K/64M	2277	57,2
9. wieku poprodukcyjnego	60K/65M i więcej	449	11,3

Struktura wieku ludności gminy Dziemiany jest znacznie młodsza od struktury wieku województwa pomorskiego - aż 31,6% mieszkańców jest w wieku przedprodukcyjnym (17 i mniej

lat), a 11,3% to ludność w wieku emerytalnym, (dla województwa - odpowiednio 24,4% i 13,2%). Jest natomiast bardzo zbliżona do struktury dla terenów wiejskich całego województwa. Porównywane gminy mają strukturę wieku starszą.

Tabl. Udział ludności w wieku produkcyjnym i nieprodukcyjnym w gminie Dziemiany na tle sąsiednich gmin, powiatu koscierskiego, terenów wiejskich województwa oraz całego województwa pomorskiego

	wiek przedprodukcyjny	wiek produkcyjny	wiek poprodukcyjny
województwo pomorskie	24,4	62,4	13,2
województwo –tereny wiejskie	30,0	59,1	10,9
powiat koscierski	28,7	59,8	11,5
gmina Dziemiany	31,6	57,2	11,3
gmina Liniewo	28,7	59,1	12,2
gmina Lipusz	30,5	57,7	11,8

Jednak podobnie, jak to się dzieje na przeważającym obszarze Polski, również w gminie Dziemiany następuje proces starzenie się społeczeństwa wyrażający się spadkiem udziału wieku przedprodukcyjnego, a wzrostem udziału starszych grup wieku. Fakt ten obrazują dane w tabeli poniżej.

	<i>Udział w ludności ogółem w % w latach</i>		
	1988 r.	1997 r.	2001 r.
wiek przedprodukcyjny	35,6	34,8	31,6
wiek produkcyjny	53,0	54,6	57,2
wiek poprodukcyjny	11,3	10,6	11,3

Odnosząc liczbę ludności w wieku nieprodukcyjnym, do liczby osób w wieku produkcyjnym otrzymujemy obciążenie osobami nieprodukcyjnymi przypadające na 100 osób w wieku produkcyjnym. Obciążenie to w gminie Dziemiany wynosi (74,9) i jest wyższe do obciążenia w gminie Liniewo (69,3) oraz dla terenów wiejskich województwa pomorskiego łącznie również (69,3). Również wyższe jest niż średnio w całym powiecie koscierskim (67,3), oraz już zdecydowanie wyższe od obciążenia przeciętnego w całym woj. pomorskim (60,3). Wysokie obciążenie przedprodukcyjnymi grupami wieku rzutuje na sytuację materialną rodzin, która w większości rodzin zamieszkujących gminę jest trudna.

Struktura płci

Udział kobiet w liczbie mieszkańców (49,8%) gminy Dziemiany jest identyczny jak w całym powiecie koscierskim, niższy natomiast niż w województwie ogółem. Na 100 mężczyzn przypada tu 101 kobiet. Jest to udział wyższy w porównaniu z gminą Liniewo i gminą Lipusz. Charakterystyczny jest fakt, że udział ten w gminie Dziemiany jest w przybliżeniu niezmienny w całym ostatnim dziesięcioleciu. Świadczy to o tym, że strumień ludzi migrującej jest mniej więcej wyrównany płciowo. Na innych terenach w szczególności wiejskich emigracja (odpływ) zdominowana jest przez kobiety.

Tabl. 1 Struktura płci mieszkańców gminy Dziemiany na tle struktury wojewódzkiej

	gmina Dziemiany		Województwo	
	osób	%	ogółem	wies
ogółem	3983	100,0	100,0	100,0
mezczyzni	1984	49,8	48,8	48,0
kobiety	1999	50,2	51,2	52,0

Struktura wykształcenia

Informacje dostępne na temat wykształcenia mieszkańców gminy Dziemiany mamy tylko dla momentów przeprowadzania Narodowych Spisów Powszechnych. Nie podajemy struktury wykształcenia, gdyż w momencie sporządzania tego opracowania dane NSP 2002 roku nie zostały jeszcze opublikowane, natomiast informacje z NSP z 1988 roku zdezaktualizowały się.

Gospodarstwa domowe

Również i w tym przypadku informacje na temat liczby i struktury gospodarstw domowych mamy tylko dla momentów przeprowadzania spisów powszechnych. W związku, że nie są jeszcze opublikowane wyniki ostatniego narodowego spisu z 2002 roku musimy bazować na dość odległych danych z NSP 1988 r.

W 1988 roku przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym wynosiła 3,93. Był to wielkość wyższa od średniej dla terenów wiejskich województwa gdańskiego i sąsiedniej gminy Lipusz, ale niższa niż w porównywalnej gminie Liniewo.

Zakładając, że średnia wielkość gospodarstwa domowego uległa obniżeniu do 3,6 szacujemy liczbę gospodarstw domowych zamieszkałych w gminie Dziemiany w końcu 2001 r. na około 1,1 tys.

Mieszkalnictwo

Wielkość zasobów mieszkalnictwa rodzinnego

W końcu 2001 r. na terenie gminy Dziemiany było 887 mieszkań,

o liczbie 3887 izb,

o łącznej powierzchni użytkowej 74,0 tys. m²

Liczba mieszkań w gminie Dziemiany w przeliczeniu na 1000 mieszkańców jest niższa niż w porównywanej gminie Liniewo, powiecie koscierskim i niższa od średniej wojewódzkiej (tabl. 1).

Tabl. 1 Wskazniki zamieszkiwania – gminy Dziemiany na tle województwa i gmin

	Liczba mieszkań na 1000 ludności	Przeciętna powierzchnia w m ² użytkowa na osobę	Przeciętna liczba osób	
			na mieszkanie	na izbę
województwo pomorskie	291,2	17,9	3,37	0,95
powiat koscierski	238,1	16,5	4,16	1,07
gmina Dziemiany	222,7	18,6	4,49	1,02
gmina Liniewo	231,4	17,0	4,32	1,04
gmina Lipusz	221,3	17,3	4,52	1,05

Jakość życia mieszkańców

Ocena warunków zamieszkiwania

Warunki zamieszkiwania w gminie należy uznać za niesatysfakcjonujące. Porównując wskaźniki zamieszkania z roku 2001 (w tabeli powyżej) z wskaźnikami z 1990 roku, które przedstawiały się następująco:

- liczba mieszkań na 1000 ludności – 227
- przeciętna powierzchnia użytkowa na osobę - 18,6
- przeciętna liczba osób na mieszkanie - 4,41
- przeciętna liczba osób na izbę – 1,01,

widzimy, że w ostatnim dziesięcioleciu wskaźniki te nie uległy poprawie

Poziom budownictwa mieszkaniowego w gminie Dziemiany należy uznać za niezadowolający. Zestawiając np. liczby oddanych w latach 1997- 2001 mieszkań (28 wg U.S.) z liczbą zawartych w tym czasie w gminie małżeństw (123). Nasuwa się wniosek, że co piąte zawarte w tych latach małżeństwo miało by teoretycznie szansę na własne mieszkanie.

W ostatnich latach (1998-2001) liczba oddanych mieszkań łącznie w przeliczeniu na 1000 mieszkańców (5,8) kształtowała się w gminie Dziemiany na zbliżonym poziomie do gminy Lipusz (5,6) i była zdecydowanie wyższa niż w gminie Liniewo (1,3). Wskaźnik ten terenach dla terenów wiejskich powiatu koscierskiego wynosił 5,2. Fakt ten dowodzi, że w powiecie koscierskim są gminy na terenie których budownictwo mieszkaniowe rozwija się jeszcze słabiej. Najistotniejszą barierą w budownictwie mieszkaniowym w gminie, jak i w większości gmin wydają się być niskie zasoby kapitałowe ludności oraz brak instytucjonalnych form finansowania budownictwa mieszkaniowego dla mniej zamożnych.

Stopień wyposażenia w urządzenia infrastruktury technicznej

Na ocenę warunków zamieszkiwania wpływa stopień wyposażenia w infrastrukturę techniczną; w przypadku terenów miejskich wyrażana udziałem ludności (% ogółu ludności) korzystającej z sieci wodociągowej, gazowej i kanalizacji. Natomiast na terenach wiejskich wyrażana długością sieci.

Gminy	Sieć w km		Połączenia prowadzące do budynków mieszkalnych	
	Wodociągowa rozdzielcza	Kanalizacyjna	Wodociągowe	Kanalizacyjne
powiat koscierski – wieś	450,0	38,5	5059	514
Dziemiany	18,5	1,4	419	20
Liniewo	83,7	8,5	742	69
Lipusz	5,3	-	109	-

Z tabeli powyżej wynika, że stopień wyposażenia w infrastrukturę techniczną (wodociąg, kanalizację) w gminie Dziemiany jest niższy niż w gminie Liniewo i średnio na terenach wiejskich powiatu koscierskiego, ale wyższy niż w gminie Lipusz.

Gminy	Sieć w km na powierzchni w km ²	
	Wodociągowa rozdzielcza	Kanalizacyjna
powiat koscierski - wieś	0,39	0,03
Dziemiany	0,15	0,1

Liniewo	0,76	0,08
Lipusz	0,05	-

Stopień telefonizacji gminy; na koniec 1999 r. (brak aktualniejszych danych) w gminie było 739 abonentów telefonii przewodowej był zdecydowanie lepszy niż pozostałych gminach powiatu koscierskiego. Z faktu tego można by wyciągnąć między innymi wniosek o wyższej jakości mieszkanców gminy w porównaniu do gmin sąsiednich.

Liczba abonentów telefonicznych (stan w dniu 31.12.1999) na 1000 ludności wynosiła:

– woj. pomorskie	267,5	
– powiat koscierski		184,7
– gmina Dziemiany	186,5	
– gmina Liniewo	168,7	
– gmina Lipusz	79,7	

Faktem jest, że w związku z olbrzymim rozwojem telefonii komórkowej poziom telefonizacji sieciowej przestaje być problemem. Można podejrzewać, iż przyczynami niższej telefonizacji w innych gminach jest niższa jakość mieszkanców oraz liczba podmiotów gospodarczych.

Drogi lokalne mają długość 76 km, w tym 3 km ma nawierzchnię twardą. Gmina Dziemiany charakteryzuje się zbliżoną do gmin Liniewo i Lipusz siecią dróg gminnych. Jednak charakterystycznym jest fakt, że w gminie Liniewo całość dróg to drogi o powierzchni twardej. W porównywanych gminach długość dróg wynosiła odpowiednio: Liniewo – 77, Lipusz – 73, (brak dróg z nawierzchnią twardą). Podobnie kształtują się wskaźniki długości dróg lokalnych przeliczonych na powierzchnię gminy w km² oscylują od 0,61 w gminie Dziemiany do 0,7 w gminie Liniewo. W gminie Lipusz wskaźnik ten wynosi 0,67.

Rynek pracy

Aktywność zawodowa ludności

Informacje na temat aktywności zawodowej mieszkanców gminy Dziemiany mamy tylko dla momentów przeprowadzania Narodowych Spisów Powszechnych. Aktywność zawodowa ludności w trakcie NSP 1988 (nadal brak danych z NSP 2002) kształtowała się następująco:

	1988 r.
czynni zawodowo	46,6
bierni zawodowo	53,4
na 100 czynnych zawodowo przypada biernych	114,5

Aktualna liczba aktywnych zawodowo możemy jedynie szacować kierując się informacjami z NSP z 1988 i prowadzonymi przez GUS badaniami aktywności ekonomicznej ludności. Należy pamiętać, że do osób aktywnych zawodowo zaliczane są również osoby bezrobotne, o ile aktywnie poszukują pracy.

Zakładając, że aktywność zawodowa ludności ogółem wynosi ok. 46%, a aktywność zawodowa ludności w wieku produkcyjnym ok. 78% otrzymujemy liczbę aktywnych zawodowo mieszkanców gminy Dziemiany około 1,8 tys. osób.

Wielkość i struktura bezrobocia

W końcu marca 2003 r. w gminie Dziemiany było 321 bezrobotnych, w tym 182 kobiety. Kobiety stanowiły prawie 57% bezrobotnych.

Okolo 80% bezrobotnych (253 osób) pozbawionych było prawa do zasiłku.

Stopa bezrobocia w gminie nie przekracza przeciętnej wojewódzka gdyż wynosi 17,6% aktywnych zawodowo. 50% bezrobotnych to osoby długotrwale bezrobotne.

Wzrost bezrobocia w skali całej Polski notowany jest od początku 1999 r. Wiąże się to w dużym stopniu mierz z rządową reformą ubezpieczeń społecznych, w wyniku której osoby bezrobotne i nie zarejestrowane dotąd w urzędzie pracy zgłosiły się tamże w celu zapewnienia sobie ubezpieczenia. Walce z bezrobociem nie sprzyja niskie tempo wzrostu gospodarczego.

. Tab. 1 Liczba bezrobotnych w gminie Dziemiany

Rok	Ogółem	Kobiety		Odsetek bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym
		Liczba	%	
1997	287	178	62,0	13,4
1998	237	153	64,6	11,0
1999	259	160	61,8	11,7
2000	314	190	60,5	14,0
2001	371	195	52,6	16,3
2002	326	183	56,1	14,5
31.03.2003	321	182	56,7	14,3

Stale rośnie liczba i udział ludzi młodych (112 w wieku do 24 lat) w ogólnej liczbie. Oznacza to brak ofert dla wchodzących na rynek pracy. Jest to wyz demograficzny z początku lat 80-tych. Niemniej dramatyczny wydaje się jednak los osób w wieku ponad 35 lat; szanse tych osób na rynku pracy nie są duże, jeżeli nie reprezentują wysokich kwalifikacji zawodowych, a ich często po prostu nie ma.

Miejsca pracy

Liczbę miejsc pracy w Dziemianach szacuje się na ok. 1,2 tys. osób, z tego około 530 osób to pracujący w rolnictwie indywidualnym ok. 520 to pracujący w podmiotach gospodarczych o zatrudnieniu powyżej 9 osób (stan na 31.12.2001). Pozostałe miejsca pracy to w podmiotach o zatrudnieniu do 9 osób. Struktura zakładów osób fizycznych, z których większość zatrudnia mniej niż 9 osób przedstawia tabl. 2

Tabl. 1 Pracujący w gospodarce narodowej (w podmiotach o zatrudnieniu powyżej 9 osób) na 1000 mieszkańców. Stan w dniu 31.12. 2001 r

	ogółem	w tym					
		rolnictwo lesnictwo i rybolóws- tstwo	prze- mysł	bu- dow- nictwo	handel i na- prawy	eduka- cja	administracja publiczna obrona naro- dowa i ubez- pieczenia
Województwo	207,9	4,4	65,1	13,0	22,4	24,3	13,6
powiat kosiński - wieś	114,0	4,6	61,2	5,1	8,1	17,4	4,6
gmina Dzie- miany	131,1	3,0	72,6	0,0	5,3	35,9	7,8
gmina Liniewo	55,0	2,9	8,6	1,3	9,2	15,7	6,5
gmina Lipusz	68,4	12,4	9,6	5,6	6,5	14,6	6,5

Wg ewidencji w Urzędzie Gminy dniu 30.04.2003 r. zarejestrowanych było 135 zakładów osób fizycznych. Ujętych w sekcjach przedstawia tabl. 2

Lacznie	135
Handel	33
Uslugi	102
w tym:	
Gastronomia	4
Transport	11
Uslugi lesne	13

Szacuje sie, ze w podmiotach gospodarczych o zatrudnieniu ponizej 9 osób, a wiec podmiotach nie podlegajacej statystyce zatrudnionych jest ok. 200 osób.

Na 1000 mieszkanców gminy przypada 131 miejsc pracy w pomiotach o liczbie zatrudnionych powyzej 9 osób. Tak liczba miejsc pracy w gminie nie zapewnia pelnego zatrudnienia mieszkanców na miejscu, dlatego tez ok. 300 osób musi wyjezdzac do pracy poza teren gminy. Sytuacja w gminach sasiednich jest jednak duzo gorsza. Równiez na terenach wiejskich powiatu koscierskiego jest mniejsza ilosc miejsc pracy w przeliczeniu na 1000 mieszkanców. Można z tego wnioskowac ze, gmina Dziemiany jest jedna z gmin w powiecie koscierskim o wiekszej ilosci miejsc pracy.

Miejsca pracy w gminie Dziemiany to głównie przemysl i praca w uslugach. Zblizona struktura miejsc pracy wykazuje powiat koscierski jako calosc.

Tabl. 3 Struktura pracujacych w gospodarce narodowej (w podmiotach o zatrudnieniu powyzej 9 osób) wg sektorów. Stan w dniu 31.12.2001 r

Wyszczególnienie	Sektor I rolnictwo, lesnic- two i rybolów- stwo	Sektor II przemysl, zaopatry- wanie w energie i budownictwo	Sektor III uslugi
województwo pomorskie	2,1	37,6	60,3
powiat koscierski - wies	4,5	58,2	37,3
gmina Dziemiany	2,3	55,4	42,3
gmina Liniewo	5,3	17,9	76,7
gmina Lipusz	18,2	22,3	59,5

Bilans zasobów pracy

Bilans zasobów pracy moze byc dokonywany jedynie szacunkowo, gdyz taki charakter ma liczba zawodowo aktywnych, szacunkowy charakter ma tez wielkosc salda dojazdów do pracy i liczba pracujacych w gminie (sprawozdawczosc GUS nie obejmuje wszystkich pracujacych).

Liczba aktywnych zawodowo - 1850.

Liczba bezrobotnych - ok. 330

Liczba miejsc pracy - ok. 1250

Saldo dojazdów do pracy – ujemne tzn. przewaga wyjazdów do pracy nad dojazdami, co swiadczy o braku miejsc pracy dla mieszkanców gminy. Liczba miejsc pracy w gminie pokrywa w ok. 67% potrzeby lokalnego rynku pracy. Jest to przyczyna trudnej sytuacji materialnej czesci mieszkanców gminy.

Usługi dla ludności

Wg danych U.S. liczba sklepów na terenie gminy na koniec 2000 r. wynosiła 37 o powierzchni 1747 m². Zatrudnionych w nich były 63 osoby. (U.S. nie podaje już w latach następnych powierzchni sklepowej dlatego dla określenia wskaźników przyjęto rok 2000 zakładając, że odzwierciedla one wielkość tego typu usług w gminach)

	Na 1000 mieszkańców	
	Ilość sklepów	Powierzchnia sklepowa w m ²
województwo pomorskie	11,2	674,9
powiat koscierski	9,2	531,0
powiat koscierski wieś	6,8	351,6
gmina Dziemiany	9,3	438,6
gmina Liniewo	5,5	376,8
gmina Lipusz	7,5	460,2

Z wskaźników tych wynika, że zarówno ilość sklepów jak i powierzchnia sklepowa przypadająca na 1000 mieszkańców jest wyższa od średniej dla wiejskich terenów powiatu koscierskiego. Ilość sklepów na 1000 mieszkańców jest porównywalna do powiatu koscierskiego w całości

Oświata i wychowanie

Wychowanie przedszkolne

Na terenie gminy Dziemiany funkcjonuje jedno przedszkole

Liczba miejsc - 20

Liczba korzystających - 20

Wg Urzędu Statystycznego w Gdańsku na koniec 2001 r. dzieci w wieku 3-5 lat było 153, a 6-latków – 55. Stopień uczestnictwa w opiece przedszkolnej dzieci z grupy wiekowej 3-5 wynosi 13%. Jest to wskaźnik bardzo niski wynikający raczej z braku świadomości, jak istotnym dla rozwoju dziecka jest wychowanie przedszkolne niż zubożenia mieszkańców.

Szkolnictwo podstawowe i gimnazjalne

Na terenie gminy Dziemiany w roku szkolnym 2002/03 funkcjonują łącznie 2 szkoły podstawowe i 1 gimnazjum

Do szkół podstawowych w 2002/2003 r. uczęszcza 500 uczniów, do gimnazjum uczęszcza 237.

Na jeden oddział przypada 23 uczniów. Jest to wielkość powyżej średniej dla terenów wiejskich powiatu koscierskiego. Na jednego nauczyciela pełnozatrudnionego przypadają 11,8 uczniów, przy średniej dla powiatu koscierskiego wynoszącej 13,2.

Tabl. Liczba uczniów w szkołach gminy Dziemiany roku szkolnym 2002/2003

Szkoła	Miejscowość	Liczba uczniów	Liczba pomieszczeń do nauki	Liczba uczniów na 1 pdn
Zespół Kształcenia i Wychowania	Dziemiany	324+43-„0”	10	37
Szkoła Podstawowa	Kalisz	123+10-„0”	7	19
Gimnazjum	Dziemiany	237	11	22

Szkolnictwo średnie techniczne i zawodowe

Na terenie gminy Dziemiany nie ma szkolnictwa średniego technicznego i zawodowego.

Ochrona zdrowia

Zakłady Opieki Zdrowotnej

Podstawowa opieka lekarska świadczy Osrodek Zdrowia w Dziemianach.

Apteki

Na terenie gminy działała 1 apteka

Liczba mieszkańców przypadająca na aptekę

województwo	3644
powiat koscierski	4164
gmina Dziemiany	3983
gmina Liniewo	4764
gmina Lipusz	3218

Złobki

Na terenie gminy nie ma żłobka.

Osrodki pomocy społecznej

Na terenie gminy funkcjonuje osrodek pomocy społecznej. Zajmuje się on głównie rozdziałem zasiłków zleconych (otrzymywanych z centrali) i własnych-gminnych. Korzysta z nich około 230 rodzin, co oznacza, że prawie co czwarta rodzina korzysta z pomocy społecznej. Potwierdza to przypuszczenie o niedostatku w gminie. Nie ma natomiast domu pomocy społecznej.

Obiekty kultury

Biblioteki

Na terenie gminy funkcjonuje bardzo ładnie wyposażona Gminna Biblioteka Publiczna w Dziemianach. Łączny księgozbiór bibliotek wynosi 13,5 tys. woluminów, tj. 3,4 na mieszkańca (średnia wojewódzka -3 woluminy).

Liczba czytelników oscyluje między 330 a 600 w okresie wakacji. Na każde 1000 mieszkańców gminy przypada 83-150 czytelników. Nie jest to wskaźnik wysoki. Dla porównania dla powiatu koscierskiego wynosi 171, a przeciętna dla województwa pomorskiego 173.

Na terenie biblioteki znajduje się czytelnia, w której można skorzystać z czasopism i innych periodyków.

Obiekty sakralne

Na terenie gminy znajdują się następujące obiekty sakralne, parafie rzymskokatolickie:

- p. w. sw. Antoniego w Dziemianach
- p. w. sw. Rocha w Kaliszu
- we wsiach Trzebun i Piechowice znajdują się kaplice należące do parafii w Dziemianach

Na jedną parafię kościoła rzymsko - katolickiego przypada średnio 2 tys. mieszkańców.

Przy parafiach znajdują się cmentarze.

Baza noclegowa

Baza noclegowa na terenie gminy Dziemiany jest skromna; są to wg U.S: 3 obiekty o łącznej liczbie miejsc noclegowych 660 w tym całorocznych 30.

Obiekty sportowe i rekreacyjne

Upowszechnianiem kultury i sportu zajmuje się Osrodek Kultury w Dziemianach.

Obiekty sportowe będące do dyspozycji mieszkańców gminy to:

- boisko sportowej w Kaliszu.
- sala gimnastyczna przy Zespole Kształcenia i Wychowania w Dziemianach.
- Kapielisko w Dziemianach – imprezy letnie.

SFERA SPOLECZNA

KIERUNKI

Prognoza liczby ludności gminy dziemiany

Do roku 2020

Założenia do prognozy

Prognoze biologiczna ludności sporządzono przy następujących założeniach:
Struktura ludności wg płci i wieku dla gminy Dziemiany przyjęto na dzień 31 XII 2001 r.
Tablice trwania życia wyznaczające długość życia:

	kobiety	mezczyzni
do roku 2010	76,0	70,0
od 2011 – 2020	78,4	72,0

Tablice długości życia na okres do roku 2010 były dobierane do rejestrowanej w gminie liczby zgonów. Przyjęto optymistyczną wersję i założono stopniową poprawę jakości życia tzn. przyjęto tablice wyznaczające wyższą średnią długości trwania życia. Wartości współczynników płodności kobiet przyjęte do prognozy urodzeń otrzymano również z "dopasowania" do wykazywanej liczby urodzeń w gminie. Przyjęte do prognozy współczynniki wyznaczają dzietność 2,003 dziecka urodzonego przez kobiety w całym okresie rozrodczym tzn. w wieku od 15 do 49. Założono, że ten poziom dzietności utrzyma się do 2020 r. Jest to niestety dzietność nie zapewniająca reprodukcji prostej, lecz dużo wyższa niż średnia dla całego województwa pomorskiego. Do określenia współczynników opierano się na następujących danych:

rok	urodzenia	zgony	przyrost naturalny	saldo migracji
1995	59	29	30	-7
1996	48	27	21	5
1997	62	31	31	-21
1998	54	36	18	-14
1999	57	26	31	1
2000	58	22	36	-26
2001	57	28	29	2

Prognoze pomigracyjna ludności sporządzono przy tych samych założeniach dotyczących ruchu naturalnego jak dla prognozy biologicznej.

Wielkość strumienia migracji założono na poziomie zbliżonym do średniej z ostatnich lat (tabl. wyżej). Przyjęto odpływ roczny z gminy w wysokości 15 osób: 8 kobiet i 7 mężczyzn.

Wyniki prognozy liczby ludności

Prognoza biologiczna jest konstrukcją sztuczną ze względu na to, że zawsze istnieje ruch wędrowny ludności. Przyjęcie prognozy biologicznej może być równoznaczne z przyjęciem założenia o zerowym saldzie migracji i założeniu, że struktura wieku osób wymeldowujących się i zameldowujących się w gminie zasadniczo się nie różni.

Tabl. Prognoza biologiczna ludności gminy Dziemiany według społeczno- ekonomicznych grup wieku

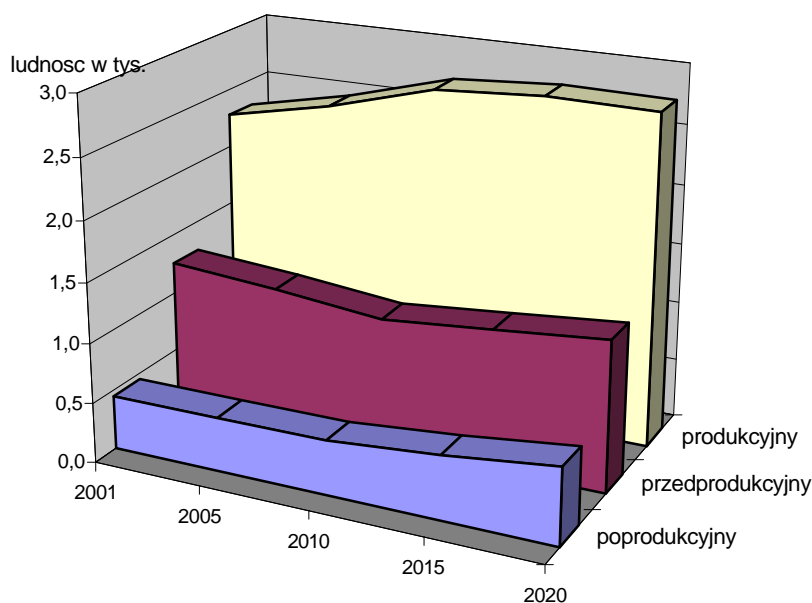
Grupa	Rok	2001	2005	2010	2015	2020
	Ogółem	3983	4099	4267	4482	4666
złobkowa	0-2	166	183	208	228	213
przedszkolna, w tym:	3-5	153	167	194	221	225
	6	55	55	61	69	76
szkoly podstawowej	7-12	486	351	334	380	433
gimnazjalna, w tym:	13-14	170	165	99	113	131
	15	71	94	55	54	63
liceum profilowane-go, szkoły zawodowej w tym:	16-17	156	169	143	109	119
	18	83	85	80	52	57
studencka	19-24	368	444	502	408	316
produkcyjna w tym:	18-59K/64M	2277	2466	2721	2780	2770
mobilna	18-24	451	529	582	460	373
	25-44	1190	1186	1250	1390	1449
niemobilna	45-59/64	636	751	889	930	948
poprodukcyjna	60/65-wiecej	449	449	453	529	636
w tym mężczyźni		1984	2040	2120	2225	2313
złobkowa	0-2	69	94	107	117	109
przedszkolna, w tym:	3-5	74	71	100	113	115
	6	30	27	31	35	39
szkoly podstawowej	7-12	228	181	154	195	222
gimnazjalna, w tym:	13-14	93	78	48	53	67
	15	34	36	30	18	32
liceum profilowane-go, szkoły zawodowej w tym:	16-17	76	83	77	53	61
	18	39	47	37	37	29
studencka	19-24	178	201	240	195	142
produkcyjna w tym:	18-64	1217	1300	1414	1457	1434
mobilna	18-24	217	248	277	232	171
	25-44	636	637	644	698	706
niemobilna	45-64	364	415	494	527	557
poprodukcyjna	65-wiecej	163	170	159	184	233

Tabl. Struktura wieku ludności wg prognozy biologicznej

	2001	2005	2010	2015	2020
ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
0-2	4,2	4,5	4,9	5,1	4,6
3-5	3,8	4,1	4,5	4,9	4,8
6	1,4	1,3	1,4	1,5	1,6
7-12	12,2	8,6	7,8	8,5	9,3
13-14	4,3	4,0	2,3	2,5	2,8
15	1,8	2,3	1,3	1,2	1,3
16-17	3,9	4,1	3,3	2,4	2,6
18	2,1	2,1	1,9	1,2	1,2
19-24	9,2	10,8	11,8	9,1	6,8
18-59/64	57,2	60,2	63,8	62,0	59,4
18-24	11,3	12,9	13,6	10,3	8,0
25-44	29,9	28,9	29,3	31,0	31,1
45-59/64	16,0	18,3	20,8	20,7	20,3
60/65-wiecej	11,3	10,9	10,6	11,8	13,6
0-17	31,6	28,9	25,6	26,2	27,0
7-17	22,2	19,0	14,8	14,6	16,0

Tabl. Dynamika wzrostu liczby ludności wg prognozy biologicznej

	2001	2005	2010	2015	2020
ogółem	100,0	102,9	107,1	112,5	117,2
0-17	100,0	94,1	87,0	93,4	100,2
7-17	100,0	88,1	71,4	74,2	84,4
18-59/64	100,0	108,3	119,5	122,1	121,7
60/65 i więcej	100,0	99,9	100,9	117,7	141,7

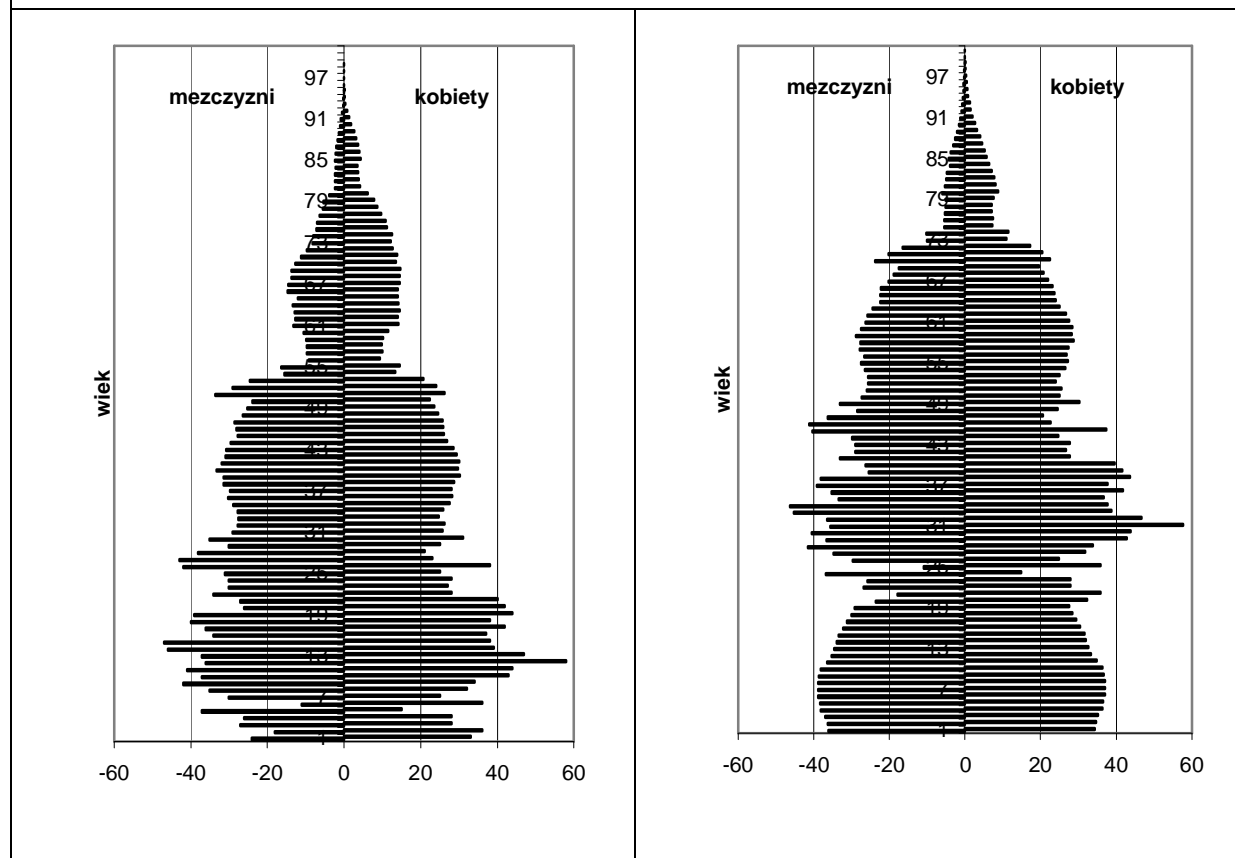
Zmiany liczby ludności w grupach wiekowych w latach 2000-2020 wg prognozy biologicznej

Tabl. Prognoza pomigracyjna ludności gminy Dziemiany według społeczno-ekonomicznych grup wieku

Grupa	Rok	2001	2005	2010	2015	2020
	Ogółem	3983	4036	4119	4237	4316
złobkowa	0-2	166	179	197	211	190
przedszkolna, w tym:	3-5	153	161	181	203	199
	6	55	54	58	63	68
szkoly podstawowej	7-12	486	347	320	353	393
gimnazjalna, w tym:	13-14	170	165	97	107	120
	15	71	94	54	51	58
liceum profilowane-go, szkoły zawodowej w tym:	16-17	156	169	142	106	112
	18	83	84	79	50	53
studencka	19-24	368	416	465	368	269
produkcyjna w tym:	18-59K/64M	2277	2426	2632	2637	2567
mobilna	18-24	451	500	544	418	322
	25-44	1190	1175	1205	1305	1323
niemobilna	45-59/64	636	751	882	914	922
poprodukcyjna	60/65-wiecej	449	441	438	507	610

w tym mężczyźni		1984	2010	2050	2109	2147
złobkowa	0-2	69	92	102	108	98
przedszkolna, w tym:	3-5	74	68	94	104	102
	6	30	26	30	33	35
szkoly podstawowej	7-12	228	181	149	184	204
gimnazjalna, w tym:	13-14	93	78	48	51	63
	15	34	36	30	17	31
liceum profilowane-go, szkoły zawodowej w tym:	16-17	76	83	77	52	58
	18	39	47	37	37	29
studencka	19-24	178	188	224	179	123
produkcyjna w tym:	18-64	1217	1280	1370	1387	1337
mobilna	18-24	217	235	261	216	151
	25-44	636	630	619	653	641
niemobilna	45-64	364	415	490	518	544
poprodukcyjna	65-wiecej	163	166	152	173	220

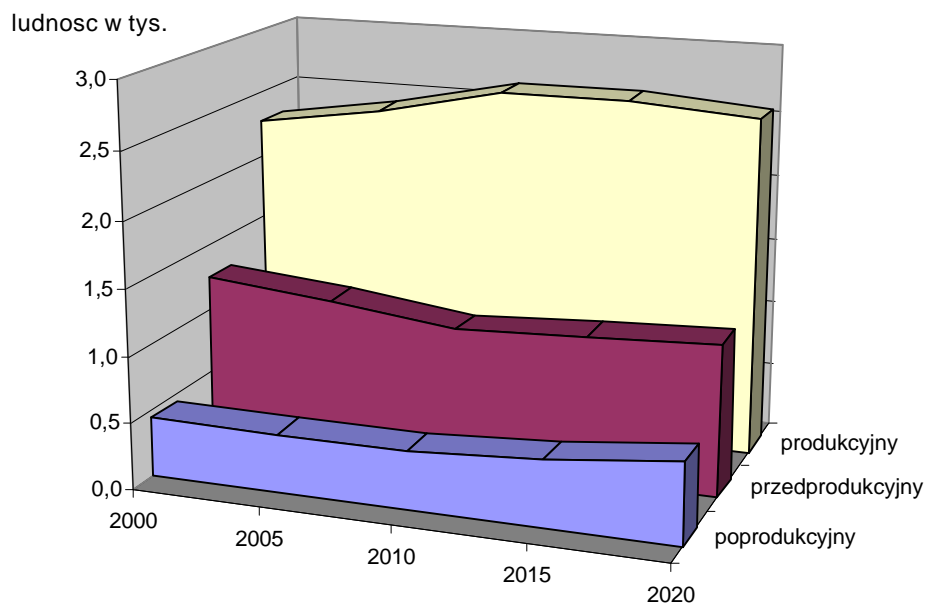
Ludność według płci i wieku w gminie Dziemiany wg prognozy biologicznej w roku:
2001 2020

Tabl. Struktura wieku ludności wg prognozy pomigracyjnej

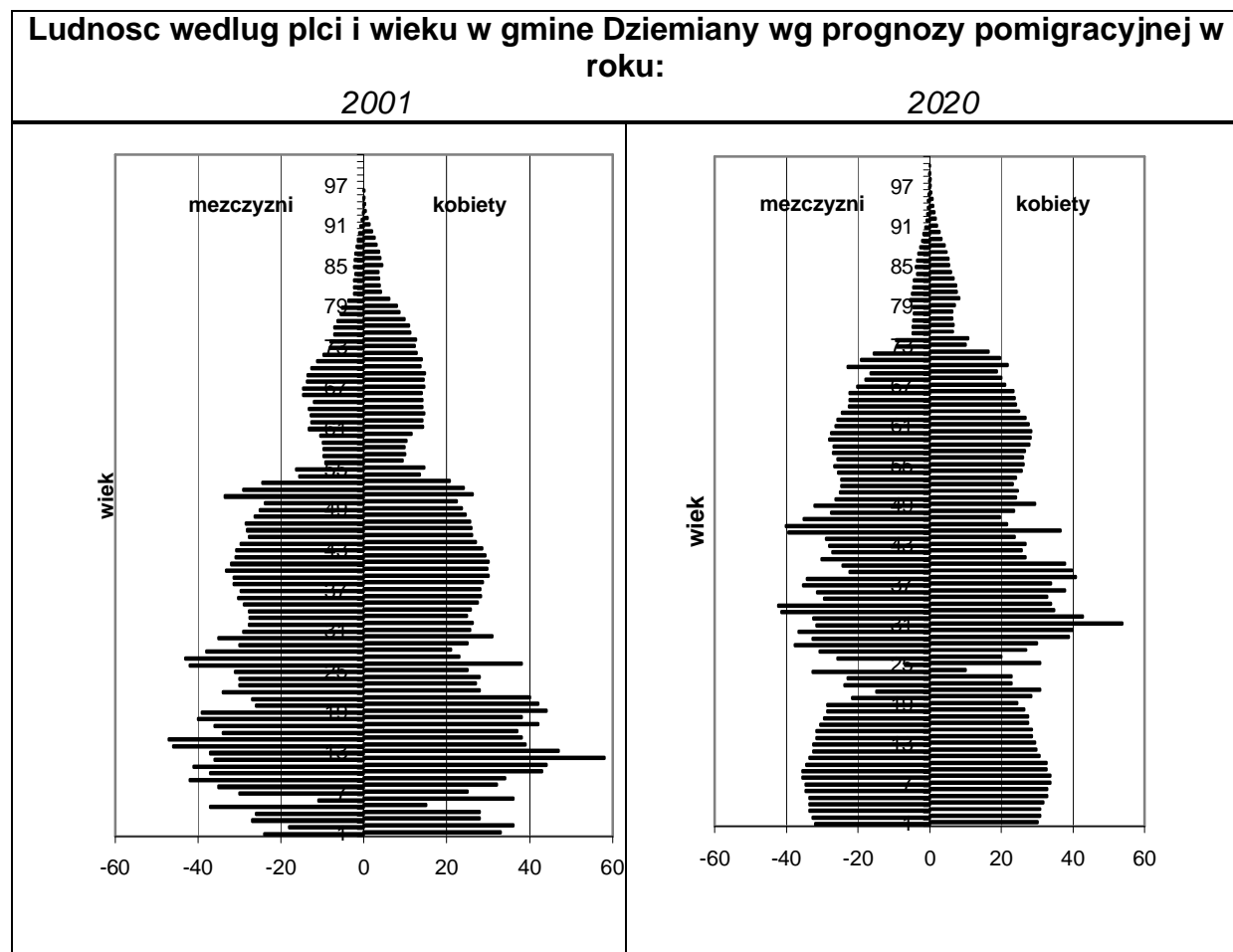
	2001	2005	2010	2015	2020
ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
0-2	4,2	4,4	4,8	5,0	4,4
3-5	3,8	4,0	4,4	4,8	4,6
6	1,4	1,3	1,4	1,5	1,6
7-12	12,2	8,6	7,8	8,3	9,1
13-14	4,3	4,1	2,4	2,5	2,8
15	1,8	2,3	1,3	1,2	1,3
16-17	3,9	4,2	3,4	2,5	2,6
18	2,1	2,1	1,9	1,2	1,2
19-24	9,2	10,3	11,3	8,7	6,2
18-59K/64M	57,2	60,1	63,9	62,2	59,5
18-24	11,3	12,4	13,2	9,9	7,4
25-44	29,9	29,1	29,3	30,8	30,7
45-59/64	16,0	18,6	21,4	21,6	21,4
60/65-wiecej	31,6	29,0	25,5	25,8	26,4
0-17	22,2	19,2	14,9	14,6	15,8
7-17	100,5	103,7	108,3	104,1	98,8

Zmiany liczby ludności w grupach wiekowych w latach 2001-2020 wg prognozy pomigracyjnej

Tabl. Dynamika wzrostu liczby ludności wg prognozy pomigracyjnej

	2001	2005	2010	2015	2020
ogółem	100,0	101,3	103,4	106,4	108,4
0-17	100,0	93,0	83,4	87,0	90,7
7-17	100,0	87,7	69,3	69,8	77,3
18-59/64	100,0	106,6	115,6	115,8	112,7
60/65 i więcej	100,0	98,2	97,6	112,9	135,8

Prognoza liczby gospodarstw domowych

W prognozie gospodarstw domowych założono, iż obniżyć się będzie średnia wielkość gospodarstwa domowego i przeciętna liczba osób dorosłych przypadająca na jedno gospodarstwo domowe. Założenia te są uzasadnione wzrostem liczby gospodarstw osób starszych (proces wdowienia) oraz silną skłonnością ludzi młodych do usamodzielniania się. Zjawisko to powszechne w Europie będzie zachodziło u nas w miarę poprawy warunków mieszkaniowych. W prognozie oparto się na następujących założeniach:

	Liczba osób ogółem w gospodarstwie	Liczba osób dorosłych w gospodarstwie
2000	3,55	2,50
2005	3,33	2,42
2010	3,13	2,35
2015	2,92	2,26
2020	2,80	2,15

Tabl. Prognoza gospodarstw domowych

Rok	Wg prognozy biologicznej			Wg prognoza pomigracyjnej		
	Ilosc gospodarstw	Dynamika wzrostu rok 2001=100	Okres poprzedni = 100%	Ilosc gospodarstw	Dynamika wzrostu rok 2001=100	Okres poprzedni = 100%
2001 szac.	1100	100,0		1100	100,0	
2005	1200	109,1	109,1	1200	109,1	109,1
2010	1350	122,7	112,5	1300	118,2	108,3
2015	1500	136,4	111,1	1400	127,3	107,7
2020	1600	145,5	106,7	1500	136,4	107,1

Prognoza liczby osób aktywnych zawodowo**Tabl. Prognoza aktywnych zawodowo**

	Wg prognozy biologicznej			Wg prognozy pomigracyjnej		
	Aktywni zawodowo	Dynamika wzrostu rok 2001=100	Okres poprzedni = 100%	Aktywni zawodowo	Dynamika wzrostu rok 2001=100	Okres poprzedni = 100%
2001 szac	1850	100,0		1850	100,0	
2005	2000	108,1	108,1	1950	105,4	105,4
2010	2200	118,9	110,0	2100	113,5	107,7
2015	2250	121,6	102,3	2150	116,2	102,4
2020	2250	121,6	100,0	2100	113,5	97,7

Omówienie wyników prognozy

Według prognozy pomigracyjnej, która przyjmuje się w "Studium" w 2020 roku liczba mieszkańców gminy Dziemiany wyniesie około 4300 osób, tj. wzrosnie w porównaniu z rokiem 2001 o około 350, co będzie stanowić wzrost około 8,5%-wy. Jest to wzrost porównywalny ze wzrostem prognozowanym w wielu innych gminach województwa pomorskiego.

W latach 2001-2020 będą następowały istotne zmiany w strukturze wieku ludności. Będą one rzutowały w dużym stopniu na potrzeby społeczno-gospodarczego rozwoju gminy.

Liczba dzieci i młodzieży w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat). do 2020 roku ulegnie obniżeniu. W roku 2010 osiągnie stan minimalny w prognozowanym okresie. Jej stan w porównaniu z rokiem 2001 będzie niższy o około 200 osób, tj. o około 17%. Od tego roku następować będzie wzrost liczby ludności w tej grupie wiekowej, aby w 2020 roku osiągnąć wielkość 1150, tj. 10% niższa od stanu w roku 2001. Dużo większe zmiany nastąpią w grupie wiekowej 7-17. Z prognozy wynika, że w 2010 r. liczebności tej grupy zmniejszy się o prawie 270 osób tj. około 30%. Od 2015 r. zacznie ona powoli wzrastać. Przyrost do 2020r wyniesie około 70 osób. Obniżenie liczebności grupy przedprodukcyjnej przy aktualnie stosunkowo niezłej bazie lokalowej

szkolnictwa nie spowoduje potrzeby jej rozbudowy (nie oznacza to braku potrzeb związanych z modernizacją i poprawą stanu technicznego).

Grupa produkcyjna (18-64 lat mężczyźni i 18-59 lat kobiety) jest jedną z grup, której przyrost stanowić będzie o przyroście ogólnej liczby ludności. Jej liczebność najszybciej będzie rosła do 2012 roku by osiągnąć wzrost około 16%. W następnych latach liczebność tej grupy będzie malała by w 2020 roku osiągnąć stan o 300 osób wyższy od z 31.12.2001 r.

Dokonany na podstawie prognozy demograficznej szacunek stanu aktywnych zawodowo wskazuje, że w latach 2001-2015 nastąpi wzrost potrzebujących pracy o 300 osób, w latach następnych nie przewiduje się już przyrostu aktywnych zawodowo, a wręcz przeciwnie.

Wiek poprodukcyjny (65 i więcej lat mężczyźni oraz 60 i więcej kobiety): -na lata 2001-2020 przewiduje się, podobnie jak to jest w innych gminach znaczny wzrost liczebności osób w tej grupie wieku (wzrost o około 36%). Będzie on wymuszał potrzebę rozwoju opieki społecznej.

Znaczne prognozowane zwiększenie liczby gospodarstw domowych (do 2020 przewiduje się wzrost o prawie 37%) spowoduje duże zapotrzebowanie na mieszkania. Niezbędne będzie wprowadzenie udogodnień w budowie i nabywaniu mieszkań, a przede wszystkim podniesienie statusu majątkowego społeczeństwa.

INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

DIAGNOZA STANU ISTNIEJACEGO I UWARUNKOWANIA

Zaopatrzenie w wodę

Wszystkie miejscowości gminy Dziemiany korzystające z wodociągów, zaopatrywane są w wodę z ujęć podziemnych, ujmujących czwartorzędowy poziom wodonosny. Z wodociągów na terenie gminy korzysta ok. 75,0 % ogółu mieszkańców. Poza zasięgiem wodociągów komunalnych pozostaje

ok. 1000 osób (na ogólną liczbę mieszkańców gminy 3 983 osób¹). Sołectwa: Jastrzebie, Plesy, Radun i Trzebun zaopatrywane są w wodę w całości z indywidualnych ujęć. W pozostałych sołectwach: Dziemiany, Klisz, Piechowice i Schodno z wodociągów korzystają tylko mieszkańcy miejscowości sołeckich. Jeszcze niższy jest odsetek gospodarstw rolniczych korzystających z wodociągu i wynosi on ok. 46,0 %.² Średnia wielkość produkcji komunalnych ujęć wody wyniosła w 2002 r. ok. 212,8 m³/d. Jednostkowy, ogólny wskaźnik zużycia wynosi ok. $q = 69,8 \text{ dm}^3/\text{M}\cdot\text{d}$. Maksymalne zużycie wody szacuje się na ok. 20,7 m³/h. System zaopatrzenia w wodę ma charakter całkowicie zdecentralizowany. Na terenie gminy funkcjonują 4 ujęcia pobierające wody podziemne, wyposażone w pompy głębinowe i stacje wodociągowe, zaopatrujące miejscowości, w których są one zlokalizowane. W poniższej tabeli zestawiono: zatwierdzone zasoby wód podziemnych (wg pozwoleń wodno - prawnych), średnie i maksymalne zużycie oraz bilans wody.

Lp	Ujęcie	Możliwości poboru wód podziemnych wg pozwolenia ³ [m ³ /h]	Średnia produkcja wody ⁴ [m ³ /h]	Maksym. zużycie wody ⁵ [m ³ /h]	Bilans wody [5 - 3]	Zasięg obsługi
1	2	3	4	5	6	7
1	Dziemiany	43,0	8,9	20,8	+ 22,2	sołectwo Dziemiany
2	Kalisz ⁶	50,0	2,0	4,7	+ 45,3	sołectwo Kalisz
3	Piechowice	9,0	1,2	2,8	+6,2	sołectwo Piechowice
4	Schodno	19,5	0,4	0,9	+18,6	wies Schodno

¹ „Województwo pomorskie w 2000 r.”, Urząd Statystyczny w Gdańsku 2002 r.

² Wg danych Zarządu Melioracji i Urządzeń Wodnych Woj. Pomorskiego.

³ Decyzje o pozwoleniach wodno – prawnych na pobór wód

⁴ Wg informacji uzyskanych w Urzędzie Gminy

⁵ Wg szacunku autora $N_d = 1,3$, $N_g = 1,8$

⁶ W Kaliszu istnieje też ujęcie na terenie szkoły o niewielkiej wydajności, zaopatrujące szkołę i kilka okolicznych gospodarstw.

Jak wynika z powyższej tabeli wszystkie ujęcia posiadają znaczne rezerwy zasobów wody. Wszystkie ujęcia wyposażone są w stacje wodociągowe z urządzeniami uzdatniającymi wodę przed podaniem jej do sieci. Wymagają one modernizacji, w celu dostosowania jakości wody do obowiązujących przepisów. Wszystkie ujęcia mają ustanowione strefy ochrony bezpośredniej wokół studni i stacji wodociągowych. Długość istniejącej sieci wodociągowej wynosi ok. 20,0 km⁷. Stan techniczny sieci wodociągowej jest zadowalający.

Stan systemu zaopatrzenia w wodę nie jest zadowalający. Na taką ocenę składają następujące elementy:

- stosunkowo niski odsetek ludności korzystającej z wodociągów, (średni w województwie na terenach wiejskich wynosi ok. 82 %),
- niski odsetek gospodarstw rolnych korzystających z wodociągu,
- konieczność modernizacji stacji uzdatniania wody.

Elementem pozytywnym są bardzo duże rezerwy wydajności wszystkich ujęć wody.

Odprowadzanie i oczyszczanie ścieków

Ścieki sanitarne

System zorganizowanego odprowadzania ścieków funkcjonuje w trzech miejscowościach.

- Dziemiany – kanalizacja obejmuje ok. 75 % mieszkańców wsi. Ścieki odprowadzane są do oczyszczalni opartej na metodzie osadu czynnego o przedłużonym czasie napowietrzania, ze wzmożoną defosfatacją, biologiczną denitryfikacją oraz wspomaganie usuwania związków fosforu poprzez dawkowanie koagulantu PIX i wydzielona stabilizacja osadu nadmiernego. Oczyszczalnia składa się z następujących obiektów:
  - punktu zlewnego,
  - kraty schodkowej,
  - piaskownika,
  - komory predenitryfikacji osadu powrotnego,
  - komory beztlenowej,
  - komory denitryfikacji,
  - komory nitryfikacji,
  - osadnika wtórnego,
  - zbiornika kompensacyjnego,
  - filtra kontaktowego,
  - filtra gruntowo – roślinnego,
  - komory tlenowej stabilizacji osadu,
  - stacji mechanicznego odwadniania osadu nadmiernego składającej się z: prasy sito-wo – tasmowej, instalacji przygotowania polielektrolitu, flokulatora, pompy osadu.

Oczyszczalnia uzyskała pozwolenie wodno prawne na odprowadzanie ścieków do rzeki Przerebel w ilościach:

- w sezonie $Q_{sr} = 690 \text{ m}^3/\text{d}$,
 $Q_{max} = 897 \text{ m}^3/\text{d}$,
- poza sezonem $Q_{sr} = 490 \text{ m}^3/\text{d}$,
 $Q_{max} = 640 \text{ m}^3/\text{d}$,

o następujących stężeniach:

$$\text{BZT}_5 = 15,0 \text{ mg O}_2/\text{dm}^3$$

⁷ „Województwo pomorskie w 2000 r.”, Urząd Statystyczny w Gdańsku 2002 r.

ChZT	= 75,0 mg O ₂ /dm ³
zawiesina ogólna	= 25,0 mg/ dm ³
azot amonowy	= 6,0 mg N/ dm ³
azot ogólny	= 15,0 mg N/ dm ³
fosfor ogólny	= 0,8 mg P/ dm ³

Pozwolenie straciło swoją ważność w listopadzie 2002 r. Trwa procedura aktualizacji pozwolenia.

Ilość ścieków oczyszczanych (dopływających i dowożonych) wynosi ok. 140 m³/d.⁸

- Kalisz – kanalizacja obejmuje tylko budownictwo wielorodzinne tj. ok. 25 % mieszkańców wsi. Ścieki odprowadzane są do kompaktowej oczyszczalni typu „Sebiofikon”, a ich odbiornikiem jest grunt. Oczyszczalnia posiada pozwolenie wodno prawne. Ilość dopływających ścieków odpowiada przepustowości oczyszczalni i wynosi ok. 20 m³/d.⁹
- Schodno kanalizacja obejmuje ok. 95 % mieszkańców wsi i tzw. „zielona szkoła”. Ścieki odprowadzane są do hydrobotanicznej oczyszczalni ścieków, a ich odbiornikiem jest sztuczne złożo filtracyjne. Oczyszczalnia posiada pozwolenie wodno prawne. Ilość dopływających ścieków odpowiada przepustowości oczyszczalni i wynosi ok. 3 m³/d.¹⁰

W skali gminy z kanalizacji korzysta ok. 36 % jej mieszkańców. W trakcie realizacji jest ostatni etap kanalizacji w Dziemianach, a jego ukończenie pozwoli na objęcie praktycznie wszystkich mieszkańców wsi zasięgiem obsługi kanalizacji. Po jego zakończeniu, (co jest planowane w bieżącym roku) odsetek korzystających z kanalizacji wzrośnie do ok. 48 % ogółu mieszkańców gminy.

Stan odprowadzania i oczyszczania ścieków należy ocenić jako niezadowolający. Na taką ocenę składają się:

- niski odsetek korzystających z kanalizacji, a zatem brak możliwości korzystania z urządzeń kanalizacyjnych przez większość mieszkańców gminy,
- stan ten jest szczególnie groźny dla środowiska wobec dużej ilości jezior i zbiorników wodnych, które są szczególnie podatne na zanieczyszczenia; nad wieloma z nich zlokalizowane są duże kompleksy nie skanalizowanych domków letniskowych.

Elementem pozytywnym jest istniejąca w Dziemianach oczyszczalnia ścieków posiadająca duże rezerwy przepustowości oraz kontynuacja realizacji kanalizacji w tej miejscowości.

Ścieki opadowe

Na obszarze gminy nie funkcjonują zorganizowane systemy odprowadzania i oczyszczania ścieków opadowych. Wody deszczowe odprowadzane są powierzchniowo, a istniejące gdzieś tam (głównie w centralnych częściach większych miejscowości) fragmentaryczne odcinki kanałów deszczowych, odwadniają stosunkowo niewielkie powierzchnie ulic i terenów utwardzonych.

⁸ W 2002 r. wg danych Urzędu Gminy

⁹ Jw.

¹⁰ W 2002 r. wg danych Urzędu Gminy

Regulacja stosunków wodnych

Melioracje, zagrodzenie powodziowe

Gmina leży w dorzeczu dwóch rzek: wschodnia część w dorzeczu Wdy (Czarnej Wody), zachodnia w dorzeczu Brdy. Na terenie gminy (z uwagi na jej wododziałowe położenie) nie ma większych rzek, nie występują obszary wymagające regulacji stosunków wodnych, nie ma też zagrożeń powodziowych.

Zagrożenia jakości wód

Najpoważniejsze zagrożenie jakości wód podziemnych i powierzchniowych stanowią jednostki osadnicze oraz obiekty wypoczynkowe i letniskowe zlokalizowane na terenach pozbawionych kanalizacji, a posiadające możliwości korzystania z wodociągów. Ścieki odpływające z tych obiektów, gromadzone są w zbiornikach bezodpływowych o różnym stopniu szczelności. Przy małej szczelności zbiorników bezodpływowych następuje przedostawanie się ścieków do wód podziemnych i powierzchniowych. Szczególnie zagrożone są jeziora i zbiorniki wodne oraz wody podziemne, których skażenie można kwalifikować w kategoriach katastrofy ekologicznej.

Ocena stanu prowadzi do następujących konkluzji:

- na terenie gminy nie występuje zagrożenie powodzią, nie ma też problemów z utrzymaniem właściwego poziomu wód w glebie,
- występuje poważne potencjalne zagrożenie jakości wód podziemnych i powierzchniowych ze strony jednostek osadniczych dobrze wyposażonych w wodociągi, a nie posiadających kanalizacji oraz innych nieskanalizowanych obiektów.

Unieszkodliwianie odpadów

W gminie funkcjonuje poprawnie zorganizowany system gromadzenia przydomowego, odbioru i wywozu odpadów. Wdrażany jest system segregacji odpadów.

Gmina posiada własne składowisko odpadów zlokalizowane w odległości ok. 300 m. od trasy Koscierzyna - Chojnice, na gruntach wsi Dziemiany na polanie wśród lasów. Najbliżej położone siedlisko znajduje się w odległości 450 m. od krawędzi składowiska, w miejscowości Radun.

Lokalizacja jest zgodna z miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego. Wielkość terenu zajętego pod wysypisko w granicach zewnętrznego skraju skarpy wału ziemnego wynosi 1,4 ha, w tym do składowania 0,96 ha. Objętość geometryczna składowiska obliczono na 20 tys.m³, co odpowiada chłonności 46 tys.m³ odpadów. Okres eksploatacji oceniono na 33 lata.

Niecka wysypiska została uszczelniona; stabilizację i pierwszą warstwę uszczelnienia wykonano za pomocą bentonitu, drugą warstwę ułożono z geomembrany.

Wokół składowiska ustanowiona została strefa ochronna szer. 300 m. Ze względu na znaczną głębokość zalegania warstw wodonosnych (ponad 30 m. ppt) nie przewidziano instalowania piezometrów.

Eksploatację rozpoczęto w lipcu 1994 r. Na składowisko trafiają odpady tylko z terenu gminy Dziemiany.

Stan systemu unieszkodliwiania odpadów jest zadowalający.

Zaopatrzenie w ciepło

Na terenie gminy nie ma zorganizowanego systemu zaopatrzenia w ciepło. Źródła ciepła stanowią kotłownie lokalne umiejscowione w zakładach przemysłowych, usługowych, rzemieślniczych i obiektach użyteczności publicznej oraz indywidualne źródła ciepła w domach mieszkalnych. Kotłownie lokalne opalane są różnymi rodzajami paliw - głównie węglem i drewnem.

Ocena stanu prowadzi do następujących konkluzji:

- na terenie gminy nie występuje zorganizowany system zaopatrzenia w ciepło,
- większość źródeł ciepła opalana jest węglem, co wpływa niekorzystnie na stan czystości powietrza atmosferycznego.

Zaopatrzenie w gaz

Na terenie gminy nie ma systemu dystrybucji gazu przewodowego. Najbliższy gazociąg wysokiego ciśnienia relacji Pszczółki – Koscierzyna – Bytów przebiega przez tereny gmin Koscierzyna i Lipusz.

Zaopatrzenie w energię elektryczną

Przez teren gminy nie przebiegają trasy linii elektroenergetycznych wysokiego napięcia.

Odbiorcy energii na terenie gminy zasilani są siecią linii elektroenergetycznych średniego napięcia 15 kV wychodzących z Głównych Punktów Zasilających „Koscierzyna” i „Brusy”, doprowadzających energię do stacji transformatorowych 15/0,4 kV. Do odbiorców energia przesyłana jest liniami niskiego napięcia 0,4 kV. Stacje transformatorowe 15/ 0,4 kV pracują jako końcowe, zasilane odczepowo od linii magistralnych. Sieć średniego napięcia i rozdzielcza niskiego napięcia w zdecydowanej większości wykonana jest jako napowietrzna. Z energii elektrycznej korzysta 100 % mieszkańców.

Stan sieci średniego i niskiego napięcia oraz stacji transformatorowych jest zadowalający. Urządzenia te są systematycznie remontowane i modernizowane.

Telekomunikacja

Stan nasycenia telefonicznymi aparatami stacjonarnymi nie odbiega od średniej dla obszarów wiejskich w województwie i kształtuje się na poziomie ok. 200 abonentów/ 1000 mieszkańców. Podobnie jak na pozostałych obszarach wiejskich nie jest to stan zadowalający i wymaga rozwoju telefonii. Dynamiczny rozwój telefonii komórkowej poprawia stan istniejący, jednakże nie zaspokajającym potrzeby, w szczególności w odniesieniu do mniej zamoznej części społeczeństwa gminy.

UWARUNKOWANIA

Uwarunkowania zewnętrzne

Wynikające ze „Strategii rozwoju województwa pomorskiego”¹¹

Cele i zasady rozwoju systemów infrastruktury technicznej sformułowane w „Strategii...” przyjmują jako najbardziej istotne okoliczności zewnętrzne, priorytety i cele strategiczne zawarte w Narodowej Strategii Rozwoju Regionalnego¹². Zawarty w niej priorytet nr 1 i przypisane mu cele strategiczne odnoszące się do infrastruktury technicznej brzmią następująco (cyt.):

Priorytet nr 1 Cele strategiczne

- *Rozbudowa i modernizacja infrastruktury służącej wzmocnieniu konkurencyjności regionów*
- *„Rozbudowa sieci telekomunikacyjnych i informatycznych”*
- *„Rozbudowa i modernizacja infrastruktury ochrony środowiska”*

Rozwinięciem tych zapisów w „Strategii...” są: priorytet nr 3 (cyt.) *„Rozbudowa i modernizacja infrastruktury służącej wzmocnieniu konkurencyjności i spójności regionu”* i wynikające z niego cele:

nr 3.5. Rozwój telekomunikacji

- *poprawa funkcjonalności regionalnego rynku usług telekomunikacyjnych,*

nr 3.6. Modernizacja i rozwój energetyki   poprawa infrastruktury energetyki,

- *zwiększenie efektywności wykorzystania energii i polepszenie zaopatrzenia w energię*
- *zwiększenie potencjału energetycznego regionu z wykorzystaniem źródeł odnawialnych,*
- *rozwój energetyki w oparciu o przyjazne dla środowiska nośniki energii.*

nr 4. Poprawa ekologicznych warunków życia

- *gazyfikacja obszarów wiejskich,*
- *poprawa zaopatrzenia w wodę i polepszenie jakości wód, szczególnie wody pitnej,*
- *modernizacja i budowa oczyszczalni ścieków w połączeniu z równoczesną budową systemów kanalizacji sanitarnej,*
- *regulacja stosunków wodnych w zakresie ochrony przeciwpowodziowej i odprowadzania wód opadowych; rozwój regionalnego systemu małej retencji z poszanowaniem warunków ekologicznych,*
- *racjonalizacja gospodarki odpadami”.*

Wynikające z „Planu zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego”¹³

Rozwinięcie i umiejscowienie w przestrzeni celów „Strategii...” zawartych zostało dokonane w „Planie...” Przewiduje on w zakresie infrastruktury ze:

a) System gospodarki wodno – ściekowej powinien zapewnić:

- wyrównanie standardów wyposażenia w urządzenia wodociągowe i kanalizacyjne pomiędzy obszarami miast i wsi,
- pełne zaspokojenie potrzeb ilościowych, związanych z koniecznością utrzymania ciągłości dostaw wody zarówno na obszarach silnie zurbanizowanych, jak i na obszarach wiejskich,

¹¹ Uchwalona przez Sejmik Województwa Pomorskiego w dniu 03. 07. 2000 r.

¹² Przyjeta przez Rade Ministrów w dniu 30.12. 2000 r.

¹³ Opracowywany w Departamencie Rozwoju Regionalnego i Przestrzennego Urzędu Marszałkowskiego w Gdansk w 2002 r.

- systematyczna poprawa jakości wody dostarczanej odbiorcom, odpowiadającej wymaganiom norm i standardom europejskim,
  - uporządkowanie stref ochronnych ujęć wód podziemnych, zwłaszcza tych, które mają wpływ na zasięg lejów depresji o charakterze ponad lokalnym; będzie to wiązało się z koniecznością aktualizacji pozwoleń wodno-prawnych i projektów stref ochronnych,
  - możliwość zorganizowanego odprowadzania i oczyszczania ścieków ze wszystkich gospodarstw domowych na terenie województwa, w stopniu odpowiadającym obowiązującym normom ochrony środowiska i gwarantującym wymagany stan czystości wód powierzchniowych; na obszarach leżących poza ekonomicznym zasięgiem kanalizacji należy stosować przydomowe oczyszczalnie
- b) System energetyczny powinien zapewniać:
- nieprzerwaną produkcję i dostawę energii w ilościach niezbędnych do zaspokojenia potrzeb związanych z przygotowaniem posiłków, ciepłej wody użytkowej, ogrzewaniem pomieszczeń i wykorzystywaniem urządzeń gospodarstwa domowego wymagających zasilania energetycznego,
  - możliwości swobodnego wyboru przez użytkowników różnych nośników energii, z wyraźną jednak preferencją paliw przyjaznych dla środowiska tak z uwagi na emisję zanieczyszczeń do atmosfery jak i powstawanie odpadów paleniskowych,
  - stworzenie warunków umożliwiających całkowitą eliminację paliw stałych,
  - możliwie najwyższy poziom ekonomiki wytwarzania i przesyłu energii, pozwalający na proste odniesienie do kosztów odbioru energii przez użytkowników.
- c) Sprawnie funkcjonujący system unieszkodliwiania odpadów powinien posiadać następujące cechy:
- musi on obejmować swym zasięgiem obsługę 100 % mieszkańców województwa,
  - musi zapewniać możliwość: gromadzenia odpadów w miejscu wytwarzania i usuwania ich z częstotliwością dostosowaną do indywidualnych potrzeb użytkowników, oraz wstępnej segregacji, transport odpadów nie może być uciążliwy dla mieszkańców, nie może też wywoływać pogorszenia stanu środowiska,
  - technologia unieszkodliwiania odpadów musi gwarantować minimalizację oddziaływania na środowisko i zapewniać możliwości wtórnego wykorzystywania wszystkich zawartych w nich surowców.

„Plan...” ustala priorytety budowy i rozbudowy urządzeń kanalizacyjnych. Jeden z nich ustala, że budowa i rozbudowa kanalizacji powinna następować w pierwszym rzędzie (cyt.)

„... w gminach dobrze wyposażonych w wodociągi, a niedostatecznie wyposażonych w kanalizację”. Gmina Dziemiany spełnia to kryterium.

Wynikające z projektu „Planu gospodarki odpadami dla województwa pomorskiego”¹⁴

Jako cel ekologiczny o projekcie „Planu...” określono:

„Zminimalizowanie ilości wytwarzanych odpadów oraz wdrożenie nowoczesnego systemu ich wykorzystywania i unieszkodliwiania.

Realizacja tego celu zostanie osiągnięta poprzez następujące działania:

1. Docelowym rozwiązaniem jest skupienie gmin wokół Zakładów Utylizacji Odpadów (ZUO) wyposażonych w linie do segregacji odpadów lub tylko w urządzenia do doczyszczania surowców

wtórnych ze zbiórki selektywnej, urządzenia do konfekcjonowania surowców, instalacje do utylizacji odpadów organicznych, tymczasowe pomieszczenia do magazynowania odpadów

¹⁴ Opracowany przez firmę „Arcadis” z Wrocławia w 2002 r. na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego w Gdańsku.

niebezpiecznych, składowisko odpadów resztkowych. O przyjętej technologii decydować będą inwestorzy.

2. Na obszarze gmin należących do poszczególnych ZUO odbywa się zbiórka segregacyjna. Sposób zbiórki odpadów zależy od przyjętej w ZUO technologii.

3. Na terenach wiejskich oraz miejskich z zabudowa jednorodzinna preferowane będzie kompostowanie odpadów organicznych.

4. Lokalizacja ZUO jest zgodna z zasadą „bliskości” wyrażoną w ustawie o odpadach¹⁵. Przyjęto, że optymalna odległość centrum gminy (po drogach) nie będzie większa niż 30 km od ZUO. W przypadku konieczności dowozu odpadów (lub surowców) z większej odległości, należy rozważyć budowę stacji przeladunków lub Wiejskich Punktów Gromadzenia i Segregacji Odpadów (WPGiSO).

5. Przy doborze gmin do poszczególnych ZUO uwzględniono istniejące lub planowane porozumienia międzygminne.

6. Założono, że z poszczególnych gmin odpady wysegregowane będą kierowane do ZUO. Natomiast pozostałe odpady będą deponowane na lokalnych składowiskach do czasu ich wypełnienia lub konieczności ich zamknięcia z innych powodów. W takim przypadku odpady resztkowe kierowane będą na najbliższe funkcjonujące składowisko lub na składowisko przy ZUO.

7. Odpady resztkowe mogą być wykorzystane energetycznie. Dzięki czemu wydłużony zostanie okres eksploatacji istniejących składowisk. Na obszarze województwa zakłada się utworzenie jednego zakładu termicznej utylizacji. Aktualnie ta forma wykorzystania odpadów zainteresowane są miasto Tczew i gmina Kolbudy.

Gmina Dziemiany przypisana została do planowanego Zakładu Utylizacji Odpadów w Gostomiu gmina Koscierzyna, który będzie realizowany w ramach Związku Gmin Ziemi Koscierskiej i Zaborskiej.

Będzie się to wiązało z koniecznością udziału finansowego gminy w realizacji tego przedsięwzięcia.

Wynikające z przepisów prawa

1) Prawo wodne¹⁶ w art. 42 pkt 3 przewiduje, że budowę urządzeń służących do zaopatrzenia w wodę realizuje się jednocześnie z rozwiązywaniem spraw gospodarki ściekowej, w szczególności przez budowę systemów kanalizacyjnych i oczyszczalni ścieków – może to oznaczać brak możliwości wydawania pozwoleń na budowę na terenach nieskanalizowanych, a przewidzianych do skanalizowania.

W art. 43 ust. 1 przewiduje, że aglomeracje o równowaznej liczbie mieszkańców powyżej 2000 powinny być wyposażone w sieci kanalizacyjne dla ścieków komunalnych zakończone oczyszczalniami ścieków. Artykuł 208 określa harmonogram tych działań i przewiduje, że zapis artykułu 43 zostanie zrealizowany do 31.12.2015 r. w odniesieniu do aglomeracji o równowaznej liczbie mieszkańców od 2000 – 15000 osób. Gmina w rozumieniu tego zapisu stanowi właśnie taką aglomerację.

Art. 41 pkt. ppkt 2 stanowi, że ścieki wprowadzane do wód nie mogą powodować zmian w naturalnej, charakterystycznej dla nich biocenozie, naturalnej metności i barwy oraz formowania się osadów i piany. Oznacza to w praktyce, że wprowadzanie oczyszczonych ścieków do wód nie może pogarszać klasy ich czystości.

¹⁵ Ustawa o odpadach z dnia 02.04.2001 r. (Dz.U nr 62.poz. 628)

¹⁶ Ustawa Prawo Wodne z dnia 18.07.2001 r.(Dz.U. nr 115 poz. 1229)

Art. 39 pkt. 3 stanowi, że zabrania się wprowadzania ścieków do wód stojących, a pkt. 4 do jezior i ich dopływów, jeżeli czas dopływu ścieków do jeziora jest krótszy od jednej doby.

2) Rozporządzenie Ministra Zdrowia¹⁷ określa min. normy, jakie powinna spełniać woda do picia i na potrzeby gospodarcze. Analiza tych norm wskazuje na konieczność modernizacji prawie wszystkich stacji uzdatniania wody na terenie gminy, ponieważ woda przez nie produkowana nie odpowiada przewidzianym wymogom, szczególnie w odniesieniu do zawartości żelaza i manganu.

3) Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 29.11.2002 r. w sprawie warunków jakie należy spełnić przy wprowadzaniu ścieków do wód lub do ziemi oraz w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska¹⁸, przewiduje dla miejscowości o równoważnej liczbie mieszkańców

do 14 999 następujące stężenia zanieczyszczeń ścieków oczyszczonych:

- BZT₅ do 40 mg/ dm³,
- ChZT do 150 mg/ dm³,
- zawiesina do 50 mg/ dm³,
- azot ogólny do 30 mg/ dm³,
- fosfor ogólny do 5 mg/ dm³,

Dopuszczalne stężenia dotyczące azotu i fosforu odnoszą się tylko do ścieków odprowadzanych do jezior i zlewni jezior, jest to szczególnie istotne w przypadku gminy Dziemiany, gdzie ścieki z oczyszczalni w miejscowości Dziemiany odprowadzane są do zlewni jeziora Cheb.. Zapis powyższy oznacza także, że w przypadku odprowadzania ścieków oczyszczonych do innych wód płynących nie jest wymagana redukcja azotu i fosforu.

4) Rozporządzenie Ministra Infrastruktury¹⁹ określa przeciętne normy zużycia wody w gospodarstwach domowych; dla warunków gminy Dziemiany wynosi ono 100 dm³/ mieszkańca i dobe.

5) Prawo energetyczne²⁰ oraz rozporządzenia wykonawcze²¹ przewidują, że gazyfikacja prowadzona jest w przypadku, gdy istnieją techniczne i ekonomiczne warunki dostarczania paliwa gazowego. Przed rozpoczęciem każdej inwestycji wykonywana jest analiza ekonomiczna wg standardu UNIDO. Gazyfikacja prowadzona jest wówczas, gdy zostanie wykazana jej ekonomiczna opłacalność. Mając na względzie powyższe uwarunkowania, dokonano podziału miast i gmin województwa pomorskiego na cztery grupy, (określające hierarchie rozwoju gazyfikacji) wg następujących kryteriów:

Grupa I:

- miasta i gminy objęte gazyfikacją przewodową,
- miasta i gminy, w których istnieją warunki do rozwoju sieci rozdzielczych i zwiększenia zasięgu obsługi odbiorców

¹⁷ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 04.09.2000 r. w sprawie warunków, jakim powinna odpowiadać woda do picia i na potrzeby gospodarcze. (Dz.U. nr 82 poz. 937)

¹⁸ Dz.U. nr 212 poz. 1799

¹⁹ Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 14.01.2002 r. w sprawie określenia przeciętnych norm zużycia wody (Dz.U. nr 8 poz. 70)

²⁰ Ustawa Prawo Energetyczne z dnia 10 kwietnia 1997 r. (Dz.U. nr.54 poz. 348) z późniejszymi zmianami

²¹ Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 24 sierpnia 2000 r. w sprawie szczegółowych warunków przyłączania podmiotów do sieci gazowych, obrotu paliwami gazowymi, świadczenia usług przesyłowych, ruchu sieciowego i eksploatacji sieci gazowych oraz standardów jakościowych obsługi odbiorców (Dz.U. nr.77 poz. 877)

- miasta i gminy, w których gazyfikacja może odbywać się siecią podwyższonego, średniego, lub średniego ciśnienia, w oparciu o istniejące, rozbudowane stacje redukcyjno-pomiarowe I stopnia.

Grupa II:

- przez obszar gminy lub w bardzo bliskim sąsiedztwie przebiegają trasy gazociągów wysokiego ciśnienia,
- brak stacji redukcyjno-pomiarowych I stopnia.

Grupa III:

- miasta i gminy, przez które przechodzą trasy projektowanych gazociągów wysokiego ciśnienia.
- miasta i gminy, w których stworzone zostaną warunki do gazyfikacji i budowy stacji redukcyjno – pomiarowych I stopnia..

Grupa IV:

- gminy oddalone od istniejących i projektowanych gazociągów wysokiego ciśnienia,
- gazyfikacja uzależniona będzie od wyników analizy techniczno - ekonomicznej opłacalności inwestycji.

Gmina Dziemiany zalicza się do IV grupy, a zatem z tego punktu widzenia ma niewielkie szanse gazyfikacji.

Uwarunkowania wynikające z analizy stanu istniejącego

Uwarunkowania te zestawiono w syntetycznej formie w tabeli nr 2.

Tab. nr 2

Silne strony:	
1	Wysokie zasoby wód podziemnych, wielokrotnie przekraczające zapotrzebowanie gminy
2	Oczyszczalnia ścieków z dużą rezerwą przepustowości umożliwiającej rozwój kanalizacji w głównych ośrodkach gminy
3	Pojemne składowisko odpadów i poprawnie funkcjonujący system ich usuwania
4	Dobrze funkcjonujący system zaopatrzenia w energię elektryczną.
Słabe strony:	
1	Słabo rozwinięty układ dystrybucji wody,
2	Konieczność modernizacji stacji uzdatniania wody
3	Brak urządzeń kanalizacyjnych na większości terenu gminy
4	W strukturze paliw zdecydowana przewaga węgla
5	Brak możliwości korzystania z gazu przewodowego

Uwarunkowania lokalizacji elektrowni wiatrowych

Wykorzystanie silowni wiatrowych do produkcji energii elektrycznej jest technicznie możliwe tylko w przypadku, jeżeli prędkość wiatru jest większa niż 4 m/s i nie przekracza 25 m/s. Efektywna ekonomicznie prędkość wiatru zamyka się w przedziale od 9 m/s do 12 m/s.

Zwraca się uwagę, że lokalizacja silowni wiatrowych wymaga spełnienia szeregu warunków, z których najważniejsze to ²²:

²² Źródło: „Ekspertyza ekologiczna – krajobrazowych uwarunkowań lokalizacji elektrowni wiatrowych w woj. pomorskim” BPIWP „Proeko” Gdansk 2002 r.

- zgodnie z powszechnym i miejscowym prawem ochrony przyrody lokalizacja elektrowni wiatrowych jest wykluczona w obrebie wszystkich przestrzennych form ochrony przyrody (parki narodowe, rezerваты przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, użytki ekologiczne, stanowiska dokumentacyjne, pomniki przyrody - ich otoczenie, stanowiska chronionych gatunków roślin i zwierząt),
- wszystkie obszary proponowane do włączenia do systemu „Natura 2000” należy wykluczyć z lokalizacji elektrowni wiatrowych ze względu na ich wartość i znaczenie ekologiczne,
- wszystkie formy dolinne powinny być wyłączone z lokalizacji elektrowni wiatrowych ze względu na ich znaczenie dla utrzymania bioróżnorodności terenu i funkcje korytarzy ekologicznych różnej rangi (krajowej, regionalnej i lokalnej),
- wszelkie ekosystemy lesne, wydmy, wodne, terenów hydrogenicznych itp. wymagają wyłączenia z lokalizacji elektrowni wiatrowych, ze względu na ich znaczenie dla utrzymania bioróżnorodności, a także ze względu na pozytywny wpływ na walory fizjonomiczne krajobrazu,
- wszystkie ostoje ptaków rangi europejskiej i krajowej należy traktować jako wyłączone z lokalizacji elektrowni wiatrowych,
- wszystkie, główne, lądowe szlaki wędrówki ptaków oraz południowo - bałtycki szlak wędrówki i przebywania ptaków wodnych należy traktować jako wyłączone z lokalizacji elektrowni wiatrowych,
- proponowane szczegółowe zasady lokalizacji elektrowni wiatrowych ze względu na ochronę ptaków - ich legowisk, zerowisk i szlaków przelotu (korytarzy ekologicznych) niezależnie od rangi i wielkości:
  - 200 m jako wielkość graniczna odległości lokalizacji elektrowni wiatrowej od atrakcyjnych legowisk ptaków,
  - 800 m jako wielkość graniczna odległości lokalizacji elektrowni wiatrowej od miejsc licznego przebywania ptaków nielegowych,
  - 800 m jako wielkość graniczna odległości lokalizacji elektrowni wiatrowej od korytarzy ekologicznych,
  - pożądanym jest lokalizowanie zespołów elektrowni na planie zbliżonym do koła, dla minimalizacji efektu brzeżnego,
- każdy konkretny obszar wnioskowany pod lokalizację elektrowni wiatrowej wymaga wykonania szczegółowego studium ekologiczno-krajobrazowego, uwzględniającego lokalne uwarunkowania (fizjografia, walory ekologiczne, osadnictwo, ciągi komunikacyjne, krajobraz fizjonomiczny i kulturowy, funkcje terenu itp.),
- funkcjonowanie elektrowni wiatrowych powoduje spadek atrakcyjności rekreacyjnej terenu.

Zasady przekazywania energii elektrycznej wytwarzanej w elektrowniach niekonwencjonalnych regulują przepisy²³, a najistotniejszym ustaleniem jest obowiązek sporządzenia przez Inwestora analizy możliwości odbioru energii przez krajowy system elektroenergetyczny.

W praktyce nie możliwe jest w/w zlokalizowanie na terenie gminy elektrowni wiatrowej.

²³ Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 15.12.2001 r. w sprawie obowiązku zakupu energii elektrycznej ze źródeł niekonwencjonalnych i odnawialnych oraz wytwarzanej w skojarzeniu z wytwarzaniem ciepła, a także ciepła ze źródeł niekonwencjonalnych i odnawialnych oraz zakresu tego obowiązku (Dz.U. nr122 poz.1336)

Standardy obsługi

Zaopatrzenie w wodę.

- Przyjmuje się, że 100 % mieszkańców gminy będzie zaopatrywało się w wodę z wodociągów, w ilości i jakości odpowiadającej współczesnym standardom.
- System powinien zapewnić wysoką niezawodność, gwarantującą nieprzerwaną dostawę wody.
- Zakładając osiągnięcie standardów wyposażenia mieszkań zbliżonych średnich warunków w miastach województwa oraz uwzględniając zapotrzebowanie dla ruchu turystyczno – wypoczynkowego, jednostkowy wskaźnik zużycia wody przez jednego mieszkańca stałego należy przyjmować w wielkości $q = 130,0 \text{ dm}^3/\text{d}$ Przyjmując współczynniki nierównomierności rozbioru :

$$N_d = 1,3 \text{ i } N_g = 1,8.$$

Wskaźniki maksymalnego zużycia wody przez mieszkańców wyniosą:

$$Q = 130,0 \times 1,3 = 169,0 \text{ dm}^3/\text{d}, \text{ M.}$$

$$q = (169,0 \times 1,8 : 24) : 1000 = 0,0127 \text{ m}^3/\text{h}, \text{ M}$$

Odprowadzanie i oczyszczanie ścieków.

- Przyjmuje się, że 100 % mieszkań będzie wyposażonych w instalacje kanalizacyjne, stwarzające możliwość odprowadzania ścieków.
- W każdej miejscowości, niezależnie od ilości mieszkańców stworzone zostaną możliwości bezpiecznego dla środowiska odprowadzania ścieków (układy kanalizacyjne lub oczyszczalnie przyzagrodowe. Zorganizowany system odprowadzania ścieków powinien objąć 90 – 95 % ogółu mieszkańców i użytkowników.
- Oczyszczalnie ścieków powinny spełniać wszystkie wymagania nałożone obowiązującymi przepisami.
- Jednostkowe ilości ścieków przyjmuje się równe wielkości zużycia wody.

Zaopatrzenie w ciepło.

Standardy obsługi w zakresie zaopatrzenia w ciepło powinny zapewnić:

- produkcję i dostawę energii w ilościach niezbędnych do zaspokojenia potrzeb,
- możliwość wyboru przez użytkowników różnych nośników energii, z wyraźną jednak preferencją paliw przyjaznych dla środowiska tak z uwagi na emisję do atmosfery jak i powstawanie odpadów paleniskowych,
- z uwagi na niską gęstość cieplną zabudowy na obszarze gminy (poniżej 10 MW / ha) nie przewiduje się tworzenia systemu zaopatrzenia w ciepło. Dominować powinny rozwiązania w postaci lokalnych i indywidualnych źródeł ciepła. Należy jednakże przyjąć wyraźną dominację ekologicznych nośników energii (gaz, prąd elektryczny, paliwa płynne) nad paliwami stałymi,

Zaopatrzenie w gaz.

W przypadku zaistnienia warunków do gazyfikacji gminy, należałoby przyjmować następujące standardy:

- Przyjmuje się, że w horyzoncie czasowym „Studium...”, ok.70 % mieszkańców gminy będzie korzystało z gazu do przygotowania posiłków.
- Przyjmuje się także, że wszędzie tam, gdzie zostanie doprowadzony gaz przewodowy będzie istniała możliwość wykorzystywania tego paliwa do ogrzewania i przygotowania ciepłej wody.

Wskaźniki zużycia gazu można przyjąć na następującym poziomie:²⁴

- przygotowanie posiłków	- 41,0 N m. ³ / M, r
- przygotowanie ciepłej wody	- 93,0 N m. ³ / M, r
- ogrzewanie pomieszczeń	- 770,0 N m. ³ / M, r

Zaopatrzenie w energię elektryczną.

- System musi zapewniać nieprzerwaną dostawę energii elektrycznej w ilości stosownej do potrzeb.
- Użytkownik musi mieć zapewnioną możliwość dowolnego wykorzystania energii do różnych potrzeb tj: oświetlenia, korzystania ze sprzętu gospodarstwa domowego, ogrzewania i produkcji ciepłej wody oraz przygotowywania posiłków.

Usuwanie i unieszkodliwianie odpadów.

- System musi obejmować 100 % mieszkańców gminy.
- System musi zapewniać możliwość: gromadzenia odpadów w miejscu wytwarzania, usuwania z częstotliwością dostosowaną do indywidualnych potrzeb użytkowników, a także możliwość ich wstępnej segregacji i utylizacji.
- Transport odpadów i ich unieszkodliwianie nie może być uciążliwe dla mieszkańców i nie może wywoływać pogorszenia stanu środowiska.
- Wskaźniki jednostkowego nagromadzenia odpadów, można przyjąć na poziomie 1,3 – 1,5 m.³ / M, r

---

²⁴ „Wytuczne projektowania sieci gazowych” , „Gazoprojekt” Wrocław 1999 r.

INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

KIERUNKI ROZWOJU

W rozdziale tym przedstawiono możliwości rozwoju systemów infrastruktury związane ze stanem istniejącym, a zmierzające do: poprawy stanu sanitarnego gminy i standardu miejsc zamieszkania, podniesienia poziomu cywilizacyjnego i poprawy stanu środowiska naturalnego gminy. Są to zatem propozycje niezależne od przewidywanego rozwoju przestrzennego gminy.

Cele i zasady rozwoju.

Cel strategiczny, funkcjonowania i rozwoju systemów obsługi inżynierskiej można zdefiniować jako zespół działań zmierzających do stworzenia możliwości realizacji założonych standardów, tak w odniesieniu do stanu istniejącego, jak i stanu wynikającego z przekształceń przestrzennie – programowych, gminy.

Cel ten powinien być realizowany poprzez zapewnienie mieszkańcom - w miejscach zamieszkania i przebywania:

- standardów obsługi, odpowiadających obowiązującym normom i warunkom technicznym oraz sanitarnym,
- zminimalizowanie niekorzystnych oddziaływań na środowisko,
- stworzenie możliwości dostępu do różnych nośników energii ze zdecydowaną preferencją, ekologicznych,
- zapewnienie mieszkańcom gminy, dostawy wody w ilości i jakości odpowiadającej współczesnym standardom obsługi,
- stworzenie sprawnie funkcjonującego systemu usuwania oczyszczania ścieków sanitarnych oraz usuwania i oczyszczania wód opadowych (wszędzie tam, gdzie zachodzi taka potrzeba),
- stworzenie wszystkim mieszkańcom gminy warunków umożliwiających skanalizowanie mieszkań, odprowadzenie i oczyszczenie ścieków w sposób zapewniający wysoki standard obsługi, zdecydowaną poprawę warunków sanitarnych oraz ochronę środowiska, a przede wszystkim wód podziemnych i powierzchniowych,
- poprawa standardów zamieszkania i stanu aerasanitarnego na obszarze gminy w wyniku stworzenia mieszkańcom możliwości korzystania z gazu ziemnego do przygotowania posiłków, i ciepłej wody oraz ogrzewania,
- zapewnienie nieprzerwanej dostawy energii elektrycznej z możliwością swobodnego wykorzystywania jej do różnych celów (oświetlenie i inne potrzeby domowe, ogrzewanie, przygotowanie ciepłej wody),
- zapewnienie odbioru odpadów w sposób i z częstotliwością nie powodującą żadnych uciążliwości.

Propozycje rozwiązań

Zaopatrzenie w wodę.

Planuje się rozbudowę sieci wodociagowych w celu objęcia prawie wszystkich mieszkańców gminy zasięgiem obsługi wodociągów. Z uwagi na wysoki stopień rozproszenia zabudowy mogą pozostać poza zasięgiem obsługi wodociągu gminnego pojedyncze zabudowania (np. leśniczówki). W ramach realizacji gminnego programu poprawy zaopatrzenia w wodę konieczne byłoby uczestnictwo gminy w modernizacji tego typu indywidualnych ujęć i objęcie ich nadzorem gwarantującym właściwą jakość wody. Zakładamy, że w docelowym układzie powstanie wodociąg gminny zasilany z trzech istniejących ujęć: Dziemiany, Kalisz i Schodno pracujących jako podstawowe.. Ujęcie w Piechowicach będzie funkcjonowało jako rezerwowe. Łączne zasoby ujęć podstawowych wynoszą – 112,5 m³/h. Przyjmując jednostkowy wskaźnik maksymalnego

zuzycia wody okreslony w standardach obslugi pozwalaja one na zaopatrzenie ok. 8 860 mieszkanców (112,5 m³/h : 0 0127 m³/h, M = 8 858 mieszkanców). Jest to wielkosc przeszlo dwukrotnie wyzsza niz obecna liczba mieszkanców gminy.

Na rysunku stanowiacy zalacznik graficzny do „Studium...” pokazano zasady tworzenia gminnego systemu wodociagowego. Sieci wodociagowe spinajace system powinny byc realizowane sukcesywnie laczenie z budowa kanalizacji – w jednym wykopie. Obnizyloby to w znaczący sposób koszty jego budowy, poniewaz roboty ziemne w inwestycjach liniowych stanowią 40 – 50 % calkowitych kosztów ich realizacji.

Odprowadzanie i oczyszczanie scieków

1) Spelnienie zalozonych standardów wymaga budowy kanalizacji we wszystkich miejscowosciach, które jej nie posiadaja. Podstawowym zagadnieniem wymagajacym rozstrzygnięcia jest pytanie jak dalece centralizowac system odprowadzania scieków. Mozliwe sa dwa skrajne rozwiazania:

- lokalne oczyszczalnie w kazdej miejscowosci,
  - jedna oczyszczalnia centralna i przesyłanie do niej scieków, ze wszystkich miejscowosci.
- Przewaga pierwszego rozwiazania jest mniejszy zakres sieci kanalizacyjnych, natomiast istotna wada jest ogromna trudnosc zapewnienia prawidlowej obslugi, jak tez praktycznie brak mozliwosci wygodnego i ekonomicznego rozwiazania unieszkodliwiania i usuwania osadów.

Oczyszczalnia centralna ma caly szereg zalet, jak np. latwosc zapewnienia wysoko kwalifikowanej obslugi, wzgledna latwosc rozwiazania unieszkodliwiania i usuwania osadu, elastyczniejsza praca procesu technologicznego, nizszy jednostkowy koszt oczyszczania scieków. Wszystkie te zalety sa okupione koniecznoscia pompowania scieków na znaczne odleglosci.

Szczególnie istotnym zagadnieniem jest obsługa. Procesy biologiczne stosowane do oczyszczania scieków sa procesami delikatnymi i wymagaja sporej wiedzy i doswiadczenia obslugi dla ich efektywnego prowadzenia. Trudno sobie wyobrazic, z powodów chociazby finansowych, ze kazda miejscowosc zatrudni wykwalifikowanego specjaliste do obslugi oczyszczalni. Zdecydowana wiekszosc malych oczyszczalni lokalnych nie dziala prawidlowo wlasnie z powodu niewlasciwej, lub wrecz braku, obslugi. Trudno również sobie takze wyobrazic odpowiednie wposazenie laboratoryjne kazdej z malych oczyszczalni. Bez systematycznych analiz, sterowanie procesem odbywa sie intuicyjnie, czyli praktycznie go nie ma. Skutek jest taki, iz powazne nakłady inwestycyjne juz poniesione, nie przynosza spodziewanych rezultatów, a wrecz pogarszaja sytuacje, jaka byla przed realizacja inwestycji, poniewaz scieki sprowadzone do jednego miejsca i zle oczyszczane sa znacznie bardziej uciążliwe niz rozproszone w wielu zabudowaniach. Wymienione powyzej uwarunkowania odnosza sie w sposób szczególny do oczyszczalni, w których po za związkami organicznymi usuwane sa substancje biogenne.

W przypadku gminy Dziemiany sprawa ta zostala w znacznym stopniu przesadzona z dwóch powodów:

- istniejaca oczyszczalnia posiada rezerwy umozliwiajace przyjecie scieków od ok. 5 300 mieszkanców (690 m³/d : 130 dm³/d, M = 5 308 mieszkanców),
- na terenie gminy, z uwagi na jej wododzialowe polozenie, brak jest dobrych odbiorników scieków oczyszczonych, a uwarunkowania wynikajace z prawa wodnego²⁵ praktycznie uniemozliwiają zlokalizowanie drugiej oczyszczalni scieków.

Proponujemy zatem:

- rozszerzenie zasiegu obslugi istniejacej oczyszczalni, tak, aby objela ona swym zasiegiem obslugi: Dziemiany, Kalisz, Piechowice, Radun i Trzebun,

²⁵ Porównaj pkt. 2.1.4. podpunkt 1)

- zastosowanie przydomowych oczyszczalni ścieków dla pozostałych miejscowości,
- istniejąca oczyszczalnia w Kaliszu uległaby likwidacji.

2) W przypadku, gdy zasięg obsługi oczyszczalni obejmuje więcej niż jedną jednostkę osadniczą, niezwykle istotne znaczenie ma sprawa wyboru systemu kanalizacyjnego. Praktyka wykazuje, że koszty budowy sieci kanalizacyjnych stanowią ponad 50 % całkowitego kosztu inwestycyjnego związanego z odprowadzaniem i oczyszczaniem ścieków. Stąd też konieczna jest niezwykle staranna analiza wyboru systemu kanalizacji spośród: tradycyjnego układu grawitacyjnego, układu grawitacyjno – pompowego, kanalizacji ciśnieniowej i podciśnieniowej. Problem ten jest szczególnie istotny przy rozległych sieciach, z jakimi będziemy mieć do czynienia w gminie Dziemiany.

Tradycyjny system kanalizacji grawitacyjnej został wymyślony pierwotnie dla potrzeb miast, a więc dla dużej gęstości zabudowy i dużej koncentracji ludności. Cechą szczególną takiej zabudowy jest wytwarzanie stosunkowo dużych przepływów ścieków przypadających na relatywnie krótkie odcinki kanalizacji. Sytuacja taka uzasadnia duży koszt kanalizacji grawitacyjnej będący skutkiem konieczności układania kanalizacji z określonym spadkiem dla uzyskania szybkości samooczyszczenia, a tym samym szybkiego powiększenia się głębokości układania kanałów.

W warunkach luźnej zabudowy, charakterystycznej dla osiedli wiejskich, istnieją dwa podstawowe czynniki zdecydowanie obniżające opłacalność tradycyjnego rozwiązania:

- mała ilość ścieków na jednostkę długości kanalizacji,
- duża długość kanalizacji przypadająca na jedną osobę, a więc duży koszt przypadający na osobę.

W dążeniu do wyeliminowania tych negatywów powstawały próby innych rozwiązań, z których najbardziej rozpowszechnione i sprawdzone to: kanalizacja podciśnieniowa i kanalizacja ciśnieniowa. Ostateczny wybór systemu kanalizacyjnego powinien być przeprowadzony w oparciu o dwa główne kryteria: przydatność techniczna i analiza ekonomiczna. Poniżej omawiamy obydwa systemy.

Kanalizacja podciśnieniowa

Ścieki spływają z poszczególnych zabudowań do studzienki przydomowej wyposażonej w automatyczny zawór zasysania. Gdy ścieki w studzience przydomowej osiągną zamierzony poziom, zawór otwiera się, i ścieki wraz z dużą ilością powietrza zostają zasane do kanalizacji. Rurociągi są układane tak, iż występują w nich na przemian punkty dolne i górne. Ścieki zbierają się zawsze w punktach dolnych, a następnie są przemieszczane pod wpływem powstającej próżni, poprzez sąsiedni punkt górny do następnego punktu dolnego, itd. aż do zbiornika końcowego, skąd są przepompowywane do oczyszczalni ścieków,

Tak, więc cały system kanalizacji podciśnieniowej składa się z:

- studzienek przydomowych z automatycznym zaworem zasysania,
- systemu rurociągów,
- stacji pomp próżniowych,
- zbiornika końcowego.

Realizacja kanalizacji podciśnieniowej w kilku miejscowościach na terenie kraju, wykazuje, że system ten wymaga wysokiej precyzji wykonania, dobrej automatyki, wysokiej kultury użytkowników. Wymogi te, wskazują, że w naszych warunkach należałoby z niego zrezygnować na rzecz bardziej konkurencyjnego systemu, jakim jest kanalizacja ciśnieniowa.

Kanalizacja ciśnieniowa

System ten cieszy się coraz większą popularnością w Europie. Od kilkunastu już lat znany na Węgrzech, coraz powszechniej stosowany na Słowacji, Czechach w Niemczech i Skandynawii.,

a ostatnio także w naszym województwie (np. na terenie gmin Puck, Liniewo i Kobylnica). System kanalizacji ciśnieniowej oparty jest na przydomowych szczelnych studzienkach pompowych wyposażonych w pompe objętościowa (ślimakowa) z automatycznym sterowaniem. Do tych studzienek można przyłączyć grawitacyjnie od 1 do 8 domów jednorodzinnych. W istniejącej zabudowie jako studzienki wykorzystuje się z istniejące zbiorniki bezodpływowe tzw. „szamba”. Pompa rozdrabnia i podaje ścieki przewodami ciśnieniowymi z PE lub PCV o małych średnicach (40 do 80 mm) do przewodu zbiorczego i dalej do kolektora lub bezpośrednio do oczyszczalni. W tym systemie transport ścieków jest możliwy na odległość 5 - 8 km (i dalej - przy sprzyjających warunkach terenowych) przy deniwelacji terenu do 60 m. Przewody układane są na głębokości poniżej strefy przemarzania (1,2 – 1,6 m.) równoległe do terenu, bez konieczności zachowania spadków. System ciśnieniowy daje możliwość dużej dowolności przy wyborze trasy - umożliwia swobodne omijanie przeszkód. Na skrzyżowaniach z trasami komunikacyjnymi wykorzystuje się technologie wiercenia bez naruszania nawierzchni. Możliwe jest też stosowanie technologii bezwykopowego układania przewodów. Główny element systemu stanowi pompa charakteryzująca się wieloma zaletami: bardzo dobrymi parametrami technicznymi, niskimi nakładami eksploatacyjnymi i prostota w obsłudze i naprawach. Uzupełnieniem pompy jest automatyka sterująca, tak dopracowana, że system w eksploatacji prawie nie wymaga obsługi. Szczególnie korzystne wyniki daje zastosowanie tego systemu na terenach:

- zróżnicowanej konfiguracji, wysokim poziomie wód gruntowych,
- zabudowie zagrodowej, charakterystycznej dla obszarów wiejskich.

Nakłady inwestycyjne kształtują się na poziomie ok. 50 % w porównaniu z klasycznym rozwiązaniem grawitacyjno - tłocznym. Koszty eksploatacyjne oscylują w granicach 20 – 30 zł rocznie. W fazie projektowania technicznego należy każdorazowo przeanalizować, jaki system dla danej miejscowości jest najbardziej korzystny. Konieczne jest także wzięcie pod uwagę możliwości łączenia systemów. Praktyka wykazuje, że przy odległościach pomiędzy budynkami, większymi niż 25 m., kanalizacja ciśnieniowa jest tańsza od grawitacyjnej.

W przypadku gminy Dziemiany proponujemy system łączony:

- w miare zwartej zabudowie – kanalizacja grawitacyjna lub grawitacyjno - tłoczna,
- w luźnej i rozproszonej zabudowie – kanalizacja ciśnieniowa,
- na obszarach o bardzo rozproszonej zabudowie i niskiej gęstości zaludnienia, celowe jest zastosowanie oczyszczalni lokalnych (obejmujących więcej niż jeden budynek) lub przydomowych.

3) Przy planowaniu kanalizacji deszczowej należy się liczyć z potrzebą oczyszczania ścieków opadowych odprowadzanych z ulic i parkingów. Proponujemy wszędzie, gdzie to będzie możliwe rezygnację z odprowadzania wód opadowych do cieków, a stosowanie półprzepuszczalnych nawierzchni ulic, studni chłonnych, stawów filtracyjnych itp.

Zaopatrzenie w gaz i ciepło

1) Problemy zaopatrzenia w gaz i ciepło wiążą się ze sobą w kontekście wykorzystywania gazu do ogrzewania. Istotną sprawą są tu uwarunkowania wynikające z prawa energetycznego oraz kwestie ekonomiki spalania gazu. Według prognoz Urzędu Regulacji Energii z maja br. w ciągu 20 lat ceny gazu na rynkach światowych wzrosną trzykrotnie. Gdyby ta prognoza się sprawdziła (a wiele przesłanek na to wskazuje), pod znakiem zapytania stanęłaby możliwość powszechnego wykorzystania gazu jako paliwa energetycznego. Nosników energii zastępujących węgiel (ze względów ekologicznych) i olej opalowy (ze względów ekonomicznych) trzeba raczej poszukiwać w tanich lokalnych paliwach takich jak: drewno opałowe, słoma, maślica pensylwaska i biogaz wytwarzany z buraków pastewnych, słonecznika bulwiastego kukurydzy itp. z udziałem osadów ściekowych. Chcemy zwrócić uwagę

na konieczność każdorazowego analizowania wielkości potencjalnych odbiorców gazu do celów grzewczych, ponieważ istnieją w naszym województwie przykłady gmin, gdzie po kilku latach od doprowadzenia gazu, jego stopień wykorzystywania dla celów grzewczych jest znikomy. Nie ulega także wątpliwości, że tylko zamozniejsza część społeczeństwa gminy będzie zainteresowana komfortem, jaki stwarza wykorzystywanie gazu do celów grzewczych. Natomiast zdecydowana większość będzie wykorzystywała gaz do przygotowania posiłków i ciepłej wody. Sygnalizujemy tylko te problemy, ponieważ zagadnienia bilansu energii i paliw na obszarze gminy powinny stanowić przedmiot „Założeń do planu zaopatrzenia w energię cieplną, elektryczną i paliwa gazowe”, które gmina powinna opracować zgodnie z prawem energetycznym.

2) Uwarunkowani wynikające z prawa energetycznego wskazują, że w horyzoncie czasowym „Studium...” gazyfikacja gminy jest mało prawdopodobna. Tym niemniej wskazujemy na możliwości doprowadzenia gazu, które są uwarunkowane realizacją odgaleźnienia gazociągu wysokiego ciśnienia od istniejącego gazociągu relacji Pszczółki – Koscierzyna – Bytów oraz stacji redukcyjno – pomiarowej pierwszego stopnia zlokalizowanej w Kaliszu. Przewidujemy objęcie gazyfikacją następujących miejscowości: Kalisz i Dziemiany oraz leżących na trasie planowanego gazociągu średniego ciśnienia. Planuje się doprowadzenia gazy do odbiorców gazociągami średniego ciśnienia z przydomowymi reduktorami ciśnienia.

3) Na terenach wiejskich nie przewiduje się tworzenia scentralizowanego systemu zaopatrzenia w ciepło. Powinno być ono nadal realizowane z lokalnych i indywidualnych źródeł ciepła opalanych paliwami ekologicznymi.

Zaopatrzenie w energię elektryczną

1) Moc istniejących Głównych Punktów Zasilających, zaopatrujących gminę w energię elektryczną jest wystarczająca dla zaspokojenia obecnych i rozwojowych potrzeb. Eksploatator systemu przewiduje sukcesywną rozbudowę i modernizację linii średniego i niskiego napięcia oraz stacji transformatorowych 15/0,4 kV.

2) W tych przypadkach, gdy rozwój przestrzenny wykraczać będzie poza zasięg obsługi linii energetycznych, konieczna będzie rozbudowa sieci i urządzeń.

Unieszkodliwianie odpadów

Zgodnie z ustaleniami projektu „Planu gospodarki odpadami dla województwa pomorskiego” przewiduje się udział gminy w budowie i eksploatacji Zakładu Unieszkodliwiania Odpadów w Gostomiu gmina Koscierzyna (oczywiście po wyczerpaniu pojemności istniejącego składowiska), a gospodarka odpadami będzie realizowana zgodnie z zasadami przyjętymi w „Planie gospodarki odpadami dla województwa pomorskiego”.

ROLNICTWO

UWARUNKOWANIA

Charakterystyka środowiska przyrodniczego.

Warunki przyrodnicze.

Gmina Dziemiany położona jest w południowo – zachodniej części powiatu koscierskiego, w regionie glebowo rolniczym Borów Tucholskich.

Dominującymi skalami macierzystymi gleb są tu piaski wodno – lodowcowe lub piaski zwałowe. Miejscami, szczególnie na pagórkach nie przykrytych piaskami sandrowymi, występują gliny lub piaski naglinowe.

Typowa dla tych obszarów jest rzeźba płasko równinna i niskofalista, a tylko miejscami nisko pagórkowata. Deniwelacja względna dla całego obszaru gminy wynosi 52 m. Najwyższe wzniesienie znajduje się we wsi Trzebun – 190 m n.p.m., a najniższe we wsi Kalisz – 138 m n.p.m.

Cały obszar gminy objęty jest ochroną prawną : 45 % obszaru, jako Wdzydzki Park Krajobrazowy oraz 55 % jako Lipuski Obszar Chronionego Krajobrazu.

Warunki klimatyczne.

Obszar gminy Dziemiany zgodnie z regionalizacją klimatyczną – rolniczą wg R. Guminskiego należy do części szczytowej pomorskiej dzielnicy rolniczo – klimatycznej.

Panują tu stosunkowo surowe warunki termiczne w województwie. Okres wegetacyjny wynosi 180- 200 dni i rozpoczyna się w II lub III dekadzie kwietnia. W stosunku do Tczewa jest opóźniony około 2 tygodnie, a w stosunku do Poznania około 3 tygodnie. Ostatnie przymrozki występują w III dekadzie maja, a nawet czerwcu. Średnie sumy opadów rocznych wynoszą 600 – 700 mm. Pokrywa śnieżna zalega 30 – 111 dni i nieraz kilkakrotnie zanika w ciągu zimy.

Przeciętny czas trwania okresu bez przymrozków wynosi 174 dni.

Średnie dane klimatyczne wg P.I.H.M. za okres 1951 – 1960 r. dla Stacji Koscierzyna.

Wyszczególnienie	Miesiące												Śred. rocz.
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
Opady	40	35	20	36	48	77	100	76	63	50	35	52	632
Temperatura	-2,7	-3,9	-0,1	5,2	10,7	14,6	16,7	15,8	11,9	7,7	2,6	-0,2	6,5

Charakterystyka gleb.

Pod względem budowy geologicznej obszar gminy Dziemiany jest urozmaicony. Występują tu gliny zwałowe i piaski zwałowe naglinione. Gliny przewarstwione są wkładkami piasków i żwirów. Znaleźć też tu można znaczne obszary piasków pochodzenia wodnego tzw. sandry.

Wytworzyły się tu gleby słabo i bardzo słabe, bielcowe, brunatne kwaśne i wylugowane, zaliczane do typu gleb rdzawych. Charakteryzują się niskim stopniem wysycenia zasadami, średnim i niskim stopniem kultury oraz dużą zmiennością pod względem budowy i uwilgotnienia.

Gleby gminy Dziemiany można ocenić jako niezbyt korzystne dla produkcji rolnej. Zasadniczą wadą tych gleb jest duży stopień zakwaszenia oraz mała zasobność w składniki pokarmowe, co ogranicza dobór roślin uprawnych oraz ich plony.

Odkwaszenie tych gleb wymaga znacznych nakładów finansowych ze strony rolników, co w obecnej sytuacji ekonomicznej rolnictwa jest bardzo trudne. Natomiast

dalsze zaniechanie wapnowania gruntów ornych doprowadzi do ograniczenia i tak niewielkiego wyboru upraw.

Zestawienie wyników badan zasobnosci, odczynu gleb oraz potrzeb wapnowania gminy Dziemiany przeprowadzonych

przez Stacje Chemiczno-Rolnicza Oddzial w Gdansku, w latach 1995-2001.

Przebadane		Odczyn gleby pH (% przebad. próbek)					Potrzeby wapnowania (% przebad. próbek)				
Powierzch.	próbki	do 4,5	4,6-5,5	5,6-6,0	6,1-7,0	>7,0	K.	P.	W.	O.	Z.
940 ha			49	19	3	-	31	26	17	9	17

K. – konieczne; P. – potrzebne; W. – wskazane; O. – ograniczone; Z. – zbedne

Zasobnosc w % przebadanych próbek w :														
Fosfor					Potas					Magnez				
bn.	n.	s.	w.	bw.	bn.	n.	s.	w.	bw.	bn.	n.	s.	w.	bw.
9	43	34	10	4	19	54	22	4	1	20	25	41	11	3

bn. – bardzo niskie; n.- niskie; s. – srednie; w. – wysokie; bw. – bardzo wysokie

Wedlug badan z lat 1993 – 1998 przeprowadzonych przez Stacje Chemiczno – Rolnicza Oddzial w Gdansku gleby na terenie giny Dziemiany naleza do wyjatkowo czystych, nie zanieczyszczonych metalami ciezkimi.

Najlepsze gleby wystepujace na terenie omawianej gminy zajmuja niewielki obszar, bo zaledwie 4 ha (IVb). Sa to gleby kompleksu zytniego dobrego, wytworzone z glin lekkich, spiazczone do 50 m oraz z piasków naglinionych.

Najliczniej w obrebie gruntów ornych reprezentowany jest kompleks zytnio - lubinowy – 7, który zajmuje ponad 80 % gruntów ornych. Naleza tu głównie gleby brunatne kwasne wytworzone z piasków gliniastych lekkich i slabo gliniastych, zalegajacych gleboko na zwiezlejszym podlozu lub piasku luznym. Sa to gleby lekkie i bardzo lekkie do uprawy o niekorzystnych wlasciwosciach fizycznych. Poziom orno - próchniczny jest plytki, okolo 20 cm – o niskiej zawartosci próchnicy nie przekraczajacym 1,5 %. Sa to gleby malourodzajne. Mozliwosc stosowania upraw jest ograniczona i sprowadza sie do uprawy zyta, ziemniaków, owsa, brukwi, lubinu i seradeli.

Na uzytkach zielonych wystepuja przewaznie gleby pobagienne, które powstaly w obnizeniach terenu i w zabagnionych dolinach rzecznych o wysokim poziomie wody. Sa to w wiekszosci torfy torfowisk niskich i gleby mulowo – torfowe. Gleby pobagienne wykorzystywane sa głównie jako slabe uzytki zielone, a ich wartosc rolnicza uzaleznioma jest głównie od uregulowania stosunków wodnych i od zagospodarowania rolniczego.

Bonitacja gleb.

Wedlug danych geodezyjnych gleboznawcza klasyfikacja gruntów gminy Dziemiany przedstawia sie nastepujaco :

Grunty orne	Powierzchnia (ha)	%
IVb	4,0	0,2
V	370,0	15,6
VI	2001,0	84,2
Razem grunty orne	2375,0	100 %
Uzytki zielone	x	x
IV	68,0	8,7
V	389,0	49,8
VI	318,0	40,7
VIz	5,0	0,8
Razem uzytki zielone	780,0	100 %
Razem uzytki rolne	3155,0	100 %

Wskaźnik bonitacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej dla gminy Dziemiany wynosi 34,4 pkt. przy średniej dla województwa pomorskiego 66,2 pkt.

Użytkowanie gruntów

Struktura użytkowania gruntów w gminie Dziemiany przedstawia się następująco (*stan na 01.01.2003 r. źródło : dane Urzędu Gminy*) :

Ogólna powierzchnia gminy Dziemiany wynosi 12.465 ha.

1. Uzytki rolne :	3.297 ha
- grunty orne	2.306 ha
- sady	20 ha
- laki trwale	557 ha
- pastwiska trwale	223 ha
2. Lasy i grunty lesne	7.256 ha
3. Grunty pod wodami	967 ha
4. Tereny komunikacyjne	405 ha
5. Tereny zabudowane i zurbanizowane	125 ha
6. Tereny różne	12 ha
7. Nieuzytki	387 ha

Rolnicza przestrzeń produkcyjna gminy zajmuje 3.297 ha tj. 26,4 % całkowitej powierzchni. Podstawowy odsetek w obrębie użytków rolnych stanowią grunty orne (około 71,5 % użytków rolnych). Grunty orne gminy Dziemiany nie reprezentują wysokiej jakości. Zasadniczy udział posiadają gleby klasy V i VI.

Użytki zielone w postaci łąk i pastwisk zajmują 780 ha, co stanowi około 23 % użytków rolnych gminy. Użytki zielone na obszarze gminy Dziemiany występują w dużym rozrzucie przestrzennym. Jakość tych użytków jest bardzo niska. Dominujący udział mają łąki i pastwiska sklasyfikowane do V i VI klasy bonitacyjnej.

Znaczny udział powierzchniowy zajmują lasy (7252 ha) tj. 58 % całkowitej powierzchni gminy. W granicach gminy Dziemiany duży udział powierzchniowy mają wody – około 8 % całkowitej powierzchni. Stanowią je jeziora : Wielkie Młosino, Lesno, Radun, Trzebunko, Schodno, Gogolewo, Cheb, Lipno, Słupino i Słupinko. Podstawowa funkcja wód powierzchniowych z punktu widzenia społeczno – gospodarczego jest rekreacja.

Struktura obszarowa gospodarstw

Na powierzchni 3.297 ha użytków rolnych zlokalizowane są 393 gospodarstwa indywidualne.

Srednia powierzchnia gospodarstwa wynosi 8,08 ha użytków rolnych.

Struktura przedstawia się następująco :

- od 1 do 2 ha   70 gospodarstw
- od 2 do 5 ha   64 gospodarstwa
- od 5 do 10 ha   78 gospodarstw
- od 10 do 15 ha   45 gospodarstwa
- od 15 do 25 ha   60 gospodarstw
- od 25 do 50 ha   48 gospodarstw
- powyzej 50 ha   28 gospodarstw

Na uwagę zasługuje fakt, że na terenie gminy Dziemiany znajduje się 212 tj. 54 % gospodarstw do 10 ha. Gospodarstwa te będą musiały być przedmiotem działań na rzecz zmiany swojego charakteru.

Według ODR Gdansk większość gospodarstw prowadzona jest przez rolników, którzy nie posiadają odpowiedniego wykształcenia rolniczego.

Poziom wykształcenia może mieć wpływ na możliwość uzyskiwania dodatkowych źródeł utrzymania w gospodarstwach indywidualnych, które nie zapewniają rodzinom właścicieli odpowiednich warunków życia z przychodów uzyskiwanych z produkcji rolnej.

Wykształcenie użytkowników indywidualnych gospodarstw rolnych.

Wyszczególnienie	Razem	Rolnicze
Wyzsze	6	2
Policealne	3	1
Srednie zawodowe	34	12
Srednie ogólnokształcace	6	-
Zasadnicze zawodowe	130	52
Podstawowe	80	
* w tym nieukonczone		
Kursy rolnicze	64	
Razem	323	

Produkcja rolna.

Produkcja rolna w obrębie gminy Dziemiany rozwija się w dwóch kierunkach : produkcji roślinnej i zwierzecej. Kierunki te są zgodne z warunkami glebowo – klimatycznymi, a także z rzeźbą terenu omawianej gminy. Struktura gospodarstw rolnych i lokalne tradycje produkcji rolnej nie ukształtowały żadnego kierunku produkcji rolnej na wysokim poziomie.

Mimo sprzyjających warunków środowiskowych brak jest gospodarstw prowadzących produkcję rolniczą metodami ekologicznymi.

Agroturystyka powoli, ale systematycznie staje się dodatkowym źródłem utrzymania gospodarstw rolnych.

Produkcja roślinna

Na łączną powierzchnię 2.360 ha gruntów ornych w gminie Dziemiany struktura zasiewów w 2002 r. kształtowała się następująco

(dane ODR Gdansk) :

		Sredni plon (t/ha)
Zboza ogółem	1.337 ha	
w tym :		
- zyto	710 ha	1,4
- owies	174 ha	2,6
- mieszanka zbozowa	140 ha	2,7
Ziemniaki	271 ha	20,5
Brukiew	35 ha	31,0
Warzywa gruntowe	8 ha	x
Truskawki	1 ha	x

W produkcji zbóż dominująca rolę ma zyto. W swojej strukturze wielkość produkcji zbóż jest mniejsza, niż średnia w województwie. Wynika to z jakości gleb oraz ukształtowania terenu. Relatywnie niewielka do możliwości potencjalnych rynków zbytu jest produkcja warzyw, ziół i kwiatów. Brak jest rozwiniętego warzywnictwa. Warzywa gruntowe w większości przeznaczone są na potrzeby własne poszczególnych gospodarstw oraz zbytu w systemie wolnej sprzedaży.

Przy zużyciu nawozów mineralnych w 2002 r. 125 kg NPK/ha w strukturze N-45, P-30, K-50 kg uzyskano średnie plony, które odpowiadają wielkości ogólnie spotykanym w gminach województwa pomorskiego o podobnych warunkach glebowo – klimatycznych.

Gospodarstwa utrzymujące się z produkcji rolniczej są wyposażone w odpowiedni sprzęt rolniczy. Na terenie gminy Dziemiany rolnicy są w posiadaniu 243 ciągników rolniczych, 13 kombajnów zbozowych oraz 7 kombajnów ziemniaczanych.

Na terenie gminy znajdują się dwa punkty zaopatrzenia w nawozy, pasze i materiały budowlane.

Produkcja zwierzecka

Według danych ODR Gdansk pogłowie zwierząt gospodarskich w gminie Dziemiany przedstawia się następująco :

1. Bydło ogółem	1.319 szt.
w tym :	
- krowy mleczne	583 szt.
2. Trzoda chlewna	2.370 szt.
w tym :	
- maciory	228 szt.
3. Owce	108 szt.
4. Konie	80 szt.

Obsada zwierząt na 100 ha użytków rolnych w gminie Dziemiany wynosi 42,7 SD.

W produkcji zwierzecej dominująca rolę ma hodowla bydła. W ostatnim okresie zauważa się stabilizację tego kierunku produkcji.

Według Regionalnego Centrum Hodowli Zwierząt Oddział w Gdansku przeciętna wydajność mleka od 1 krowy będącej pod oceną hodowlaną wynosi 4.458 kg o zawartości 3,92 % tłuszczu.

Odbiór mleka odbywa się bezpośrednio od producenta. Gospodarstwa prowadzące mleczny kierunek produkcji wyposażone są w dojarki elektryczne i urządzenia do schładzania mleka.

Do największych producentów mleka i hodowców bydła w gminie Dziemiany zaliczyć można ze wsi Kalisz gospodarstwa p.Jana Zabinskiego (29 szt.), p. Zbigniewa Brezy (15 szt.) oraz p. Lemanczyka i p. Kujawskiego ze wsi Piechowice.

ROLNICTWO

KIERUNKI ROZWOJU PRODUKCJI ROLNEJ.

Gmina Dziemiany leży poza zasięgiem intensywnego rozwoju produkcji rolniczej. Uboga infrastruktura obsługi rolnictwa jest przyczyną niedostatecznej dynamiki jego rozwoju.

Brakuje preznych organizacji rolniczych lub instytucji rządowych i pozarządowych, które wpływałyby nie tyle na podnoszenie kultury produkcji rolnej, ile na budowanie infrastruktury otoczenia rolnictwa.

Szczególnie brakuje instytucji zajmującej się budową systemu dystrybucji lokalnej produkcji rolniczej. Producenci rolni działają indywidualnie poszukując rynku zbytu dla swoich plodów.

Rolnictwo gminy nie posiada swojej rolniczej specjalizacji, która mogłaby być motorem napędowym tej gałęzi gospodarki.

W tym względzie potrzebna jest pomoc organizacyjna ze strony władz samorządowych szczebla gminnego i powiatowego w celu pomocy w organizacji trwałych struktur producenckich i handlowych.

Jakość gleb, ich zasobność w składniki pokarmowe oraz brak zanieczyszczeń metalami ciężkimi powinna sprzyjać dalszej intensyfikacji produkcji rolniczej, a szczególnie do :

- **działan na rzecz realizacji zadań o tendencjach stabilności, głównie produkcji zbóż, hodowli bydła i trzody chlewnej;**
- **zwiększenia udziału warzyw gruntowych w ogólnej strukturze zasiewów z uwagi na duży ruch turystyczny i duże zapotrzebowanie w tym okresie;**
- **obniżenia kosztów własnych produkcji w gospodarstwach poprzez stosowanie racjonalne i oszczędne środków produkcji, stosowanie nowoczesnych i oszczędnych technologii i metod produkcji, dostosowanie obiektów i sprzętu rolniczego do warunków produkcji;**
- **rozwoju agroturystyki w gospodarstwach i szerzej oferowanej turystyki wiejskiej w walorach gminy o dużej ilości jezior, lasów i nieskazanej przyrodzie i otoczeniu.**

KOMUNIKACJA

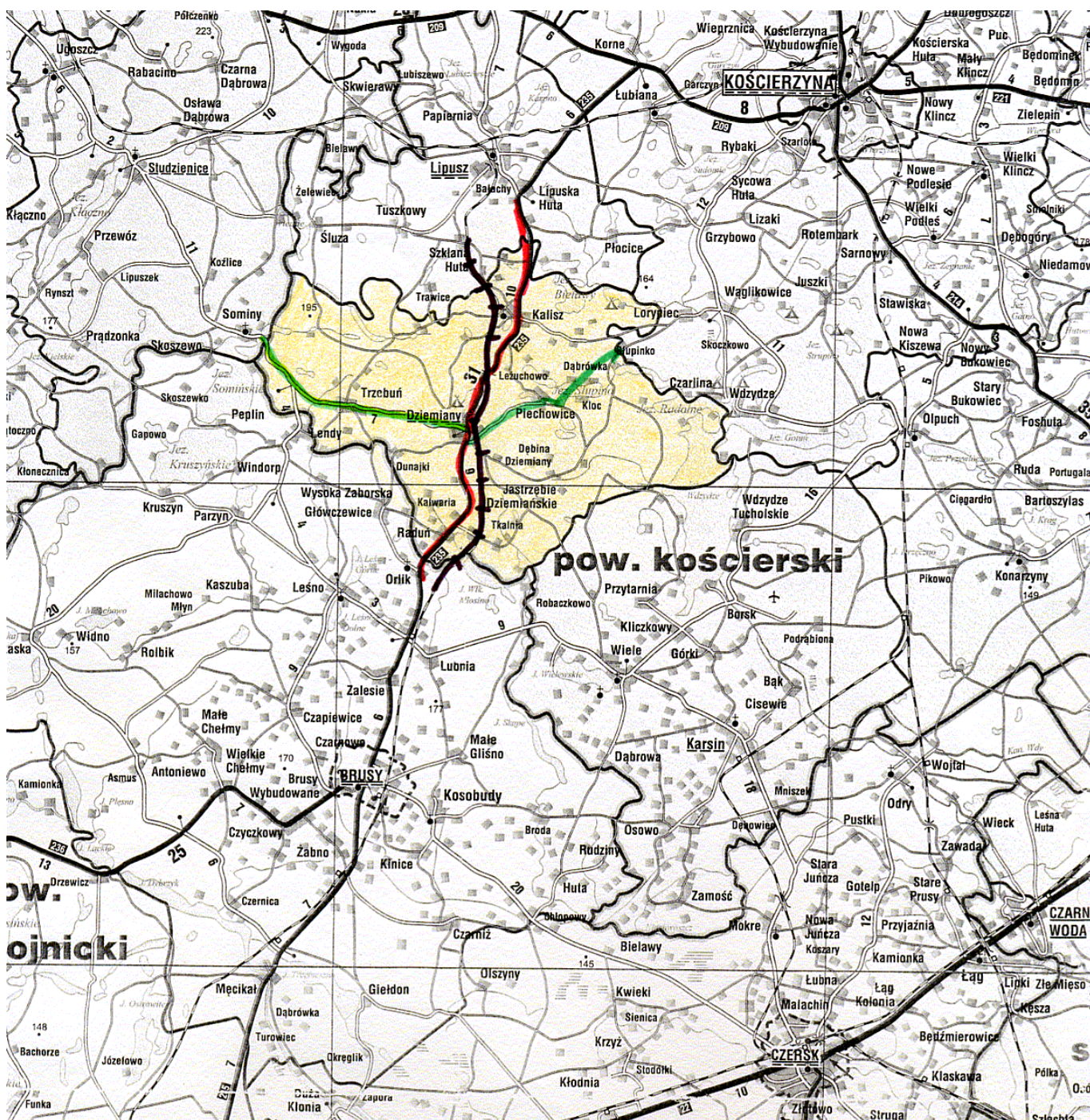
UWARUNKOWANIA

Polozenie gminy Dziemiany na tle układu komunikacyjnego kraju i regionu

Gmina Dziemiany leży w południowej części województwa pomorskiego. Z siecią dróg układu podstawowego województwa powiązana jest poprzez drogi wojewódzkie nr 235 Korne - Chojnice przecinająca gminę na kierunku północ - południe.

Gmina Dziemiany leży na szlaku kolejowym Koscierzyna – Lipusz - Chojnice. Jest to linia kolejowa zaliczana do kategorii kolei znaczenia lokalnego.

Polozenie gminy na tle układu komunikacyjnego i sieci osadniczej województwa przedstawiono na rys.

Obciążenie ruchem na drodze wojewódzkiej 235

Analizie nateżeń ruchu na drogach krajowych i wojewódzkich przeprowadzono na podstawie wyników badań ruchu przeprowadzonych w latach 1990, 1995 i 2000 przez Generalną Dyрекcyję Dróg Publicznych oraz w 2000 r. przez Zarząd Dróg Wojewódzkich.

Tab. 1

Srednioroczne dobowe natezenie ruchu na drodze wojewódzkiej nr 235

Nr drogi	Odcinek	Natezenie dobowe Poj/ dobe		
		1990 r.	1995 r.	2000 r.
235	Korne - Brusy	1600	2371	3099

Jak widac z analizy tabeli w latach 1990-1995 nastapil wzrost natezen o 48 %, natomiast w latach 1995 –2000 wzrost ruchu na drodze 235 byl znacznie mniejszy i wyniosl 30 %.

Powiązania gminy komunikacja zbiorowa

Przez gmine przebiega linia kolejowa znaczenia lokalnego Koscierzyna - Chojnice. Przewozy pasazerskie odbywaja sie na tej trasie w ilosci 6 kursów na dobe. Poza tym Dziemiany powiazane sa liniami komunikacji PKS. Postawowe powiazania realizowane sa z Koscierzyna, Chojnicami i Bytowem.

Klasyfikacja administracyjna dróg

W gminie znajduje sie jedna droga wojewódzka – nr 235 Korne – Chojnice.

Przez gmine przebiegaja również dwie drogi powiatowe:

- nr 10401 Dziemiany – granica województwa
- nr 10402 Dziemiany – Waglikowice

Pozostale drogi to drogi gminne – przewaznie nieutwardzone.

Siec dróg nie jest bogata, co wynika z niezbyt rozwiniętej sieci osadniczej i znacznego pokrycia gminy obszarami lesnymi.

Klasyfikacja funkcjonalna

Droga wojewódzka nr 235 oraz drogi powiatowe to drogi zbiorcze, pozostale drogi mozna zakwalifikowac jako lokalne i dojazdowe.

Sciezki rowerowe

W obszarze gminy wyznaczone sa trasy rowerowe prowadzace z Dziemian nad jezioro Somino a nastepnie przez Trzebun do Radunia. Z Radunia sciezka prowadzi przez Jastrzebie do Piechowic, a nastepnie do Dziemian. Przez teren gminy przebiega miedzy regionalna trasa rowerowa nr 14 (Ustka-Slupsk-Bytów-Brusy-Czersk-Grudziadz) oraz regionalna nr 116 (Gdansk-Kolbudy-Nowa Karczma-Koscierzyna-Dziemiany).

KOMUNIKACJA

KIERUNKI ROZWOJU UKŁADU KOMUNIKACYJNEGO

Układ drogowy

W układzie drogowym przewiduje się modernizację drogi wojewódzkiej nr 235 polegającą na poprawie stanu nawierzchni, sukcesywnej poprawie parametrów geometrycznych trasy i skrzyżowań. Niezbędna jest również budowa chodników wzdłuż drogi na wszystkich odcinkach przebiegających przez obszary zabudowane.

W odniesieniu do dróg powiatowych niezbędna jest sukcesywna poprawa stanu nawierzchni w tym utwardzenie odcinków dróg nieutwardzonych oraz budowa chodników w obszarach zabudowanych.

W miarę potrzeb winny być utwardzane również sukcesywnie drogi gminne.

Układ kolejowy

W zakresie komunikacji kolejowej należy utrzymać funkcjonowanie linii kolejowej Kosciężyna – Chojnice, a także podjąć działania zmierzające do lepszego jej wykorzystania poprzez stopniowe unowocześnianie taboru oraz integrację komunikacji kolejowej z rowerową.

ARCHEOLOGIA

UWARUNKOWANIA

Podstawa rozpoznania archeologicznego środowiska kulturowego na terenie gminy Dziemiany sa :

- przeprowadzone badania powierzchniowe
- badania ratownicze doraźne
- wyprzedzające badania wykopaliskowe
- odkrycia przypadkowe

Obszar gminy Dziemiany nie posiada szczegółowego rozpoznania archeologicznego . Znaczne zalesienie gminy wyklucza też szczegółowe rozpoznanie archeologiczne .

obiekty i stanowiska archeologiczne w poszczególnych miejscowościach

KALISZ KASZUBSKI

Na terenie wsi wydzielono 7 stanowisk archeologicznych . Do najważniejszych należy rozległa osada położona nad jeziorem Biebrowo . Obiekt ten datowany jest na okres wczesnego średniowiecza i średniowiecza . W trakcie prac wykopaliskowych odkryto paleniska i jamy zasobowe .

Obszar wsi to miejsce występowania luźnych zabytków datowanych na epokę kamienia (neolit – III tys. p.n.e.) . Były to kamienne toporki . Występowały one w pobliżu Jeziora Bielawy .

Pierwsze cmentarzyska ciałopalne odkryto na terenie wsi w latach 50 – tych XX wieku . Cmentarzyska te występowały w południowo – wschodniej części wsi . W trakcie odkryć przypadkowych i przeprowadzonych badań ratowniczych odkryto groby skrzynkowe z 5 lub 4 popielnicami . Popielnice zawierały przypalone kości ludzkie . W popielnicach znaleziono fragmenty stopionego brązu .

PIECHOWICE

Na terenie wsi zlokalizowano 1 stanowisko archeologiczne datowane na wczesną epokę żelaza . Jest to cmentarzysko grobów skrzynkowych rozpoznane w trakcie wielokrotnych przypadkowych odkryć grobów skrzynkowych .

SCHODNO

Na terenie wsi odkryto 1 grób skrzynkowy związany z istniejącym na tym terenie cmentarzyskiem pochodzącym z wczesnej epoki żelaza (V – IV w p.n.e.) .

obiekty i strefy ochrony archeologicznej prawnie chronione

Przedmiotem ochrony są stanowiska i obiekty archeologiczne wpisane do rejestru zabytków woj. pomorskiego i strefy ochrony archeologicznej (stanowiska archeologiczne) .

Obiekty archeologiczne objęte ochroną to :

- stanowiska o ustalonej lokalizacji
- stanowiska o dużych walorach poznawczych dla regionu i gminy
- potwierdzona wartość zabytkowa obiektów (badania , odkrycia przypadkowe)

Tabela I Wykaz stref ochrony archeologicznej zlokalizowanych na obszarze gminy DZIEMIANY

Nr strefy ochronny archeol. na planszy	Miejscowosc	Rodzaj obiektu	Chronologia	Zakres ochrony konserwatorskiej	Uwagi
1	KALISZ	cmentarzysko plaskie (?)	wczesna epoka zelaza	wyprzedzajace badania ratownicze	
2	KALISZ	cmentarzysko plaskie	wczesna epoka zelaza	wyprzedzajace badania ratownicze	
3	KALISZ	cmentarzysko plaskie	wczesna epoka zelaza	wyprzedzajace badania ratownicze	Dec. nr 201/Archaeol. z dnia 01.12.1972
4	KALISZ	slad osadnictwa	mlodsza epoka kamienia	wyprzedzajace badania ratownicze	
5	KALISZ	slad osadnictwa	mlodsza epoka kamienia	wyprzedzajace badania ratownicze	
6	KALISZ	osada otwarta	sredniowiecze	wyprzedzajace badania ratownicze	
7	PIECHOWICE	punkt osadnictwa	epoka brazu	wyprzedzajace badania ratownicze	teren stanowiska w znacznym stopniu zabudowany

Objasnienia do tabel :

epoka kamienia

– 4200 – 1700 lat p.n.e.

epoka brazu

– 1700 – 650 lat p.n.e.

wczesna epoka zelaza

– 650 lat p.n.e. – poczatek n.e.

okres wplywow rzymskich

– poczatek n.e. – VI w n.e.

wczesne sredniowiecze

– VII – XVII w n.e.

sredniowiecze

– XIII – XV w n.e.

uwarunkowania i ograniczenia wynikające z ochrony archeologicznego środowiska kulturowego

Na terenie całej gminy wydzielono 7 stref ochrony archeologicznej .

W obszarach stref znajdują się płaskie stanowiska archeologiczne .

Dla wydzielonych wszystkich stref ochrony archeologicznej wprowadza się wymóg uzgodnienia wszystkich planów i projektów z Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Gdańsku . Tereny stanowisk płaskich mogą być przeznaczone pod zagospodarowanie po wykonaniu wyprzedzających badań archeologicznych i dokumentacji archeologiczno – konserwatorskiej .

ARCHEOLOGIA

KIERUNKI

ocena zagrożeń archeologicznego środowiska kulturowego

Podstawowym zagrożeniem dla obszarów stanowisk, obiektów i stref ochrony archeologicznej są prace ziemne w trakcie których może dojść do naruszenia i zniszczenia warstw i obiektów archeologicznych zalegających pod ziemią (parcelacje, zabudowa, melioracje).

postulaty dotyczące ochrony i kształtowania archeologicznego środowiska kulturowego

Proponuje się wykorzystanie dotychczasowych badań archeologicznych i rozpoznania walorów archeologicznych w działaniach promocyjnych gminy np. w folderach, mapach turystycznych.

SRODOWISKO PRZYRODNICZE

UWARUNKOWANIA

Ogólna charakterystyka gminy

Według fizycznogeograficznej regionalizacji Polski J. Kondrackiego (1980) gmina leży na terenie podprowincji Pojezierzy Południowobałtyckich i obejmuje dwa mezoregiony:

- Równine Charzykowska,
- Bory Tucholskie,

Znaczna część obszaru gminy (44,7%), ze względu na walory przyrodnicze i krajobrazowe weszła w skład Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego powołanego w 1983 roku. Część zachodnia gminy została włączona w 1994 roku do Lipuskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu.

Zarys charakterystyki geomorfologicznej i geologicznej

Decydująca role w kształtowaniu rzeźby omawianego obszaru odegrała praca lodolodu skandynawskiego i jego wód roztopowych w okresie zlodowacenia plejstocenskigo, a przede wszystkim ostatniego tj. zlodowacenia bałtyckiego w stadiu pomorskim.

Na obszarze gminy wydzielić można następujące formy geomorfologiczne decydujące o specyfice i charakterze tego obszaru:

- równiny sandrowe
- wzniesienia morenowe (głównie moreny czołowej)
- wcięte w powierzchnie sandrowe rynny subglacjalne
- zagłębienia wytopiskowe po martwym lodzie
- zróżnicowane formy erozyjne

Najbardziej typowa forma ukształtowania terenu są równiny sandrowe (tzw. "sandry Wdy"), zajmujące południowo – wschodnią część gminy. Sandry wytworzyły się na przedpolach lodolodu. Są to rozległe stożki napływowe, zbudowane głównie z osadów warstwowych z dużą ilością glazików, które swój akumulacyjny charakter zawdzięczają wodom roztopowym płynącym od lodolodu. Według różnych autorów (Churski 1961, Rolka 1997, Przewoźniak 1998) wyróżnić można od 4 do 9 poziomów sandrowych, które występują w postaci bądź to równin, bądź niewielkich pasów terenu przylegającego do rynien lub innych poziomów, albo w postaci nieregularnych płatów. Sandr zbudowany jest z materiału piaszczysto – zwirowego, grubego i drobnoziarnistego, często z domieszką części ilastych. Miąższość utworów piaszczystych przekracza nawet 10,0 m (złóże Kalisz Kaszubski).

Forma terenu decydująca o zróżnicowanym krajobrazie sandrowym gminy są rynny subglacjalne, w większości wypełnione wodami jezior lub wykorzystywane przez cieki. Największymi rozmiarami charakteryzują się przecinające się południkowe i równoleżnikowe rynny jeziora Wdzydze. Na terenie gminy Dziemiańskimi interesującymi będą: północno – zachodnią część rynny jeziora "Wdzydze Własne" oraz biegnąca równoleżnikowo rynna, wypełniona przez jeziora: Radolne, Słupinko, Słupino i Cheb. Szerokość "rynien Wdzydzkich" jest zróżnicowana i wynosi od 250 do 300 m w bocznych rynnach ułożonych południkowo, do ponad 2 km szerokości w przypadku centralnych rynien jeziora Wdzydze (Przewoźniak 1998).

Poza rynnami, formami urozmaicającymi rzeźbę terenu są zagłębienia związane z wytopianiem martwego lodu. Zagłębienia te posiadają różne kształty i wymiary, często wypełnione są osadami, kreda jeziorna, gytia wapienna i torfami. Największe nagromadzenie wytopisk znajdują się na różnych poziomach sandrowych, na zachód od jeziora Wdzydze. Zagłębienia te często tworzą jeziorka, tzw. "oczka".

Granica pomiędzy obszarami sandrowymi i morenowymi na obszarze gminy jest trudna do jednoznacznego wytyczenia z racji podobieństwa osadów występujących zarówno na powierzchni sandrowej, jak i morenowej. Generalnie obszar wysoczyzny morenowej, charakteryzujący się wyraźnie wypukłym charakterem, występuje w części zachodniej gminy. M. Przewozniak (1998) ten fragment wysoczyzny nazywa "Wyspa Radunska". Położona jest ona pomiędzy dwoma rozległymi obszarami sandrowymi Brdy i Wdy. Kulminacyjne wartości (rzedne terenu powyżej 200 – 205 m npm) osiągają wzniesienia morenowe na pograniczu wsi Dziemiany i Trzebun. Średnia wysokość wysoczyzny morenowej wynosi tu 180 – 190 m npm. Powierzchnie urozmaicają zagłębienia bezodpływowe i liczne erozyjne rozcięcia, o charakterze zbliżonym do rynien. Wzniesienia morenowe zbudowane są głównie z glin zwałowych o zmiennym wyglądzie i składzie litologicznym.

Wody powierzchniowe.

Pod względem hydrograficznym prawie cały obszar gminy Dziemiany położony jest w zlewni rzeki Wdy. Jedynie południowo – wschodni i wschodni skraj należy do zlewni Brdy. W obu przypadkach są to górne części zlewni, co ma istotne znaczenie w aspekcie gospodarki wodno – ściekowej, a zwłaszcza stanu zanieczyszczenia wód powierzchniowych.

Omawiany obszar przedstawia wyraźnie zaznaczoną niejednorodność organizacji i wykształcenia elementów sieci wodnej. Główną cechą układu hydrograficznego gminy jest obecność odcinków źródłiskowych wielu cieków, zazwyczaj krótkich, wykorzystujących niejednokrotnie dna rynien subglacjalnych i dolin wód roztopowych. W zlewni Wdy takim ciekim jest Prze-rebel odwadniający jeziora Cheb, Słupino i Słupinko, a także ciek łączący jezioro Biebrowo z kompleksem jezior Wyrówno – Osty – Bielawy.

W zlewni Brdy wyróżnia się ciek płynący na zachód w wyraźnie wykształconej rynnie przez jeziora Małe i Wielkie Sarnowicze do jeziora Dywanskiego i Somńskiego. Drugim ciekim jest strumień Młosino, stanowiący południową granicę gminy. Łączy on jeziora Brzezno, Radun, Wielkie Młosino i inne z jeziorem Lesnym.

W okolicach Trzebunia istnieje duży obszar alimentacyjny w większości nie włączony bezpośrednio do głównego systemu odwodnienia powierzchniowego.

Na obszarze gminy stosunkowo licznie występują obszary bezodpływowe, często o charakterze ewapotranspiracyjnym, zajęte przez mokradła, niewielkie zbiorniki wodne oraz inicjalna sieć cieków.

Sprzyjające warunki geomorfologiczne i geologiczne dla tworzenia się zbiorników wody powierzchniowej wyrażają się znaczną liczbą jezior na obszarze gminy, głównie w jej części wschodniej.

Największym zbiornikiem wodnym jest kompleks jezior Wdzydzkich. Na obszarze gminy znajduje się część zachodnia "Wdzydz Północnych", czyli jezioro Radolne i część północna "Wdzydz Właściwych" (Południowych). Kompleks jezior Wdzydzkich stanowi największy rejon wód stojących w woj. gdańskim. Jezioro to ma niezwykle kształt, który zawdzięcza działaniu topniejących mas lodowcowych. Utworzyły one dwie potężne, przecinające się na krzyż, rynny. Jezioro Wdzydze Południowe jest dużym, głębokim zbiornikiem o dobrze rozwiniętej linii brzegowej, wydłużonym w kierunku północ – południe. Brzegi jeziora wykazują przeważnie charakter klifowy, są strome, o wysokich zboczach. Powierzchnia zwierciadła wody leży na wysokości 133 m npm. Dno jest bardzo urozmaicone, z szeregiem zagłębień i pliczn.

Według badań Państwowej Inspekcji Ochrony Środowiska w 1994 roku jezioro to zostało zaliczone do I kategorii podatności na degradację. Szczególnie korzystne z punktu widzenia jakości wody są wskaźniki związane z morfometrią masy jeziornej. Oceny nieznacznie obniżają wskaźniki związane ze zlewnią: niewielka przewaga lasów nad gruntami ornymi, współczynnik Schindlera oraz procent wymiany wody w roku.

Z pozostałych jezior gminy Dziemiany największe to: fragment zespołu jezior Wyrównno – Osty – Bielawy, jezioro Słupino, Schodno, Lipno, Rzuno i Cheb (tabela nr 4).

Warunki klimatyczne

Według klasyfikacji K. Kwiecien i S. Taranowskiej (1974) gmina Dziemiany należy do szczytowej części krainy Pojezierza Pomorskiego, dla której charakterystyczne jest występowanie najniższych, minimalnych temperatur powietrza, największej ilości dni przymrozkowych i mroźnych oraz największej ilości opadów.

Warunki makro – i mikroklimatyczne można określić z niewielkim błędem na podstawie materiałów archiwalnych ze stacji klimatycznej w Koscierzynie. Najniższa średnia temperatura przypada na luty ($-3,5^{\circ}\text{C}$), najwyższa zaś jest w lipcu ($16,1^{\circ}\text{C}$), średnia roczna wynosi $6,5^{\circ}\text{C}$. Rozkład przestrzenny średniej rocznej temperatury powietrza wskazuje na wyraźną odległość tej części Pojezierza Pomorskiego na tle sąsiednich regionów.

Wpływ czynników makroskalowych powoduje, że czas trwania zimy w rejonie omawianej stacji klimatycznej dochodzi do 100 dni. Zima jest długa, niezbyt śnieżna ze średniej wysokości opadami atmosferycznymi i dość długo zalegająca pokrywa śnieżna (73 dni).

Pod względem częstotliwości kierunków wiatrów dominują wiatry zachodnie przed północno – zachodnimi i północnymi. W okresie zimy najczęstszymi są stosunkowo ciepłe wiatry zachodnie, przynoszące często odwilż oraz zmienną pogodę.

Suma opadów wynosi około 632 mm, maksimum opadowe przypada na lipiec i wynosi 100 mm.

Zróżnicowanie środowiska geograficznego gminy Dziemiany determinuje zmienność przestrzenna warunków topoklimatycznych. Najbardziej niekorzystne warunki występują w obniżeniach terenowych z płytko zalegającą wodą gruntową oraz na zboczach o ekspozycji północnej, przy nachyleniu powierzchni terenu ponad 5%.

Najkorzystniejsze warunki występują w obrębie wysoczyzny i sandru oraz na terenach leśnych o suchym podłożu.

Zróżnicowanie warunków, zagrożeń i degradacji środowiska

W gminie Dziemiany są to głównie obiekty związane z rozwojem turystyki i rekreacji (głównie zanieczyszczenie wód, zagrożenia litosfery i zasmiecanie), a także nieliczne obiekty przemysłowe i usługowe (powodujące uciążliwości środowiska przyrodniczego i obniżające standardy jakości życia ludzi w zakresie warunków aerosanitarnych i akustycznych).

Stan czystości wód powierzchniowych.

Niniejszy rozdział został opracowany w oparciu o dane Państwowej Inspekcji Ochrony Środowiska w Gdańsku opublikowane w wydawanym corocznie "Raportie o stanie środowiska województwa gdańskiego".

Badania rzeki Wdy i jej dopływów prowadzono w 13 punktach pomiarowo – kontrolnych w ramach monitoringu regionalnego czystości wód powierzchniowych. Programem badań objęto 39 wskaźników z grupy analiz fizyko – chemicznych, bakteriologicznych i hydrobiologicznych oraz pomiary natężenia przepływu wody. Z punktów pomiarowych najbliższego obszaru gminy Dziemiany był punkt w Korne, przy ujściu Trzebiochy do rzeki Wdy.

W punkcie tym jakość wody odpowiadała I, rzadziej II klasie czystości. Determinowały ją ilość tlenu rozpuszczonego, BZT₅, fosforu ogólnego, kadmu i fenoli lotnych. Ilość bakterii coli typu kałowego odpowiadała również III klasie czystości. Ze względu na ilość fosforanów i substancji ekstrahowanych eterem naftowym jakość wody odpowiadała II klasie. Po przeprowadzeniu badań we wszystkich punktach kontrolnych stwierdzono, że:

- Wda na całym badanym odcinku nie spełniała wymogów I klasy czystości. Jakość wody odpowiadała II klasie lub wykroczyła poza dopuszczalne normy,
- jakość wody na poszczególnych odcinkach determinowały głównie miano coli na całym dolnym odcinku rzeki, fosforany, fosfor ogólny, ekstrakt eterowy i rtec; biologicznie jakość wody odpowiadała II klasie na całym badanym odcinku z powodu saprobowości sestonu.

W odniesieniu do klasyfikacji opartej na badaniach przeprowadzonych w 1992 roku zauważa się wyraźną poprawę stanu czystości wód rzeki oraz wód ujściowych, w tym przede wszystkim Trzebiochy. Redukcja zanieczyszczeń obejmowała obciążenia wód bakteriami coli typu fekalnego, materia organiczna oraz substancjami biogennymi, których najistotniejszy ubytek stwierdzono w zakresie związków fosforu. Równocześnie zaznaczył się spadek ilości fenoli lotnych, dla których zaobserwowano wyższą częstotliwość osiągnięcia norm klasy I. W efekcie wzrósł udział wód o jakości II - klasowej w ocenie sanitarnej i I - klasowej w ocenie chemicznej.

W 2001 roku w ramach monitoringu podstawowego jezior badaniami objęto kompleks jezior Wdzydzkich. W gminie Dziemiany interesującymi będą wyniki badań wód jeziora Radolnego (fragment Wdzydz Północnych) i wód północnej części jeziora Wdzydze Własciwe. W 2001 roku badano także wody jeziora Schodno i Słupinko, zaś w 1996 roku – wody jeziora Rżuno.

Badania wykazały, że wody **jeziora Wdzydze Północne** zostały zakwalifikowane do II klasy czystości. Obciążenie wód jeziora substancjami organicznymi było niewielkie – na poziomie I klasy czystości w warstwie powierzchniowej, podwyższone do poziomu klasy II w rejonie głęboczków w warstwie naddennej. Zawartość azotu całkowitego w warstwie powierzchniowej na ogół odpowiadała I klasie czystości. Średnia zasobność wód w azot mineralny utrzymywała się w granicach II klasy czystości. Niewielka ilość bakterii w warstwach powierzchniowej i naddennej (wskaźnik miano coli ≥ 20) świadczyła o bardzo dobrej jakości wody pod względem sanitarnym (I klasa czystości). Skład gatunkowy i ilościowy planktonu był odpowiedni dla wód o umiarkowanej trofii, co potwierdzały wyniki badań chlorofilu i dobra przezroczystość wody (II klasa).

Badania wód **jeziora Wdzydze Południowe** wykazały dobrą jakość. Ocena przeprowadzona w oparciu o zestaw podstawowych wskaźników chemiczno – biologicznych, kwalifikowała je do II klasy czystości. Charakteryzowała je niewielka ilość substancji organicznych, dobre natlenienie warstwy powierzchniowej i naddennej, niewielka ilość azotu i dość dobra przejrzystość. Bakteriologicznie wody odpowiadały I klasie czystości we wszystkich stanowiskach, pod powierzchnią i nad dnem.

Wody **jeziora Schodno** charakteryzowała wysoka zawartość substancji organicznych i fosforu ogólnego w warstwie powierzchniowej na poziomie II i III klasy czystości. Średni poziom związków azotu odpowiadał II klasie czystości. Jezioro charakteryzowała obfita produkcja pierwotna, pozanormalna zawartość chlorofilu, wysoka wartość suchej masy sestonu i niska przezroczystość wody. Wody jeziora Schodno zostały zaliczone do II klasy czystości.

Wody **jeziora Słupinko** charakteryzowała wysoka zawartość substancji organicznych i fosforu całkowitego oraz pozanormalna ilość chlorofilu i niska przezroczystość wody. Niska zawartość bakterii coli typu fekalnego odpowiadała I klasie czystości. Jezioro ma cechy znacznej trofii, co potwierdzają obserwowane latem zakwity wody. Wody jeziora Słupinko zaliczono do II klasy czystości.

Na podstawie przeprowadzonych badań wód **jeziora Rżuno**, zbiornik ten został zakwalifikowany do II klasy czystości. Wody jeziora charakteryzowały się brakiem natlenienia warstwy hypolimnionu oraz pozanormalną zawartością związków fosforu i azotu mineralnego wiosną w warstwie powierzchniowej. Latem zawartość fosforu była bliska granicy wykrywalności, a za-

wartosc azotu byla osmiokrotnie nizsza w porównaniu z wiosna. Stan sanitarny wody byl bardzo dobry i odpowiadal I i II klasie czystosci.

W 2001 roku przeprowadzono kompleksowe badania stanu czystosci wód jeziora Cheb, które zaliczono do III klasy czystosci. O takiej ocenie zdecydowala przede wszystkim ich zla jakosc w okresie letnim: niskie natlenienie, wysoki poziom substancji biogenych oraz materii organicznej. Spadek zawartosci tlenu w warstwie przydennej notowano nawet wiosna, a latem niski poziom natlenienia stwierdzono juz na glebokosci 4m. Ponadto niepokojacym zjawiskiem bylo pojawienie sie organizmów, typowych dla wód zanieczyszczonych, a w okresie letnim znaczacych ilosci bakterii nitkowatych. Nie budzi natomiast zastrzezen stan sanitarny wód jeziora , które odpowiadaja I klasie czystosci.

Stan czystosci powietrza atmosferycznego.

Na obszarze gminy brak jest stalej sieci monitoringu zanieczyszczen powietrza atmosferycznego, z której wyniki jednoznacznie dokumentowalyby aktualny stan czystosci atmosfery.

W 2001 roku Wojewódzki Inspektorat Ochrony Srodowiska w Gdansku przeprowadzil szeroko zakrojony monitoring dwutlenku siarki i dwutlenku azotu metodami pasywnymi na terenie wszystkich powiatów województwa pomorskiego. Zakres pomiarów obejmowal sredniodobowe i sredniookresowe stezenia: dwutlenku azotu, dwutlenku siarki, pyłu zawieszzonego, tlenu wegla. Jeden z wielu takich punktów pomiarowych zlokalizowany zostal we wsi Dziemiany, jednak zakres pomiarowy w tym punkcie ograniczono jedynie do pomiarów stezen dwutlenku azotu, zakladajac, ze inne wskaźniki nie przekroczily by 20% wartosci dopuszczalnych. Zmierzone srednie stezenia dwutlenku azotu na terenie wsi Dziemiany nie przekroczily 20% wartosci dopuszczalnych.

Głównymi źródłami zanieczyszczen powietrza atmosferycznego na terenie gminy sa:

- paleniska indywidualnej i wielorodzinnej zabudowy mieszkaniowej,
- lokalne kotłownie zespolów zabudowy blokowej, kotłownie "osiedlowe",
- emitory obiektów przemyslowych (Zaklad Produkcji Drzewnej "Complex" sp. z o.o. w Dziemianach, Zaklad Produkcji Drzewno – Meblowej w Kaliszu),
- zanieczyszczenia komunikacyjne (głównie wzdluz drogi Lipusz – Kalisz – Dziemiany),
- emisja niezorganizowana pyłu z wyrobisk surowców mineralnych (Dziemiany, Radun).

Lasy

Powierzchnia ogólna lasów i gruntów lesnych w gminie Dziemiany wynosi 7387ha (Rocznik Statystyczny woj. pomorskiego WUS 2001), co stanowi okolo 59,1% ogólnej powierzchni gminy. Wiekszosc terenów lesnych jest w Administracji Lasów Panstwowych (Regionalna Dyrekcja Lasów Panstwowych w Gdansku) i nalezy do **Nadlesnictwa Lipusz**, Obreb Dziemiany oraz Obreb Lipusz (tylko niewielki fragment). Pozostala czesc zajmujaja lasy stanowiacze wlasnosc prywatna i gminna.

Najwiekszy udzial w powierzchni lesnej nadlesnictw maja siedliska lasu mieszanego swiezego, boru mieszanego swiezego oraz lasu swiezego.

Ponizsza charakterystyka wystepujacych na obszarze gminy Dziemiany zbiorowisk roslinnych zostala oparta na informacjach zawartych w „Inwentaryzacji i waloryzacji przyrodniczej gminy Dziemiany” (BDiOP 1996).

Bory i brzeziny bagiennie

Bory i brzeziny bagiennie są dość rzadkimi zbiorowiskami lesnymi na obszarze gminy Dziemiany. Rozwijają się one w pierwotnie bezodpływowych nieckach terenowych wypełnionych pokładami torfu przejściowego i wysokiego. Nigdzie na omawianym terenie nie zanotowano większych płatów zbiorowisk tej grupy, które byłyby w dobrym stanie zachowania.

Drzewostan borów bagiennych buduje sosna, często towarzysza jej brzoza brodawkowana i omszona. Warstwa podszytów jest na ogół słabo rozwinięta. Runo tworzone przez gatunki borowe i wysokotorfowiskowe jest bujne, choć w jego skład wchodzi zaledwie kilka gatunków roślin. Dominuje tu bagno zwyczajne, czasem też borówka bagienna, najczęściej, w różnej ilości, obecne są także borówka czernica, smialek pogięty i szereg gatunków torfowiskowych, np. modrzewnica zwyczajna, zurawina, welnianka pochwoлиста i inne. Warstwa przyziemna jest silnie rozwinięta, złożona z mchów borowych, rzadziej z kilku torfowców.

Brzezina bagienna, w odróżnieniu od boru, jest zbiorowiskiem mezofilnym. Jej drzewostan tworzą oba gatunki brzozy i sosna, w skład podszytów wchodzi kruszyna i jarzebina, w runie, obok acidofitów, występują też gatunki o wyższych wymaganiach troficznych, np. narecznica szerokolistna i krótkoostna., kosmatka owłosiona, trafia się, czasem w znacznej liczebności, widlak jałowcowaty. Warstwy przyziemnej budują mchy borowe i torfowce. Za wyjątkiem bagna, w zasadzie brak tu gatunków rosnących na torfowiskach, a występujących też w borach bagiennych.

Większe płaty borów i brzezin bagiennych na terenie gminy kartowano w kompleksie ze zbiorowiskami torfowiskowymi tylko nad jeziorami Lipno i Lipionko. Tu też są one relatywnie najlepiej zachowane. Częściej natomiast notowano silnie przekształcone fitocenozy omawianych zbiorowisk, np. na uroczysku Duże Bagno w pobliżu Lampkowa czy w okolicach Radunia. Mimo składu florystycznego zbliżonego do borów bagiennych układy te określano jako stadia degeneracyjne potorfii. Powstały one w efekcie intensywnej eksploatacji torfowisk (wydobycie torfu, osuszanie) i obecnie stanowią kompleks torfianek i mniej lub bardziej osuszonych grobli między nimi, porośniętych sosną i brzozą oraz szeregiem gatunków borowych i torfowiskowych.

Bory sosnowe świeże i mieszane

Warstwa podszytów w borach świeżych jest słabo rozwinięta. Jedynie w najlepiej zachowanych płatach obserwowane było odnawianie się sosny. Runo jest silnie zwarte, budowane przez acidofilne krzewinki, np. borówkę czernicę i borówkę brusznicę, a także wąskolistne trawy, głównie smiałka pogiętego. Silnie rozwinięta jest też warstwa przyziemna z dominacją borowych mszaków, jak: widłozęby i rókiet.

W borach mieszanych podszyt jest silniej zwarty. W jego skład wchodzi głównie jarzebina i kruszyna, czasem też odnowienie debu. W runie pojawiają się bardziej wymagające troficznie gatunki roślin, np. paproć orlica, kosmatka owłosiona, siódmaczek lesny, trzcinnik lesny i inn. Wśród mszaków, obok widłozębów i rókiet, dość częsty jest też gajowiec i piórosz.

W przeciwieństwie do borów świeżych, fitocenozy *boru mieszanego* są z reguły silnie i bardzo silnie przekształcone. Według J. Matuszkiewicz (1986) zbiorowisko to należy do najbardziej zmienionych lesnych układów ekologicznych w skali Polski. Stwierdzenie to w pełni potwierdza się na obszarze Borów Tucholskich (por. Mienko, Markowski, Bulinski 1996 mnsr), w tym także na Równinie Charzykowskiej. W gminie Dziemiany nie występują dobrze zachowane płaty tego zbiorowiska, choć w niektórych z nich dąb obecny jest w niższych warstwach drzewostanu i w podszytach. Często natomiast drzewostan borów mieszanych tworzy wyłącznie sosna, wielokrotnie też ich siedliska były wykorzystywane rolniczo.

Ubogie lasy bukowe i bukowo – debowe

Buczyny i lasy bukowo – debowe występują na “wyspie” morenowej zlokalizowanej w środkowej części gminy. Zajmują one gleby rdzawe lub brunatne, utworzone z piasków lodowcowych i glin zwałowych. W ich drzewostanach dominująca rolę odgrywa buk, obecne są też debry – szypulkowy i bezszypulkowy oraz sosna. Warstwa podszytów jest różnorodnie rozwinięta, znacznie bardziej zwarta w dąbrowach. W runie występują głównie gatunki acidofitów z borówka czernica na czele. Notowane były też płaty buczyn całkowicie pozbawione runa, gdzie dno lasu zasłane jest grubą warstwą nierozłożonej ścioly bukowej.

W lokalizacji lasów bukowych i bukowo – debowych w omawianej gminie zauważalna jest pewna strefowość rozmieszczenia. Centralne części “wyspy” morenowej położonej między Raduniem a Nowym Słonym i między Szablewem a jez. Wlk. Sarnowicze, w jej lesnych partiach, zajęte są przez buki, części peryferyjne natomiast, przyległe do pól sandrowych, przez płaty bukowo - debowe. Dąbrowy często sąsiadują tu z borami mieszanymi, a wyznaczenie precyzyjnej granicy między tymi zbiorowiskami następuje z reguły poważne trudności merytoryczne. Jedną z przyczyn tego faktu są silnie zniekształcenia obu ww. syntaksonów. Lasy bukowo – debowe są, podobnie jak bory mieszane, najczęściej bardzo przekształcone. Ich struktura florystyczna została zatarta w efekcie powszechnej protekcji sosny, a miejscami świerka. Runo jest silnie zborowiałe, w siedlisku niejednokrotnie zauważa się też ślady rolniczego użytkowania.

Relatywnie najlepiej zachowane płaty lasy bukowo - debowe znajdują się na północnym brzegu jez. Rzuno. Ich drzewostan, choć pochodzący z nasadzeń, wyróżnia się dość zaawansowanym wiekiem, a przede wszystkim składem, w którym dominująca rolę odgrywa dąb szypulkowy. Nieco częstsze są względnie dobrze zachowane buczyny występujące, np. na południowym brzegu jez. Wlk. Sarnowicze, w pobliżu lesniczówki Zarosle czy w okolicach Pelek.

Lasy debowo – grabowe i świetliste dąbrowy

Lasy debowo – grabowe (grady) są zbiorowiskami roślinnymi rzadko występującymi w gminie Dziemiany. Ich niewielkie powierzchnie zlokalizowane są głównie w pobliżu cieków wodnych i mezotroficznych jezior. Niektóre płaty gradów nie zmieściły się w skali mapy, niemal wszystkie z nich są też silnie zniekształcone.

Nieliczne płaty dąbrowy świetlistej zlokalizowane w gminie Dziemiany odbiegają znacznie od opisów literaturowych. Największe z nich, na południe od jez. Dywanskiego na uroczysku Losznica i na skarpie jez. Rzuno są zniekształcone nasadzoną tu sosną i świerkiem, a w przeszłości ich siedliska były użytkowane rolniczo. Struktura florystyczna została tu poważnie zmieniona i tylko obecność leszczyny i graba oraz nielicznych gatunków runa pozwala na diagnozę zbiorowiska.

Równie silnie jak grady są na omawianym terenie zniekształcone fitocenozy świetlistych dąbrów. Występują one na pograniczu sandru i moreny, np. na południowy – wschód od Dunajek, w pobliżu lesniczówki Zarosle czy na zachód od Dziemian, nieopodal szosy do Trzebunia. Aktualnie drzewostan tego zbiorowiska tworzy głównie sosna, a miejscami też świerk. Większy udział debów notowano jedynie w płatach w okolicach Dunajek. Runo niemal we wszystkich fitocenozach jest silnie zborowiałe, jednak występuje tu pojedynczo szereg gatunków cieplejszych siedlisk, np. wyka kaszubska, traganek szerokolistny, groszek lesny, dziurawiec pagórkowaty i inne. Znaczny jest też udział bogatych populacji konwalii majowej i kokoryczki wonnej.

Stanowiska debowo - grabowe w gminie Dziemiany są jednymi z najbardziej wysuniętych na północ lokalizacji tego zbiorowiska w skali kraju. Tuż za południową granicą woj. gdąskiego, w Nadlesnictwo Osie świetliste dąbrowy są już nieco częstsze (por. Mienko, Markowski, Bulinski 1996 mnsr), a w środkowej Polsce stanowią one niejednokrotnie istotny składnik krajobrazu ekologicznego (Matuszkiewicz W. 1982).

Olsy i zarosła wierzbowe

Zbiorowiska tej grupy są dość częste na obszarze omawianej jednostki, nigdzie jednak nie występują na większych powierzchniach. Związane są one z brzegami jezior i zagłębieniami terenu ze stagnującą wodą gruntową lub miejscami, gdzie odpływ wód jest utrudniony. Często były notowane w pobliżu oczek wodnych wśród pól.

W gminie Dziemiany występują dwa zbiorowiska olsowe: łąka porzeczkowa reprezentowana przez większość płatów, np. szereg powierzchni nad jeziorami Osty, Bielawy i Wyrownó, koło Plesów czy na południe od Radunia oraz łąka torfowcowa. To drugie zbiorowisko jest znacznie rzadsze, a jedyny większy płat kartowano nad odnogą jez. Wlk. Sarnowicze w okolicy Pelek. Jego fitocenozy dość wyraźnie odróżniają się od łąki porzeczkowej, zarówno składem florystycznym (znaczny udział gatunków borowych, warstwa przyziemna tworzona przez torfowce), jak i warunkami siedliskowymi. Różnice te odpowiadają ogólnie cechom podanym w literaturze (Solinska – Górnicka 1987).

Porolne nasadzenia drzew

Nasadzenia drzew na gruntach do niedawna użytkowanych rolniczo stanowią istotny element w krajobrazie gminy Dziemiany. Występują one zarówno na podłożu sandrowym, jak i morenowym, najczęściej w pobliżu wsi i osad. Największe powierzchnie nasadzeń notowano w okolicach Trzebusia, Radunia i Nowego Słonego. Kartowano je w postaci izolowanych kompleksów śródpolnych, ale także na znacznych powierzchniach graniczących z lepiej zachowanymi obszarami leśnymi.

Obszary i obiekty chronione

Obszar gminy Dziemiany jest znacznie zróżnicowany pod względem geomorfologicznym. Rozległe pola sandrowe we wschodniej i zachodniej części gminy i morena w części środkowej, towarzyszące im formy takie jak: rynny subglacjalne, różnokształtne zagłębienia wytopiskowe i rozcięcia erozyjne, a także liczne jeziora, oczka i cieki wodne, wpływają na duże zróżnicowanie krajobrazu. Różnorodność geomorfologiczna i związane z nią warunki ekologiczne (troficzne, hydrologiczne, klimatyczne) obok czynników antropogenicznych, mają decydujący wpływ na ukształtowanie szaty roślinnej. Znaczna powierzchnia gminy pokrywa lasy: bory sosnowe w części sandrowej oraz kwaśne buczyny i dąbrowy na obszarach morenowych. Tereny leśne, tworzące rozległe enklawy wokół dużych wsi (Dziemiany, Kalisz, Piechowice, Trzebusia), zajmują głównie pola i użytki zielone. W licznych zagłębieniach terenu, często zajętych przez jeziora, oczka wodne, cieki lub złoża torfowe, rozwijają się ekosystemy łąkowe, szuwarowe i torfowiskowe. Specyficzne warunki siedliskowe stwarzają zagłębienia bezodpływowe, w których wykształcają się torfowiska typu wysokiego lub przejściowego.

Obszary prawnie chronione zajmują w gminie powierzchnię 12234ha, co stanowi około 97,8% ogólnej powierzchni gminy (Materiały do monografii przyrodniczej regionu gdańskiego, tom 8, Gdańsk 2002)

Na terenie gminy Dziemiany znajdują się:

1. pomniki przyrody (trzy obiekty)
2. Wdzydzki Park Krajobrazowy wraz z otuliną (powierzchnia parku bez otuliny na obszarze gminy wynosi 5585ha).
3. Lipuski Obszar Chronionego Krajobrazu (6649ha).

Ad.1. Na obszarze gminy Dziemiany ochrona prawna objęte są trzy **pomniki przyrody** (w tym 2 drzewa i jedno stanowisko roślin chronionych).

Wykaz pomników przyrody zawiera tabela

Tabela Pomniki przyrody w gminie Dziemiany

Nr w rej. WKP	Przedmiot ochrony	Obwód [m]	Polozenie
873	jalowiec pospolity – grupa drzew	do 0,77	Piechowice, na polu
921	buk pospolity	2,70	Nadl. Lipusz, Obreb. Dziemiany, oddz. 273 d
1078	stanowisko widłaka splaszczonego	pow. 0,2ha	Lesnictwo Gluchy Bór oddzial 211b

Ad.2. **Wdzydzki Park Krajobrazowy** na terenie gminy Dziemiany zajmuje powierzchnie 5585ha.

Wdzydzki Park Krajobrazowy utworzony został Uchwała Wojewódzkiej Rady Narodowej w Gdanskum z dnia 15 czerwca 1983 roku. Bezpośrednie, prawne podstawy funkcjonowania KPK i jego otuliny w aktualnych granicach stanowią Rozporządzenia Wojewody Gdanskiego Nr 5/94, 11/98 oraz 6/2001z dnia 7 sierpnia 2001 r. w sprawie zatwierdzenia „Planu ochrony Kaszubskiego Parku Krajobrazowego”.

Wdzydzki Park Krajobrazowy obejmuje większość obszarów równiny sandrowej, ukształtowanej w postaci rozległego stożka napływowego przez wody roztopowe czwartorzędowego lądolodu. Równina jest nieznacznie nachylona w kierunku południowym w przedziale wysokości od 160m do 140m n.p.m. Podstawowe zróżnicowanie terenu wprowadzają ciągi rynien polodowcowych, różnej wielkości zagłębien wytopiskowych i pofalowanej powierzchni płatów morenowych. Rynny zajęte są przez jeziora oraz wykorzystywane przez rzeki. Na terenie WPK znajduje się 53 jeziora powierzchni ponad 1ha. Największe z nich to zespół jezior Wdzydzkich.

Ponadlokalne i ponadregionalne wartości przyrodnicze obszaru Pojezierza Kaszubskiego zostały potwierdzone zakwalifikowaniem tego terenu do krajowej sieci ekologicznej **ECONET** opracowanej w ramach europejskiego programu Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody – IUCN. Obszar Pojezierza Kaszubskiego (tu znajduje się teren gminy Dziemiany) stanowi w sieci ECONET obszar węzłowy o znaczeniu międzynarodowym (09M) charakteryzujący się wysokim stopniem różnorodności biologicznej i krajobrazowej oraz korzystnymi uwarunkowaniami przestrzennymi dla zachowania siedlisk i ostoi gatunków o znaczeniu krajowym i europejskim.

Ad. 3 i 4. **Lipuski Obszar Chronionego Krajobrazu** na terenie gminy zajmuje łącznie powierzchnie 6649ha, utworzony został na podstawie Rozporządzenia Nr 5/94 Wojewody Gdanskiego z dnia 8 listopada 1994r. w sprawie wyznaczenia obszarów chronionego krajobrazu, określenia granic parków krajobrazowych i utworzenia wokół nich otulin oraz wprowadzenia obowiązujących w nich zakazów i ograniczeń. Rozporządzenie Nr 11/98 Wojewody Gdanskiego z dnia 3 września 1998 r. zmieniło ww. rozporządzenie.

Teren Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego został uznany w europejskim programie koordynacji informacji o środowisku **CORINE** jako ostoja o nazwie „Jezioro Wdzydze i okolice”. Ostoje programu CORINE są obszarami o wyjątkowych w skali europejskiej walorach naturalnych i największym znaczeniu dla zachowania bioróżnorodności.

Ostoje CORINE stały się podstawą typowania ostoi przyrody dla wdrażanego w Europie systemu sieci ekologicznej **NATURA 2000**. Według projektu „Koncepcja sieci NATURA

2000 w Polsce” na terenie gminy Dziemiany znajdują się: dwa Obszary Specjalnej Ochrony (SOO) Jezioro Wdzydzkie i Młosino. Cały teren gminy Dziemiany znajduje się w granicach Specjalnego Obszaru Ochrony (OSO) o nazwie Bory Tucholskie.

Na terenie gminy Dziemiany wielokrotnie przeprowadzono różnego rodzaju badania botaniczne mające na celu określenie potencjału biotycznego tego terenu. Uwieńczeniem tych badań było opracowanie Planu ochrony Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego. Na etapie sporządzania planu zweryfikowano wszystkie wyniki tych badań, czego efektem było zaproponowanie ustanowienia nowych indywidualnych form ochrony przyrody.

Formy ochrony przyrody w gminie Dziemiany proponowane w Planie Ochrony Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego:

1. rezerwaty przyrody (numeracja zgodnie z zapisami „Planu Ochrony....”.)

- **1. Dolina Wdy i Trzebiochy** wraz z zespołem jezior Bielawy, Osty i Wy- równo, z jeziorem Schodno i wschodnim krancem jezioro Slupino – rezerwat faunistyczny – ichtiologiczny. Powołanie rezerwatu ma na celu stworzenie warunków ochrony endemicznej odmiany troci jeziornej występującej w jeziorze Wdzydze, a odbywającej tarło w rzekach: Wda i Trzebiocha: siedlisk rzadkich gatunków roślin: wartosciowych zbiorowisk torfowiskowych oraz bogatej fauny ptaków lesnych i nadwodnych.
- **4. Jeziora Lipno - Lipionko** – projektowany rezerwat zajmuje rozległe obniżenie wytopiskowe na południowy - wschód od Piechowic. Obejmuje on mezo- i dystroficzne jeziora – Lipno i Lipionko, otaczające je torfowiska wysokie i przejściowe oraz niewielkie fragmenty łąk i pastwisk. Dominującymi powierzchniowo zbiorowiskami roślinnymi są: bór bagienny i w części południowej oraz szuwarowe – w północnej. Zbiorowiska wysoko- i przejściowotorfowiskowe zajmują brzeg Lipionka i nielesne enklawy w południowej części rezerwatu. Do najbardziej interesujących przedstawicieli flory należą m.in.: zurawina drobnolistkowa, turzyca bagienna, przygielka biała, rosiczka okragłolistna bagnica torfowa. Celem ochrony jest ornitofauna (28 gatunków lęgowych ptaków i 15 gatunków nielegowych),
- **5. Torfowisko Gluchy Bór** - torfowisko położone w centralnej części polany śródlesnej, gdzie występuje pełen zestaw gatunków torfowiskowych oraz istnieją warunki do pełnego odtworzenia bogatego torfowiska wysokiego,
- **6. Zatoki Pleskie** - dwie zatoki jeziora Wdzydzkiego, usytuowane na północno - zachodnim brzegu, w pobliżu Plesk wraz z przyległymi moczarami, obejmujące liczne gatunki wodne, torfowiskowe, szuwarowe i wodno - błotne, w tym szlachara (tarcza długodziobego)
- **7. Ostrów Wielki (część) i Mielnica** - wraz z przyległą strefą pływacznic o szerokości do 150m,
- **8. Ceram**
- **9. Sidly**
- **13. Motoweze** - kompleks torfowisk wysokich i przejściowych, zajmujących bezodpływowe obniżenie terenu na południowy – wschód od miejscowości Czarne. Wokół dystroficznych oczek wodnych wykształciły się tam interesujące zbiorowiska roślinne, typowe dla kwaśnych i oligo- lub mezotroficznych siedlisk. Na terenie projektowanego rezerwatu występują liczne rzadkie zagrożone wyginięciem lub objęte ochroną prawną gatunki roślin, często w licznych populacjach np. turzyca bagienna bagnica torfowa, przygielka biała, zurawina drobnolistkowa pływacz drobny, pośredni i zaniedbany.. Stwierdzono tam także obecność interesujących gatunków ptaków: kruka zurawia. Rezerwat posiada również bardzo duże walory krajobrazowe.

- **20. Kompleks lasów Zarosle.** Stanowisko rzadkich w Parku gatunków lasów liściastych, jak np. dabrówka kosmata, dabrówka rozlogowa, perlówka zwisła czy zankiel zwyczajny. W „Programie ochrony przyrody Nadlesnictwa Lipusz” postuluje się utworzenie rezerwatu przyrody „Jezioro Dzierstno”.

Poza wymienionymi obiektami w gminie Dziemiany znajdują się inne obszary o zróżnicowanej, cennej i dobrze zachowanej szacie roślinnej. Zostały one wytypowane do objęcia ochroną prawną także w formie rezerwatu (Herbich, Herbichowa, 1998, Bulinski 1998). Do takich obszarów zaliczyć można **Mechowisko i mokre laki w Schodnie** – kompleks szuwarów, mechowisk i mokrych lak na południowym i północnym brzegu Wdy. Stanowisko wielu interesujących zbiorowisk i gatunków roślin.

Jednocześnie w zatwierdzonym "Programie ochrony przyrody Nadlesnictwa Lipusz" ponadto postuluje się utworzenie jeszcze dwóch rezerwatów przyrody:

- faunistycznego "Brzeg jeziora Cheb" obejmujący fragment wilgotnej laki na przesmyku lądowym pomiędzy jeziorem Cheb i Slupinko, w zachodniej części Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego. Celem utworzenia rezerwatu jest ochrona specyficznych zbiorowisk roślinnych z szeregiem rzadko spotykanych gatunków roślin,
- faunistyczny "Torfowisko nad jeziorem Polgoszcz" obejmujące fragment gruntów wsi Przytarnia oraz w obrębie lasny, Dziemiany oddział 343c, h z cennymi zbiorowiskami roślinności torfowiskowej z jednym z trzech udokumentowanych na Pomorzu stanowisk skalnicy torfowiskowej, która to jest gatunkiem wymierającym.

Oprócz projektowanych rezerwatów przyrody w planie ochrony Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego szereg obiektów o wyróżniającej się szacie roślinnej zaproponowano do ochrony w formie użytków ekologicznych (numeracja zgodnie z zapisami Planu ochrony...).

1. Laki koło Kalisza,
2. Laki przy jeziorze Bielawy,
3. Laki Belfort - Schodno,
4. Uroczysko na wschód od Belfortu,
6. Torfowisko na północny - zachód od Dabrówki,
7. Laki przy jeziorze Cheb,
8. Czajkowo,
9. Laki pomiędzy jeziorem Cheb i Slupino,
10. Laki pomiędzy jeziorem Slupino i Slipinko,
11. Uroczysko na wschód od jeziora Slupino,
12. Torfowisko na południe od jeziora Slupinko,
13. Jezioro Zatur,
14. Stanowisko widlicza Zeillera *Diphadium zeilleri* na południe od Kloca,
- 15. Torfowisko na wschód od Dziemian,
16. Stanowisko zimnoziolu północnego *Linnaea borealis* na północny - wschód od Dziemian,
17. Laki wokół torfowiska Gluchy Bór,
18. Laki torfowiskowe koło lesniczówki Gluchy Bór,
19. Torfowisko w rynnicy na południe od Ples,
20. Torfowisko i laki około osady Rów,
21. Laki torfowiskowe koło Jastrzebia,
22. Laki i potorfia na północny - zachód od Szablewa

W Programie ochrony przyrody Nadlesnictwa Lipusz postuluje sie utworzenie następujących trzech użytków ekologicznych które już wcześniej postulowane były do ochrony w Planie ochrony Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego.

Obiekty te proponowane są do objęcia ochroną prawną ze względu na kilka lub większą grupę gatunków chronionych, ginących, zagrożonych wyginieciem lub rzadkich. Utrzymanie ich populacji wymaga jednak zachowania lub przywrócenia optymalnych warunków ekologicznych w całych ekosystemach lub ich fragmentach, istotnych dla bytowania danego gatunku.

We wspomnianym uprzednio Planie ochrony Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego postuluje się objęcie ochroną poprzez uznanie za zespół przyrodniczo - krajobrazowy pod nazwą "Wdzydzki Północny Zespół przyrodniczo - krajobrazowy" półwyspu Kozłowiec.

W wyniku badań przeprowadzonych w ramach sporządzania Inwentaryzacji i waloryzacji przyrodniczej gminy Dziemiany zaproponowano w części gminy poza Wdzydzkim Parkiem Krajobrazowym, utworzenie zespołu przyrodniczo – krajobrazowego "Rynna Sarnowiczy". Obejmuje on dwa jeziora: Wielkie i Małe Sarnowicze, strome skarpy z lasami bukowymi na ich zboczach, a także dno rozciecia hydroerozyjnego z relatywnie dobrze zachowanymi łakami i fragmentami zbiorowisk szuwarowych.

W gminie Dziemiany występują bardzo liczne stanowiska gatunków roślin chronionych oraz rzadkich i zagrożonych wyginieciem w skali regionu i kraju. Ich rozmieszczenie w większości przypadków zgodne jest z występowaniem najlepiej zachowanych biocenoz, zwłaszcza związanych z siedliskami silnie uwodnionymi, tj. mokrymi łakami i torfowiskami. Układy takie skupiają się głównie w otoczeniu jezior: Wyrównno – Osty – Bielawa – Schodno oraz Cheb – Słupino – Słupinko. Często są we wschodniej części gminy, natomiast w zachodniej – znacznie mniej zróżnicowanej biocenotycznie – zarówno dobrze zachowane fitocenozy nielesne, jak i interesujące gatunki (za wyjątkiem jez. Dzierstno) występują na rozproszonych stanowiskach.

Drzewa pomnikowe wg wspomnianej Inwentaryzacji skupiają się tu głównie poza większymi kompleksami leśnymi i w pobliżu osad, wzdłuż dróg lub w sąsiedztwie pojedynczych zabudowań. Znacznie rzadziej stare drzewa występują w lasach. Do wyjątków należy m.in. okazała dagleź zielona rosnąca przy "szosie krajobrazowej" na W od Dziemian.

Wszystkie drzewa spośród 26 proponowanych do ochrony, poza wymienioną dagleź, należą do gatunków rodzimych. Dominują klony zwyczajne, buki, jałowce, brzozy i lipy reprezentowane przez szereg egzemplarzy. Pojedynczo występują: sosna zwyczajna, dąb szypułkowy, grab zwyczajny i jesion wyniosły. Szczególnie ładnym pokrojem wyróżniają się jałowce u nasady półwyspu Kozłowiec oraz drzewa rosnące pojedynczo przy polnych drogach np. sosna zwyczajna koło Piechowic.

Pełny wykaz drzew pomnikowych przedstawiono w tabelach.

Tabela

Drzewa proponowane do uznania za pomniki przyrody w gminie Dziemiany wg Inwentaryzacji i waloryzacji gminy Dziemiany

Lp	Gatunek	Obwód [m.]	Lokalizacja
1	buk pospolity	3,22	Pelki
	buk pospolity	3.18	
	buk pospolity	2.92	
2	klon zwyczajny	2,52	Turzonka
	klon zwyczajny	2,54	

Lp	Gatunek	Obwód [m.]	Lokalizacja
3	dagleżja zielona	2,62	przy drodze krajobrazowej
4	brzoza brodawkowata	2,82	Trzebun
5	klon zwyczajny	2,98	Trzebun
6	lipa drobnolistna	3,47	przy szosie Dziemiany – Lipusz, około 2,5 km na północny - wschód od Dziemian
7	lipa drobnolistna	2,73	Dziemiany
	lipa drobnolistna	2,92	
8	klon zwyczajny	2,88	Dziemiany
9	klon zwyczajny		Lezuchowo
10	brzoza brodawkowata		Czajkowo koło Piechowic
11	sosna zwyczajna	3,27	Czajkowo koło Piechowic
12	dab szypulkowy	4,03	Piechowice
13	klon zwyczajny		Kłoc
14	brzoza brodawkowata	2,40	Plesy
15	jalowiec pospolity – grupa drzew		Plesy
16	klon zwyczajny	2,80	Kozłowiec
17	jesion wyniosły	2,98	Radun
18	brzoza	1,98	Radun
19	grab zwyczajny	2,09	Radun
20	klon zwyczajny		Rów
21	klon zwyczajny		Rów
22	klon zwyczajny		Rów
23	buk zwyczajny		Szablewo

W Planie ochrony Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego postuluje się uznanie za pomniki przyrody szereg drzew, z których część znajduje się na terenie gminy Dziemiany. W udostępnionym Operacie generalnym do Planu ochrony Parku drzew te nie zostały zaznaczone, dlatego nie uwzględniono ich w niniejszym studium.

Decyzja Nr 1/99 Ministra Ochrony Środowiska Zasobów Naturalnych i Lesnictwa z dnia 4 stycznia 1999 r. uznano za ochronne lasy wchodzące w skład Nadlesnictwa Lipusz w obrębie lesnym Dziemiany:

Lasy wodochronne utworzone w celu ochrony siedlisk wilgotnych i zachowania ich zdolności retencyjnych występują w dolinach i rynnach i jej dopływów. Liczne mniejsze powierzchnie lasów wodochronnych znajdują się we wschodniej i środkowej części gminy. Łączna powierzchnia lasów wodochronnych w granicach obszaru lesnego Dziemiany wynosi 1358,16ha, w tym na terenie gminy są to następujące oddziały: 69d, f, i, 70a-d, 75f, g, 76d-h,, 84d, 85b,c, 91a,d, 92a,b, 93a,b, 94a,b, 97f-i, 98d-l, 100a-g, 101a-f, 116a,b, 117a-c, 118a, 122, 123, 124a,l,

145b,c, 146c,d, 169a,b,c,f, 193a-c, 195, 196a-c, 197a-i, 198- 200, 202, 203, 204, 213, 214, 223, 235, 257, 278, 309, 310, 338.

Lasów znajdujących się na stałych powierzchniach badawczych i doświadczalnych w obrębie lesnym Dziemiiany nie wyznaczono.

Lasów ochronnych stanowiących **drzewostany nasienne** nie wyznaczona na terenie obrębu lesnego Dziemiiany.

Lasy mające szczególne znaczenie dla obronności i bezpieczeństwa Państwa nie znajdują się w obrębie lesnym Dziemiiany.

Lasy stanowiące ostoje zwierząt podlegających ochronie gatunkowej nie występują w kompleksie lesnym wchodzącym w skład obrębu lesnego Dziemiiany.

SRODOWISKO PRZYRODNICZE

KIERUNKI

Obszary objęte ochroną na podstawie przepisów szczególnych

Dla **pomników przyrody** – proponuje się przyjąć zakazy ustalone w Rozporządzeniu Wojewody Gdanskiego nr 6/96 z dnia 6 grudnia 1996 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody niektórych drzew i glazów w województwie gdanskim.

Dla obszaru **Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego i otuliny KPK** obowiązują: Rozporządzenia Wojewody Gdanskiego Nr 5/94, 11/98 oraz Rozporządzenie Nr 6/2001 z dnia 7 sierpnia 2001 r. w sprawie zatwierdzenia „Planu ochrony Kaszubskiego Parku Krajobrazowego”.

Najważniejsze zasady gospodarki na terenie Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego określono w Rozdziale IV zatwierdzonego Rozporządzeniem nr 6/2001 Wojewody Pomorskiego z dnia 7 sierpnia 2001 roku „Planu ochrony Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego. Podzielone zostały one na następujące grupy problemowe:

- Rozwój i struktura funkcjonalno - przestrzenne,
- Zasady i warunki inwestowania,
- Rolnictwo,
- Lesnictwo,\
- Lowiectwo,
- Gospodarka rybacka,
- Przemysł i energetyka
- Gospodarka wodna,
- Transport
- Osadnictwo i gospodarka komunalna,
- Rekreacja.

We wszystkich wymienionych działach szczegółowo określono warunki wykorzystania i gospodarowania przestrzeni na terenie Parku, co należy bezpośrednio przenieść i przetransponować do kierunków zagospodarowania przestrzennego "parkowej" części gminy Dziemiany.

Dla obszarów otuliny Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego, także określono szczegółowe zasady gospodarowania przestrzeni w Rozdziale 2 wspomnianego Planu ochrony Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego.

Na terenie Lipuskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu oraz otuliny WPK obowiązują ograniczenia zawarte w ww. Rozporządzeniach Wojewody Gdanskiego. Obszary te mają niższe reżymy ochronne, niż parki krajobrazowe, choć również niektóre ich fragmenty mogą posiadać wybitne walory krajobrazowe i biotyczne. W gminie Dziemiany w szczególności dotyczy to rynny jezior Wielkie i Małe Sarnowicze, jez. Krampe i jez. Dywanskiego, gdzie projektuje się utworzenie zespołu przyrodniczo – krajobrazowego. Na terenie tym proponowany jest system ograniczeń identyczny jak w WPK, a dodatkowo wskazane jest tu ograniczenie gospodarki leśnej, a szczególnie gospodarki zrebami zupełnymi.

Inne formy ochrony indywidualnej elementów środowiska przyrodniczego (stanowiska rzadkich i chronionych gatunków roślin i zwierząt pomniki przyrody) wymagają zróżnicowanego podejścia do każdego obiektu. Jest ono uwarunkowane cechami biologii i ekologii poszczególnych gatunków, a także lokalizacją obiektu. Ogólne zalecenia sprowadzają się tu, do:

- respektowania stref ochronnych wokół istniejących i projektowanych pomników przyrody,
- zakazu dokonywania zmian na przedmiotach ochrony,

- konieczności zachowania określonych, często dotychczasowych, warunków siedliskowych.

W aspekcie problematyki ochrony i kształtowania środowiska na obszarach chronionego krajobrazu podstawowe znaczenie mają następujące zakazy

- lokalizowania i budowy obiektów o znaczenie ponadlokalnym, wpływających szkodliwie na środowisko
- lokalizowania nowych budynków poza obrebnem zwartej zabudowy wsi:
  - a) na gruntach leśnych i w odległości mniejszej niż 30 m od granicy lasu - z wyjątkiem obiektów niezbędnych dla gospodarki leśnej
  - b) w odległości mniejszej niż 100 m od linii brzegowej jezior i rzek - z wyjątkiem kąpielisk, przystani turystycznych i rybackich, stanic wodnych

Obszary wskazane do objęcia ochroną na podstawie przepisów szczególnych

Obszary wskazane w „Planie ochrony Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego” i „Inwentaryzacji i waloryzacji przyrodniczej gminy Dziemiany” do objęcia ochroną przez uznanie za **użytki ekologiczne** oraz jako **zespół przyrodniczo – krajobrazowy**, powinny być uznane za prawnie chronione (wymienione formy ochrony przyrody może wprowadzić Wojewoda na wniosek Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody lub Rada Gminy Dziemiany w ramach własnych kompetencji).

W stosunku do projektowanych użytków ekologicznych postuluje się następujące wspólne zasady gospodarowania, m. in. :

- zakaz zmiany użytkowania łąkowego i leśnego na inne
- zakaz wznoszenia budynków i budowli w obrębie użytku _____ i w odległości 50 m od niego
- zakaz zanieczyszczania jakimikolwiek substancjami powierzchni ziemi, wód i atmosfery

Dla obszarów wskazanych do ochrony należy wykonać dokumentację przyrodniczą.

Postulowane w „Inwentaryzacji i waloryzacji ....” do objęcia ochroną drzewa powinny być uznane za **pomniki przyrody** (pomnik przyrody może ustanowić Wojewoda na wniosek Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody lub Rada Gminy Dziemiany w ramach własnych kompetencji).

Lokalne wartości środowiska przyrodniczego

System terenów aktywnych biologicznie, który warunkuje utrzymanie względnej równowagi ekologicznej środowiska przyrodniczego, wzbogaca jego strukturę i urozmaica krajobraz, w gminie Dziemiany tworzą:

- **kompleksy leśne, tereny zadrzewień i zakrzywień** pełniące funkcje: ekologiczną, hydrogeologiczną, klimatyczną i krajobrazową
- **ciągi ekologiczne dolin rzek** tworzące sieć ekologicznych powiązań, charakteryzujące się dużym zróżnicowaniem ekosystemów
- **obszary naturalnej retencji wód** (tereny podmokłe i bagienne – wilgotne laki, torfowiska i in.) odgrywające dużą rolę w bilansie wodnym, stanowiące ważny element ekologiczny w środowisku
- **drzewostan przydrożny** pełniący funkcje izolacyjno-ochronną i krajobrazową

Zasady ochrony i wzmocnienia systemu terenów aktywnych biologicznie:

- ochrona terenów włączonych do systemu przed zainwestowaniem i zmiana użytkowania
- zalesianie gruntów rolnych - zgodnie z Ustawą z dn. 8 czerwca 2001 o przeznaczeniu gruntów rolnych do zalesienia grunt musi spełniać co najmniej jeden z wymienionych warunków:
  - a) grunt VI lub V klasy,
  - b) grunt położony na stoku o średnim nachyleniu powyżej 15%
  - c) grunt okresowo zalewany
  - d) grunt zdegradowany w rozumieniu ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych
- właściwe kształtowanie (wspólnie z Nadleśnictwem) stref ekotonowych (stref przejściowych między różnymi zespołami biotycznymi np. las – grunt rolny)
- w dolinach rzecznych – ochrona i wzbogacanie zieleni, ograniczanie tworzenia barier infrastrukturalnych i kubaturowych dla systemu
- odtwarzanie i zwiększanie małej retencji wodnej
- maksymalne zachowanie zadrzewień i pojedynczych drzew

Zamierzenia planistyczne w sąsiedztwie poszczególnych form ochrony indywidualnej powinny być każdorazowo konsultowane ze służbami Woj. Konserwatora Przyrody w Gdańsku. Umożliwi to właściwe pod względem ochrony przyrody lokalizowanie funkcji społeczno – ekonomicznych, a jednocześnie przyczyni się do zachowania bioróżnorodności środowiska przyrodniczego gminy Dziemiany.

DZIEDZICTWO KULTUROWE

UWARUNKOWANIA

Wstęp

Gmina Dziemiany położona jest w południowo środkowej części województwa pomorskiego, w powiecie koscierskim. Połowa w/w terenu znajduje się na obszarze Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego oraz w jego otulinie.

Na terenie gminy znajduje się wiele wartościowych elementów dziedzictwa kulturowego.

Obok dość licznych przykładów starych budynków mieszkalnych i gospodarczych występują czytelne historyczne struktury wewnątrz wiejskich i zagród. Wśród nich nierzadko występują ważne elementy wsi takie jak: młyny, kuznie, kapliczki i krzyże.

Dodatkowym czynnikiem wzbogacającym strukturę, a tym samym krajobrazową wartość przestrzenną założeń ruralistycznych są ściśle związane z układem wsi obszary naturalnego krajobrazu.

Większość terenu gminy stanowią kompleksy lasne przecięte siecią nieutwardzonych traktów prowadzących do malowniczo położonych przysiółków. Ze względu na swoje położenie geograficzne i warunki fizjograficzne obszar ten stanowi enklawę przyrodniczą będącą jednym z najistotniejszych atutów tej ziemi.

Przedmiotowe opracowanie będące częścią Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Dziemiany jest zbiorem zasobu wartości kulturowych w/w terenu oraz stanowi wytyczne i zalecenia do ochrony i kształtowania polityki przestrzennej tego obszaru.

Rys historyczny

Gmina Dziemiany posiada długie tradycje osiedlencze – świadczy o tym odkrycie śladów przedhistorycznego osadnictwa w postaci cmentarzyska z wczesnej epoki żelaza w Kaliszu.

Początki osadnictwa historycznego na tym terenie sięgają końca XIII wieku. Wsie powstające do końca XV wieku zakładane były przeważnie na prawie niemieckim z charakterystycznymi regularnymi układami siedliskowymi skupionymi wokół placu, ulicy bądź wzdłuż strumienia. Wsie Piechowice była przedmiotem nadania rycerskiego w 1290r. Wsie Radun, założona na prawie - chełmińskim, wzmiankowana jest w 1324r.

Pod koniec XV wieku istniały już wsie założone na prawie polskim - Kalisz i Dziemiany. Do najstarszych planów wsi należy układ ulicowo - placowy o placu trójkątnym, dostosowany do ukształtowania terenu - Piechowice, Kalisz lub wielodrożny - Radun.

Od końca XVI do połowy XVIII wieku powstawały kolejne osady związane z istniejącymi w lasach piecami smolnymi, hutami szkła, młynami oraz tartakami. Z chwilą wyczerpania się łatwo dostępnego materiału palnego wokół niektórych z nich wykształciły się wsie chłopskie.

W XVII i XVIII wieku osadnictwo wkroczyło też na śródlesne i nadjeziorne pustkowia - Rów, Plesy, Schodno. Wiele z nich jak Czarne, Jastrzebie czy Debina stanowiło dziedziny drobnej szlachty. Przeważnie miały one kształt nieregularnego zespołu zagród lub krótkich ulicówek.

W XIX i na początku XX wieku na skutek reformy rolnej nastąpiło rozluźnienie zwartej dotychczas zabudowy i powstawały kolejne małe przysiółki oraz tzw. wybudowania - pojedyncze zagrody związane z rozłogiem pól. Ta forma zagrody samotniczej - osada jednodworcza była bardzo duża. Posiadała pełny program: dom mieszkalny, stodołę, oborę, chlew oraz liczne mniejsze zabudowania (piwniczka, piec chlebowy itp.). Całość grodzona była tradycyjnie - pierwotnie drewnianymi plotami z galezi, później sztachetowymi. Na grozienie wybiegów dla zwierząt stosowano ploty z zerdzi poziomych.

Najstarszym i jedynym zabytkowym kościołem gminy jest powstały w latach 1922-23 kościół parafialny p.w. św. Antoniego w Dziemianach.

Po 1945 r. nastąpił znaczny rozwój wsi gminnej Dziemiany. Niekontrolowany proces przemian wprowadził dysharmonijne, współczesne elementy, które negatywnie wpłynęły na zachowanie zabytkowych walorów krajobrazowych.

W ostatnim dziesięcioleciu w niektórych wsiach jak np. Schodno funkcja rekreacyjna zdominowała historyczne nieliczne osadnictwo rolnicze.

Systematyka cech przedmiotu opracowania

Opis ogólny.

Większość wsi i osad na terenie gminy Dziemiany zachowała w znacznym stopniu swój pierwotny układ i strukturę wewnętrzną. Wśród nich wyróżniają się: Kalisz, Piechowice Jastrzebie Dziemianskie, Radun i Trzebun. Niekorzystne przekształcenia związane z intensywnym rozwojem po 1945r. nastąpiły we wsi gminnej – Dziemiany, co znalazło swój wyraz w zmianie gabarytów zabudowy oraz stosowaniu współczesnych form architektonicznych często dysharmonizujących zabytkowe otoczenie.

Formy osadnicze

Typowymi, występującymi na omawianym terenie formami osadniczymi są:

- wieś średnia: Kalisz, Trzebun,
- wieś mała: Piechowice, Radun
- wieś bardzo mała: Jastrzebie, Plesy, Schodno,
- przysiółek: Belfort, Debina (dwie lub trzy zagrody),
- wybudowanie: Lezuchowo, Parowa, Kłoc itd. (jedno lub dwa gospodarstwa).

Zagroda

Najczęściej występująca na przedmiotowym terenie forma zabudowy jest tradycyjna zagroda wielobudynkowa z domem mieszkalnym i osobnymi budynkami dla każdej funkcji. Najczęściej występuje zagroda dwubudynkowa z domem mieszkalnym i budynkiem gospodarczym będącym połączeniem obory i stodoły. Była ona rozpowszechniona wśród uboższej warstwy ludności. Waskofrontowy budynek gospodarczy wysunięty był przed licą szerokofrontowego domu mieszkalnego. We wsiach szlacheckich zagrody niewiele różniły się od gburskich - przeważnie były większe z pełnym programem.

Architektura

Budynki kryte były dachem dwuspadowym o kącie pochylenia 45-50° krytym strzechą. W dużych wsiach występują głównie budynki mieszkalne o dachu półplaskim 15-30° i podwyższonej ścianie kolankowej posadowione na podmurówce kamiennej.

Wystrój architektoniczny ograniczał się do stosowania najprostszych ozdób - głównie w stolarce drzwiowej oraz okiennej.

Podstawowym materiałem dla budowy budynków mieszkalnych oraz gospodarczych było drewno. Stosowano konstrukcje zrebowa sumikowo - latkowa. Często przy powstawaniu zabudowań gospodarczych wykorzystywano glazy kamienne tworząc piękną, unikatową architekturę regionalną.

Dopiero od końca XIX na szerszą skalę używano cegły. Liczną grupę obiektów wybudowanych z tego materiału stanowią zabudowania o architekturze „katalogowej” powstałe przed 1939r. związane z obsługą kolei, szkoły, plebanie, organistówki, lesniczówki, remizy straży pożarnej itp.

Wartosci niematerialne

Mieszkańcy gminy posiadają wysoki poziom samoswiadomosci etnicznej. W Dziemi-
nach znajduje sie siedziba oddzialu Zrzeszenia Kaszubsko – Pomorskiego.

Elementy niematerialne mozna odnalezc w istniejacych nazwach terenowych np. Zaro-
sle, Slonecznik, Gluchy Bór, Zimny Dwór, Lampkowo, itp. Nazwy te nierzadko zwiazane sa z
dawnymi włascicielami, wydarzeniami oraz legendami.

Wartosci krajobrazowe

**Wystepujace wśród rozleglych kompleksów lesnych liczne jeziora, oczka wodne, doliny
rzeczne, podmokle obnizenia terenu stanowią o wyjątkowosci krajobrazu naturalnego.
Obszar ten stanowi jedna z najpiękniejszych formacji krajobrazowych na terenie woje-
wództwa pomorskiego.**

Szczegółowa systematyka cech poszczególnych miejscowosci i ich otoczenia krajobra- zowego

DZIEMIANY

(Dzymianen, Dzimianen)

Rys historyczny:

W 1438r. po raz pierwszy wzmiankowana byla mala osada chlopska. W 1570r. mieszkal 1
gbur i 1 ogrodnik. W 1665r. znajdował sie folwark staroscinski, który przywilejem z 1744r. wraz
ze wsia zostal wydany w wieczysta dzierzawe.

W 1820r. wies uzyskala polaczenie drogowe (obecnie trasa Koscierzyna – Chojnice), a
ponadto wzmiankowana byla huta szkła.

W koncu XIX w. Dziemiany posiadaly 8 gospodarstw wloscianskich, 9 ogrodników, szkole,
hute szkła, karczme oraz 25 domów. Liczba mieszkanców osiagnela 271 osób.

W 1902 r. do Dziemian doprowadzono linie kolejowa.

W latach 1922-23 w centrum wsi powstal kosciól p.w. sw. Antoniego o formach neobaro-
kowych oraz parafia.

W latach 1939-45 funkcjonowal obóz pracy dla jenców. Na potrzeby wojsk niemieckich na
poludniowo-zachodnim brzegu Jeziora Rzuno powstalo 17 budynków koszarowych. Ludnosc
miejscowa zostala wysiedlona.

Po 1945 r. nastapil znaczacy rozwój wsi, która stala sie miejscowoscia gminna.

Wartosci przestrzenne:

Pierwotny wies posiadala ulicowy układ zabudowy. Zagrody zajely obszar przy polu-
dniowym brzegu Jeziora Rzuno stopniowo koncentrujac sie wzdluz głównej drogi. Wraz z po-
jawieniem sie kolei wies zaczela rozwijac sie na północny wschód ku stacji kolejowej.

W wyniku znacznego rozwoju w ciagu XX w. dzisiejszy układ zabudowy jest zlozony.
Rozwijajaca sie współczesna zabudowa jednorodzinna, wielorodzinna oraz handlowo-
uslugowa polaczona jest skomplikowanym układem dróg i ulic.

Wewnatrz układu osadniczego zachowala sie zielen wysoka zwiazana z historycznym
układem dróg.

Wartosciowe elementy kulturowe:

- relikty zabudowy drewnianej,
- relikty tradycyjnego murowano - drewnianego budownictwa gospodarczego,
- przykłady murowanej zabudowy z XIX i I pol. XX w.

Obiekty architektoniczne i zespoły zabudowy postulowane do wpisu do rejestru zabytków :

- kościół parafialny p.w. sw. Antoniego z cmentarzem;
- dom mieszkalny przy ul. Wyzwolenia 23,
- dom mieszkalny ul. Wyzwolenia 42.

Zagrożenia środowiska kulturowego:

- wymiana zachowanej historycznej zabudowy,
- przebudowa istniejącej substancji budownictwa tradycyjnego,
- wprowadzanie zabudowy dysharmonijnej (formy architektoniczne obce tradycji regionu, zwiększenie wysokości zabudowy, stosowanie sztucznych materiałów).

DUNAJKI

(Dunaiek, Dunaiken, Dunajki Dziemińskie)

Osada rolnicza położona na zachód od wsi Dziemińskie.

Rys historyczny:

W 1789r. wzmiankowane były 3 domy,

18 listopada 1828r. stały się własnością włościańską nadaną przywilejem z Gdania, mieszkało wówczas 21 katolików i 7 ewangelików,

W 1881r. były 3 posiadłości włościańskie i 1 ogrodnik.

Wartościowe elementy kulturowe:

- relikty zabudowy tradycyjnej.

Zagrożenia środowiska kulturowego:

- wymiana i przebudowa zachowanej historycznej zabudowy.

Zarosle - lesniczówka

JASTRZEBIE DZIEMIŃSKIE

(Königsdorf, Koenigsdorf)

Rys historyczny:

Niewielka wieś pierwszy raz wzmiankowana jako wieś włościańska nadana przywilejem starościskim w dniu 5 lutego 1757r.

W 1820r. były 2 domy mieszkalne i 13 mieszkańców.

W 1879r. były tu 2 domy mieszkalne i 10 mieszkańców.

Po upływie stu lat liczba domostw nie uległa zmianie, ale znacznie zmniejszyła się liczba mieszkańców.

Wartości przestrzenne:

Wieś rozproszona, składa się:

- ze śródlesnego trójzagrodowego przysiółka w Czarnym,
- oraz kilku wybudowań w Jastrzebiach.

Zagrody w Czarnym położone są w lokalnym obniżeniu, obok terenu podmokłego zlokalizowanego na wschód od nich. Usytuowane są w miejscu, gdzie krzyżują się śródlesne drogi, biegnące z różnych kierunków.

Wartosciowe elementy kulturowe:

- tradycyjne drewniane domy mieszkalne z wysokimi dachami dwuspadowymi,
- drewniana zabudowa gospodarcza
- zagrody wielobudynkowe o duzych działkach o ksztalcie czworokata,
- pierwotne zagospodarowanie zagród z budynkami zgrupowanymi wokół duzego podwórza.

Obiekty architektoniczne i zespoly zabudowy postulowane do wpisu do rejestru zabytków :

- przysiółek Czarne - zagroda nr 2,
- przysiółek Czarne - zagroda nr 3.

Zagrozenia srodowiska kulturowego:

przebudowa zachowanej historycznej zabudowy, (współczesne oszalowanie drewnianych budynków mieszkalnych, zmiana pokrycia dachowego, nowe dobudówki),

- pogarszający się stan techniczny zachowanej substancji.

KALISZ KASZUBSKI

(*Kalisch*)

Rys historyczny:

Początki osadnictwa sięgają wczesnego okresu żelaza - zachowane cmentarzysko ciałopalne z wczesnej epoki żelaza.

W 1457r pierwszy raz wzmiankowana była wieś na prawie polskim z młynem i karczmą.

W II połowie XVI w Kalisz był własnością królewską.

W 1570 r. znajdowało się tu 11 gospodarstw, a w 1765 r. 19 gospodarstw.

W końcu XVIII w powstała szkoła.

W 1861r. wieś uzyskała połączenie drogowe, co spowodowało zageszczenie znajdującej się wzdłuż niej zabudowy

Pod koniec XIX w. istniały 24 gospodarstwa gburkie i 23 zagrodnicze oraz 52 domy. Wieś liczyła 638 mieszkańców.

W 1902r. doprowadzono linię kolejową.

W 1939 r. ludność została częściowo wysiedlona do Potulic.

W latach 1984-85 przy drodze biegnącej do dworca został zbudowany kościół p. w. św. Rocha.

Wartosci przestrzenne:

Pierwotnie była to wieś o układzie ulicowo-placowym z placem trójkątnym, położona w obniżeniu terenu nad stawem i potokiem płynącym na wschód - do Jeziora Bielawy. Do dziś w centrum zachował się trójkątny węzeł dróg.

W drugiej połowie XIX w, a także w okresie międzywojennym wokół wsi powstało szereg zagród rozproszonych (Lezuchowo, Słupinko, Tomaszewo oraz liczne wybudowania)

Po 1945r. zabudowa rozwijała się wzdłuż drogi do dworca kolejowego. W północno-zachodniej części wsi powstało osiedle wielorodzinne.

W części południowej zachowała się zwarta zabudowa wsi.

Wartosciowe elementy kulturowe:

- nieliczne gburkie zagrody rolnicze zlokalizowane na dużych, nieregularnych, dostosowanych do układu terenu działkach z wolnostojącymi budynkami: domem, oborą i stodołą,
- zachowane dwubudynkowe zagrody malorolne, szerokofrontowo usytuowanym do drogi budynkiem mieszkalnym,

- obszar lak i ogrodów w obniżeniu nad potokiem,
- budynek mlynski, szkieletowy z wypełnieniem z gliny,
- stacja kolejowa wraz z towarzyszącymi zabudowaniami,
- budynek szkoły z początku XX w,
- zabytkowa figura św. Rocha (obecnie w kościele)
- figura Chrystusa z 1946r.
- cenne i wartościowe przykłady tradycyjnej zabudowy drewnianej,
- liczna zachowana murowano - drewniana zabudowa gospodarcza,

Obiekty architektoniczne i zespoły zabudowy postulowane do wpisu do rejestru zabytków :

- zagroda nr 6,
- zagroda nr 9,
- zagroda nr 69,
- budynek nr 25 – młyn,
- budynek nr 28,
- budynek nr 59,
- budynek nr 69,
- przysiółek Lezuchowo - zagroda nr 2,

Zagrożenia środowiska kulturowego:

- wymiana zachowanej historycznej zabudowy,
- przebudowa istniejącej substancji budownictwa tradycyjnego,
- alarmujący stan techniczny zespołu mlynskiego,
- zmiana charakteru zabudowy wiejskiej spowodowana intensywnym rozwojem zabudowy o charakterze letniskowym.

PIECHOWICE

(Damianowa Dąbrowa, Piechowitze, Piechowitz)

Rys historyczny:

W 1290 r. wzmiankowane tu było dobro rycerskie Damianowa Dąbrowa, które Mściwój II nadał Mikołajowi Przedpełkowicowi z rodu Łodziów, wojewodzie kaliskiemu.

W połowie XV w wzmiankowana była wieś szlachecka na prawie polskim.

W 1305 r. po śmierci Mikołaja majątek przejęli jego synowie.

W 1316 r. po zajęciu Pomorza Gdańskiego stał się własnością krzyżaków.

W 1476 r. Kazimierz Jagiellonczyk zmienił prawo polskie i wprowadził prawo chełmińskie.

Zostało ono skorygowane w 1598 r. – kiedy zakazano wspólnoty majątkowej małżonków oraz dziedziczenia córek.

W 1648 r. istniało we wsi kilka folwarków.

W 1868 r. było tu 7 działów szlacheckich, 10 gburstw, 3 zagrodników, 39 domów i szkoła.

W 1928 r. wieś rolnicza liczyła 388 mieszkańców.

Do Piechowic należał też nieregularny przysiółek (obecnie wieś) Dąbrówka nad Jeziorem Słupino.

Wartości przestrzenne:

Pierwotnie w miejscu łagodnego obniżenia terenu ku wschodnim brzegom Jeziora Gogolino powstała najstarsza część zabudowy. Posiadała układ ulicowo-placowy. Następnie od środka,

wzdłuż trzech głównych dróg wylotowych, nastąpiła ekspansja zabudowy, która zaczęła otaczać istniejące jezioro. Najpóźniej powstała zabudowa wzdłuż drogi zachodniej.

Obecnie wieś tworzy malowniczy kompleks zwartej zabudowy wokół brzegów Jeziora Gogolino. Przeważają budynki mieszkalne o układzie szerokofrontowym, z dachem dwuspadowym wysokim, rzadziej półplaskim. Tradycyjne zagrody sytuowane są na wąskich działkach dostosowanych do topografii terenu. W centralnej części drogi utworzyły nieregularny trójkąt, wypełniony zabudową. W rogach tego trójkąta powstały małe rozdzielne place:

- z kuznia,
- z kapliczka,
- z pompa.

Wartościowe elementy kulturowe:

- występują przykłady tradycyjnej zabudowy drewnianej,
- dominują budynki gospodarcze pokazniowych rozmiarów, otaczające podwórze wzdłuż zewnętrznych granic działki,
- na zamknięciu podwórza zlokalizowane są stodoły, a za nimi tradycyjnie sady,
- przy małych placach nad jeziorem zachowały się: kapliczka, pompa i kuznia (przebudowana w latach 50-tych XX w.),
- nieliczne przykłady tradycyjnego murowano - drewnianego budownictwa gospodarczego,
- przykłady murowanej zabudowy z XIX i I poł. XX w. (budynek szkoły wzniesiony wg projektu typowego z pocz. XX w.).

Obiekty architektoniczne i zespoły zabudowy postulowane do wpisu do rejestru zabytków :

- Piechowice - zagroda nr 36,
- Piechowice - budynek mieszkalny nr 38,
- Piechowice - budynek mieszkalny nr 39,

Zagrożenia środowiska kulturowego:

- wymiana zachowanej historycznej zabudowy,
- przebudowa istniejącej substancji budownictwa tradycyjnego,
- wprowadzanie elementów dysharmonijnych (formy architektoniczne obce tradycji regionu, stosowanie sztucznych materiałów),
- zły stan techniczny najstarszych, drewnianych budynków mieszkalnych.

Najstarszy znany obiekt drewniany, dom z podcieniem narożnym, rozebrany został w 1966r.

DABRÓWKA

osada - pierwotnie przysiółek Piechowic, nazywany *Migowem*.

Rys historyczny:

W 1885 r. było tu 7 domów, 8 gospodarstw rolnych, 63 mieszkańców i kolodziej.

W 1921 r. 6 domów i 81 mieszkańców.

Wartości przestrzenne:

Osada położona na północnej skarpie Jeziora Słupino. Wokół trójkątnego rozdroża z kapliczka tworzy nieregularny układ zabudowy.

Wartościowe elementy kulturowe:

- tradycyjne wielobudynkowe zagrody z zabudową skupioną wokół podwórza,

- relikty tradycyjnego murowano - drewnianego budownictwa gospodarczego,
- przykłady murowanej zabudowy z XIX i I poł. XX w.,
- murowana kapliczka przy domu nr 2,
- zachowana tradycja grodzenia parceli drewnianymi plotami.

Zagrożenia środowiska kulturowego:

wymiana i przebudowa istniejącej substancji budownictwa tradycyjnego.

Gluchy Bór - Iesniczówka

PLESY- RÓW

(Plense, Row)

rys historyczny:

Plesy:

1710 r. - pierwsza wzmianka o osadzie.

W 1780 r. Plesy były majątkiem prywatnym, zawierającym tylko jedno gburstwo.

W 1868r. wieś liczyła 3 domy.

Na początku XX w. nastąpiła redukcja dawnej zabudowy.

Dzisiaj na miejscu dawnej własności istnieje jedna zagroda z budynkiem z 1928r., pełniącym funkcję mieszkalno-rekreacyjną.

Zachowane na niewielkiej polanie gospodarstwo położone jest najbliżej brzegu jeziora.

Przysiółek Rów:

W 1752 r. Rów otrzymał przywilej lokacyjny.

W 1869 r. osada liczyła już 3 domy.

W roku 1872 r. osiedliło się tu 2 gospodarzy.

W 1885 r. Rów liczył 7 domów.

Od tego czasu wielkość i plan wsi nie uległy większym zmianom.

Wartości przestrzenne:

Rów zlokalizowany został w sąsiedztwie Jeziora Wdzydzkiego – na niewielkiej, śródlesnej polanie. Zagrody usytuowane są po stronach strumienia, w pobliżu mostku.

Linia wyniesionego suchego terenu, pomiędzy obszarem podmokłym, a dwoma głównymi rozgalezieniami dróg wyznaczyła naturalne granice zabudowy.

Po obu stronach drogi, w niewielkich zespołach występuje zielen wysoka.

RADUN

(Raduhn)

Rys historyczny:

1209 r. - pierwsza wzmianka o wsi.

Informacja z 1711 r. mówi o istnieniu szkoły.

W 1772 r. właścicielem wsi (wówczas folwarcznej) był kapitan von Manteuffel.

Na planie katastralnym z 1842 r. oznaczono zabudowę ulicy biegnącej na zachód, w części północnej obszerna zagroda - prawdopodobnie folwark oraz położone między nimi zagrody nad jeziorem.

W 1869 r. we wsi mieszkało 11 gburów i 12 zagrodników.

W ciągu następných szesnastu lat liczba mieszkańców z 274 wzrosła do 352 oraz domów z 24 do 35.

Obecnie nieznacznie wzrosła liczba mieszkańców, a liczba budynków mieszkalnych wzrosła trzykrotnie.

Wartosci przestrzenne:

Wies usytuowana jest nad zachodnim brzegiem Jeziora Radun.

Główna droga stanowi os zabudowy Radunia.

W czesci północnej zachował XIX-wieczny podział gruntów tworząc nieregularne wielokaty, a na południu pasma.

W okresie międzywojennym, w pobliżu zwartej zabudowy, pojawiła się zabudowa rozproszona.

W czasie wojny w czesci północnej powstało osiedle domów mieszkalnych.

Wzdłuż okolicznych głównych dróg nieregularnie ciągnie się zielen wysoka

Zagrożenia środowiska kulturowego:

wymiana zachowanej historycznej zabudowy,

- przebudowa istniejącej substancji budownictwa tradycyjnego,
- wprowadzanie zabudowy dysharmonijnej (formy architektoniczne obce tradycji regionu, zwiększenie wysokości zabudowy, stosowanie sztucznych materiałów).

SCHODNO

Rys historyczny:

Osada została założona w r. 1755, kiedy to dwóch gospodarzy i dwóch chłupników zostali "usadowieni" na wykarczowanym polu zapłaciwszy kupnego 100 florenów dzierżawiaczowi w Kaliszu.

W 1869 r. wieś liczyła 65 mieszkańców i posiadała 9 domów mieszkalnych.

Od tego czasu wielkość osady nie uległa zmianie.

Ostatnie lata przyniosły intensywny rozwój zabudowy letniskowej w bezpośrednim sąsiedztwie dawnej zabudowy.

Wartosci przestrzenne:

Zagrody historyczne położone są na południowym brzegu Jeziora Schodno. Ulokowały się na lokalnych wzniesieniach, tworząc trzy małe zespoły budynków. Łączy je droga biegnąca wzdłuż jeziora i przecinająca poszczególne pagórki oraz leżące między nimi pasma terenów podmokłych.

Istniejący układ zieleni wysokiej związany jest z przebiegiem drogi i z trzema zespołami budynków. Pola uprawne o nieregularnym układzie położone są na południowo-zachód od zabudowy wsi. Zielen wysoka tworzy dominantę w okolicy zabudowanej szkoły.

Zagrożenia środowiska kulturowego:

- wymiana zachowanej historycznej zabudowy,
- przebudowa istniejącej substancji budownictwa tradycyjnego,
- wprowadzanie zabudowy dysharmonijnej (formy architektoniczne obce tradycji regionu, zwiększenie wysokości zabudowy, stosowanie sztucznych materiałów),
- gruntowna modernizacja szkoły doprowadziła do zniszczenia na elewacjach cech i detalu architektury historycznej z przełomu XIX i XX w.

TRZEBUN

(*Trzebon, Trzebuhn*)

Rys historyczny:

Wies osadzona na prawie chelminskim,

W 1570 r. Jakub Szczawinski starosta mirachowski otrzymał 6 włók osiadłych, 1 ogród i 5 włók pustych.

W 1655 r. Jan Kazimierz potwierdził przywilej nadania na prawie chelminskim – wzmiankowany był jest soltys, 5 włościan, 4 gburów, karczma, lesniczy, kowal i zdun. We wsi znajdował się piec, w którym mieszkańcy wypalali co roku 8 pieców smoly.

Wg lustracji pruskiej komisji katastrowej w l. 1772-1773r. w Trzebuniu mieszkali polacy i Niemcy. Trzebun należał do starostwa parchowskiego.

Na mocy przywileju z dnia 1 kwietnia 1820r nastąpiło uwłaszczenie.

W 1885r. było 70 domów.

Wartosci przestrzenne:

Wies zachowała pierwotny układ przestrzenny wraz z zielenią wysoka związana z historycznym układem dróg.

Wartosciowe elementy kulturowe:

- relikty zabudowy drewnianej,
- relikty tradycyjnego murowano - drewnianego budownictwa gospodarczego,
- przykłady murowanej zabudowy z XIX i I poł. XX w.

Obiekty architektoniczne i zespoły zabudowy postulowane do wpisu do rejestru zabytków :

- zagroda nr 44,
- dom nr 63.

Zagrożenia środowiska kulturowego:

- wymiana zachowanej historycznej zabudowy,
- przebudowa istniejącej substancji budownictwa tradycyjnego,
- wprowadzanie zabudowy dysharmonijnej (formy architektoniczne obce tradycji regionu, zwiększenie wysokości zabudowy, stosowanie sztucznych materiałów).

DYWAN

osada mlynska – Dywanski Mlyn, Muehle Divan

lesniczówka – Diwan, Velin, Welin,

Rys historyczny:

Majętność szlachecka nadana przywilejem z Grodna z dnia 24 lutego 1679r.

W przywileju danym w Kwidzynie z dnia 7 marca 1778r. wymieniony został młyn wodny i tartak oraz 12 domów mieszkalnych.

Od 1881r. wieś włościanańska.

Przed rokiem 1895 z dawnej osady Dywan wyodrębniono lesniczówkę.

W 1895r. zamieszkiwały 43 osoby.

W 1921r. istniał 1 budynek mieszkalny oraz 5 mieszkańców.

Młyn niegdyś posiadał 1 walec i 1 kamień, do początku lat 90-tych XX w był czynny.

Wartosci przestrzenne:

Młyn położony jest w dolinie strugi płynącej z Jeziora Wielkie Sarnowicze do Jeziora Dywan-
skiego. Została ona spiętrzona przy jeziorze rynnowym o obszarze 6 ha.

Na południe od młyna znajduje się położona na zboczu wzniesienia, nad stawem mlynskimi,
lesniczówka o tej samej nazwie.

Wartosciowe elementy kulturowe:

- dobrze zachowany budynek młyna,
- zachowana lesniczówka z zabudowa gospodarcza,

Obiekty architektoniczne i zespoły zabudowy postulowane do wpisu do rejestru zabytków :

- zespół mlynski

Zagrożenia środowiska kulturowego:

- w pobliżu młyna usytuowany jest współczesny, dysharmonizujący otoczenie budynek, na
zapleczu którego znajduje się rozpoczęta budowa,
- możliwość wprowadzenia nowej zabudowy w bezpośrednie sąsiedztwo zespołu mlynskie-
go.

Waloryzacja

Na terenie gminy Dziemiany brak jest obiektów architektonicznych i zespołów zabudowy
wpisanych do Rejestru Zabytków Województwa Pomorskiego. Jednakże zachowało się wiele
cennych elementów dziedzictwa kulturowego. Są to zachowane tradycyjne układy wiejskie, hi-
storycznie ukształtowane zagrody oraz poszczególne obiekty budowlane.

Większość istniejących na terenie gminy Dziemiany wsi i osad zachowała w znacznym
stopniu swój pierwotny układ. Świadczy to o istniejącej tradycji miejsca i kulturze rozwoju miej-
scowości, co obecnie jest dużym atutem na tle unifikacji zabudowy wiejskiej na terenie całego
kraju.

Na terenie gminy najciekawszymi i najlepiej zachowanymi tradycyjnymi układami osadni-
czymi są: Kalisz, Piechowice, Radun, Trzebun i Dywan.

Polowa terenu gminy znajduje się na obszarze Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego i je-
go otuliny. Z uwagi na posiadane walory krajobrazowe ochrona środowiska kulturowego powin-
na być ważnym elementem strategii rozwoju gminy jako wiodącego czynnika identyfikującego i
decydującego o jej tożsamości.

W oparciu o przeprowadzone w terenie szczegółowe analizy poszczególnych miejscowości pod
katem stanu zachowania wartości kulturowo – przestrzennych wyróżniono:

A. Miejscowości, w których występują elementy lub/i zespoły zabytkowe:

1. Dziemiany	5. Plesy
Dunajki	Ostrów
1. Jastrzebie	Rów
Czarne	6. Schodno
2. Kalisz	Belfort
Jalowe	7. Radun
Lezuchowo	Kalwaria
Tomaszewo	Kolano
Nowe Słone	Milkowo

Słupinko
 Stare Blonie
 3. Piechowice
 Dabrówka
 Debina
 Kloc
 Parowa
 Przerebska Huta
 Szablewo

Tkalnia
 8. Trzebun
 Białe Blota
 Dywan
 Lampkowo
 Mutkowo
 Pelk
 Rozwalewo
 Turzonka
 Wilczewo
 Turzonka

B. Obiekty architektoniczne i zespoły zabudowy postulowane do wpisu do Rejestru Zabytków Województwa Pomorskiego:

Dziemiany - kościół parafialny p.w. sw. Antoniego z cmentarzem;
 Dziemiany – ul. Wyzwolenia 23,
 Dziemiany – ul. Wyzwolenia 42,
 Kalisz Kaszubski - zagroda nr 6,
 Kalisz Kaszubski - zagroda nr 9,
 Kalisz Kaszubski - zagroda nr 69,
 Kalisz Kaszubski - nr 25 – młyn,
 Kalisz Kaszubski - budynek nr 28,
 Kalisz Kaszubski - budynek nr 59,
 Kalisz Kaszubski - budynek nr 69,
 Lezuchowo - zagroda nr 2,
 Czarne - zagroda nr 2,
 Czarne - zagroda nr 3,
 Piechowice - zagroda nr 36,
 Piechowice - budynek mieszkalny nr 38,
 Piechowice - budynek mieszkalny nr 39,
 Radun – stodoła przy budynku nr 16,
 Trzebun – zagroda nr 44;
 Trzebun - dom nr 63;
 Dywan - zespół mlynski;

DZIEDZICTWO KULTUROWE

KIERUNKI

Wnioski i wytyczne dla ochrony wartosci i ksztaltowania srodowiska kulturowego

Ogólne.

Jednym z największych zagrożeń dla zachowania wartości przestrzennych tradycyjnych układów wiejskich jest wprowadzanie do wnętrza układu wsi oraz jej otoczenia dysharmonijnego zainwestowania rekreacyjnego wynikającego z niewłaściwej lokalizacji oraz stosowania obcych form architektonicznych. Od kilku lat następuje lawinowy wzrost takiej formy inwestycyjnej połączony z zanikiem dawnej, a nie wykształceniem się nowej tradycji budowlanej w regionie.

Postuluje się zatem, aby dla całego obszaru gminy opracować zestaw przykładów form architektonicznych (katalog informacyjny) określających cechy charakterystyczne miejscowej tradycji budowlanej:

- typy występującej zabudowy historycznej (gabaryty, proporcje, kat pochylenia dachu),
- stosowane materiały,

a ponadto:

- sposób zagospodarowania działki siedliskowej oparty na miejscowej tradycji kultury osadniczej.

Architektoniczne katalogi informacyjne stosowane w innych gminach, będące elementami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, są nieodłączną pomocą, a nie rzadko podręcznikiem dla inwestorów i projektantów. Pozwala to na prowadzenie harmonijnego rozwoju przestrzennego poszczególnych miejscowości w zgodzie z istniejącym środowiskiem kulturowym oraz z poszanowaniem miejscowej tradycji. W dłuższej perspektywie czasowej tego rodzaju polityka przynosi gminie wymierne korzyści w postaci zwiększonego natężenia ruchu turystycznego, a przede wszystkim napływu nowych inwestorów.

Szczegółowe.

Dla zachowania istniejącej wartości środowiska kulturowego oraz podwyższenia tych wartości poprzez ich rewaloryzację i rekompozycję wyznaczono następujące elementy, układy i przestrzenie:

A – ZABYTKOWE UKŁADY PRZESTRZENNE DO BEZWZGLEDNEGO ZACHOWANIA (PLANU I STRUKTURY).

Historyczne i kulturowe układy przestrzenne w których zmiany i przekształcenia winny przebiegać w sposób harmonijny, nie naruszający oryginalnych wartości. Dotyczy to zespołów ruralistycznych:

- Kalisz Kaszubski,
- Piechowice,
- Radun,
- Trzebun

oraz

- zespół mlyński w Dywanie.

Ustala się zastępujące zasady ochrony i kształtowania wartości kulturowych:

Nakazy:

- zachowanie układu komunikacyjnego historycznego planu wsi,
- zachowanie czytelności podziału niwy siedliskowej na poszczególne strefy (zabudowy, ogrodów, pola),
- zachowanie czytelności granic zwartej zabudowy wiejskiej,
- zachowanie historycznego podziału własności,
- kontynuacja lokalnych, historycznych tradycji budowlanych w nowej zabudowie,
- wykonanie na etapie planu zagospodarowania przestrzennego studiów krajobrazowych i analizy ekspozycji poszczególnych miejscowości,
- stosowanie naturalnych materiałów.

Zakazy:

- lokalizacji dominant wysokościowych na obrzeżach miejscowości, stosowania form budownictwa regionalnego spoza obszaru Kaszub,
- stosowania agresywnych (w formie i kolorze), wielkogabarytowych reklam.

Postulaty:

- zachowanie szerokości oryginalnej niwy siedliskowej;
- usunięcie lub rekompozycja wtórnych, dysharmonijnych elementów zabudowy.

B – ELEMENTY STRUKTURY PRZESTRZENNEJ DO BEZWZGLEDNEGO ZACHOWANIA Z UWAGI NA ICH WARTOŚĆ HISTORYCZNA, KOMPOZYCYJNA I KULTUROWA.

Obiekty postulowane do wpisu do Rejestru Zabytków Województwa Pomorskiego

Ustala się zastępujące zasady ochrony i kształtowania wartości kulturowych:

Nakazy:

- wpisanie obiektów wskazanych w Studium do rejestru zabytków,
- stosowanie naturalnych materiałów,

Zakazy:

- dowolnych przekształceń i uzupełnień kompozycji, formy i barwy,
- stosowania agresywnych (w formie i kolorze), wielkogabarytowych reklam,

Postulaty:

- opracowanie katalogu zabytków oraz szeroka promocja w/w obiektów w celu właściwego ich utrzymania i zagospodarowania.

C – ELEMENTY STRUKTURY PRZESTRZENNEJ DO ZACHOWANIA Z UWAGI NA ICH WARTOŚĆ HISTORYCZNA, KOMPOZYCYJNA I KULTUROWA.

Obiekty i zespoły o wartościach kulturowych powstałe przed 1950r. tj.:

- zespoły leśniczówek: Gluchy Bór, Trawice, Dywan;
- stacje kolejowe z zespołami zabudowan: Kalisz, Dziemiany;

- szkoły: Kalisz, Piechowice, Trzebun;
- tradycyjne formy budownictwa gospodarczego (stodoly, chlewy, - piwnice – ziemianki; wolnostojące piece chlebowe;
- kuznie: Piechowice;
- kapliczki murowane;
- krzyże przydrożne;
- tradycyjne układy zagród wszystkich typów (dotyczy: usytuowania budynków i rozmieszczenia zasadniczych elementów przestrzeni gospodarowania: - przedogródków, sadów, podwórz;

Ustala się zastępujące zasady ochrony i kształtowania wartości kulturowych:

Nakazy:

- stosowanie naturalnych materiałów,

Zakazy:

- dowolnych przekształceń i uzupełnień kompozycji, formy i barwy,
- stosowania agresywnych (w formie i kolorze), wielkogabarytowych reklam,

Postulaty:

- opracowanie katalogu zabytków oraz szeroka promocja w/w obiektów w celu właściwego ich utrzymania i zagospodarowania.

D – NIEZBEDNY ZASIĘG KSZTAŁTOWANIA OTOCZENIA KRAJOBRAZOWEGO CHRONIONYCH UKŁADÓW PRZESTRZENNYCH.

Wytyczone w terenie granice widokowości na jednostki osadnicze o wysokich walorach ekspozycyjnych. Teren objęty ochroną istniejącej harmonii krajobrazowej dla właściwego kształtowania przedpola ekspozycyjnego.

Ustala się zastępujące zasady ochrony i kształtowania wartości krajobrazu kulturowego:

Zakazy:

- wszelkich przekształceń bez opracowania poprzedzających studiów krajobrazowych i analizy ekspozycji;
- wtórnej parcelacji terenu oraz zmian w kwalifikacji gruntów bez opracowania planu zagospodarowania;

Nakazy:

- opracowania planu zagospodarowania zawierającego poprzedzające studia krajobrazowe i analizy ekspozycji;
- ścisłej ochrony lokalizacji i charakteru istniejących wartościowych elementów zagospodarowania.

Postulaty:

- wprowadzenia zakazu zabudowy na terenach historycznego rozłogu pól;
- uczytelnienia historycznego rozłogu pól zieleni śródpolna.

URBANISTYKA- KIERUNKI ROZWOJU

Kierunki gospodarcze

(na podstawie Strategii Gminy Dziemiany)

Analiza strategiczna istniejącego potencjału oraz sytuacji zewnętrznej Gminy Dziemiany wskazuje jednoznacznie na **konieczność reorientacji jej charakteru** z rolniczo — lesnego na głównie turystyczny.

Rolnictwo w Dziemianach będzie funkcjonowało w coraz trudniejszych warunkach. Bariera nie do pokonania są słabe gleby, wymagania jakościowe rynku rolnego, niska opłacalność produkcji i ostra konkurencja szczególnie po wejściu Polski do Unii Europejskiej. Pozytywnym zjawiskiem jest natomiast duża aktywność gospodarcza na terenie gminy wymagająca systemowego wsparcia i dalszego jej rozwoju.

Jedynym, ale za to niezwykle cennym atutem Gminy Dziemiany są lasy i jeziora wraz z nieskazaną przyrodą. Szansa zaś rośnie zapotrzebowanie mieszkańców miast w kraju i za granicą na turystykę, wypoczynek, rekreację i osadnictwem w warunkach zrównoważonego rozwoju.

Należy przyjąć, że Dziemiany będą gminą o charakterze turystyczno-lesnym. Rozwijać się będą tu również: usługi turystyczne, przemysł drzewny, przetwórstwo żywności, rzemiosło. Dziedziny te wchłoną nadmiar siły roboczej, który powstanie w wyniku ograniczania zatrudnienia w rolnictwie.

Przekształcenia funkcjonalno - strukturalne w Gminie Dziemiany wymagają kompleksowych i konsekwentnych wieloletnich działań.

Należy uświadamiać społeczności nieuchronność i konieczność zmian. Działania informacyjno — uświadamiające powinny zaczynać się już w szkołach, ale powinny objąć wszystkich mieszkańców. Należy informować o kierunkach przemian, ukazywać ich skutki oraz wskazywać możliwe działania. Jest to zadanie dla samorządu gminnego. Zadaniem gminy jest nawiązanie ściślejszej współpracy z ośrodkami osadnictwa rekreacyjnego na terenie gminy z analizą potrzeb ich właścicieli, dla zaoferowania im nowych ofert i produktów, zwiększając tym samym dochody gminy.

Konieczne jest wspieranie tworzenia w gminie nowych podmiotów gospodarczych. Zadaniem samorządu jest wskazywanie inwestorom obszarów i możliwości inwestowania na terenie gminy, w szczególności w takich dziedzinach jak np. infrastruktura turystyczna, przemysł drzewny, przetwórstwo żywności, rzemiosło, itp.

Częścią infrastruktury turystycznej będą również gospodarstwa rolne nastawione na agroturystykę. Odpowiednie seminaria i szkolenia, przelamujące zachowawczość i konserwatyzm rolników, przy zapewnieniu minimalnych środków finansowych na starcie, pozwolą dokonać przełomu w tej kwestii.

Utrzymanie stanu środowiska naturalnego oraz modernizacja infrastruktury technicznej jest koniecznością dla dalszego rozwoju gminy. Turystycy muszą chcieć przyjeżdżać do Dziemian a inwestorzy muszą chcieć tu inwestować. Wśród warunków koniecznych dla uzyskania takiego stanu należy wymienić uzyskanie poprawy stanu środowiska naturalnego. Potrzebne są inwestycje w wodociągi, sieć kanalizacyjną, oczyszczalnię ścieków, itp. Drugim warunkiem atrakcyjności Dziemian dla turystów i inwestorów jest stan infrastruktury technicznej, zwłaszcza dróg. Konieczna tu jest modernizacja i również nowe inwestycje według wskazań uczestników seminarium. Oprócz uporczywego poszukiwania środków finansowych zewnętrznych Jednym z podstawowych źródeł finansowania jest budżet gminy. Systematyczna analiza wpływów i wydatków pozwoli zrationalizować wydatki budżetowe i uzyskane oszczędności przeznaczyć na przyspieszony rozwój gminy.

Realizacja rozwoju gospodarczego Gminy Dziemiany w założonych kierunkach wymaga skutecznej promocji turystycznej i promocji inwestycyjnej.

Promocje turystyczna można realizować np. we współpracy z Wdzydzkim Parkiem Krajobrazowym i sąsiednimi gminami. W tym celu wydawca należy w dużym nakładzie folder promocyjny, stworzyć witryne internetowa i rozpowszechnić informacje nt. bazy noclegowej, atrakcji turystycznych itp.

Promocje inwestycyjna należy zorientować pod konkretne grupy potencjalnych inwestorów. Wymaga to profesjonalnego podejścia, kontaktów, konsekwentnego kreowania nowego wizerunku gminy.

Zróżniami finansowania przedsięwzięć objętych strategią rozwoju Gminy Dziemiany będą: budżet Gminy, dotacje zewnętrzne oraz środki pomocowe. Najwłaściwszym źródłem środków pomocowych będzie fundusz restrukturyzacji rolnictwa SAPARD. Konieczne jest też zgłoszenie tego projektu do regionalnego programu restrukturyzacji rolnictwa.

Nawiązanie współpracy z gminą z obszaru UE może skutkować uzyskaniem już teraz środków z niedostępnych Polsce funduszy strukturalnych Unii Europejskiej.

W trakcie rozwoju turystyki jako wiodącej dziedziny gospodarczej należy inwestować w rozwój innych dziedzin, aby uodpornić gminę na nagłe spadki koniunktury i recesję. Należy pamiętać, że w takich sytuacjach turystyka często bywa pierwszą galezią gospodarki odczuwająca negatywne skutki.

Kierunki przestrzenne

Niewątpliwą lokomotywą rozwoju gminy jest zespół wsi zlokalizowanych wzdłuż drogi wojewódzkiej 235. Silne skomunikowanie północy gminy z południem wpływa pozytywnie na procesy rozwojowe. Jednak już obecnie można zaobserwować podział gminy Dziemiany na dwie części: wschodnią i zachodnią. Z racji przynależności do Wdzyckiego Parku Krajobrazowego oraz większej ilości dużych jezior część wschodnią wydaje się mieć większy potencjał rozwoju gospodarczego. Aby nie zahamować trendu rozwojowego oraz wzmocnić rozwój zachodniej części gminy należy rozwijać i polepszać komunikację na kierunku równoleżnikowym. Niezbędna jest modernizacja połączeń drogowych na kierunku Loryniec i Wdzydze Kiszewskie, aby umożliwić atrakcyjniejszy dostęp dla silnego ruchu turystycznego tworzącego się tuż poza granicą gminy a oddzielnego od niej wodami jeziora Wdzydzkiego.

Z racji dużego pokrycia lasami terenów gminy bezpodstawne wydaje się dalsze jej zalesianie.

Narastającym problemem przestrzennym jest zwiększająca się liczba chaotycznej zabudowy rekreacyjnej. Zaleca się skupianie takiej zabudowy albo wokół istniejących miejscowości lub wymuszanie grupowania jej w bardziej zorganizowane zespoły z możliwością wytworzenia nowego modelu wsi rekreacyjnych. Pozwoli to na ekonomiczniejszą obsługę infrastrukturalną. Należy także dążyć do stosowania proekologicznych rozwiązań technologicznych zarówno w kwestii samej zabudowy jak i obsługującej ją infrastruktury technicznej. Potencjalnie najatrakcyjniejszymi terenami dla rozwoju takiej zabudowy wydają się być dwa obszary, tj. pas Lipuska Huta-Kalisz-Piechowice-Czarne oraz okolice Trzebusia i Radunia. Tak samo powinna być rozwijana sieć zabudowy mieszkaniowej. Na planszy „Kierunki” zaznaczono potencjalne kierunki rozwoju zabudowy większych wsi.

Lokalizowanie średnich i większych zakładów przemysłowych na terenie gminy bezwzględnie musi być poprzedzone oddzielnymi analizami. Wstępnie jako właściwymi terenami pod takie zagospodarowanie wydają się obrzeża wsi Dziemiany i Trzebusia jednak inne lokalizacje nie są całkowicie wykluczone.

W celu uatrakcyjnienia oferty turystycznej należy skupiać nowe inwestycje związane z obsługą turystyki wzdłuż oznaczonych na planszy „Kierunki” szlaków turystycznych pieszych, kajakowych i rowerowych oraz lesniczówek i pól namiotowych/kempingów. Dodatkowo pozytywne jest

lokalizowanie tego typu atrakcji także na terenach sąsiadujących z większymi jeziorami jednak realizacja zbyt dużej liczby obiektów w jednym miejscu może wpłynąć ujemnie na bezcenne walory przyrodnicze gminy.

Obszary proponowane do objęcia miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego

Warunkiem niezbędnym realizacji strategii rozwoju Gminy Dziemiany jest opracowanie nowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy. Należy nimi w pierwszej kolejności objąć tereny szczególnie atrakcyjne dla inwestorów, zwłaszcza w dziedzinie preferowane przez gminę (w tym turystykę) oraz modernizowaną i rozbudowywaną infrastrukturę techniczną. Także tereny pod budownictwo mieszkaniowe i rekreacyjne. Plany te powinny porządkować także problematykę osadnictwa rekreacyjnego na terenie gminy. W związku z tym w pierwszej kolejności należałoby objąć w/w opracowaniami główny ośrodek usługowy gminy tj. wieś Dziemiany oraz wschodnie tereny gminy zlokalizowane w postulowanym Specjalnym Obszarze Ochrony Natura 2000 Jeziora Wdzydzkie. Kolejnymi opracowaniami tego typu należałoby objąć północną część gminy oraz nie pokryte lasami tereny centralne – pas Kalisz-Piechowice-Czarne jako obszary największego potencjalnie zainwestowania na cele rekreacyjne. Następnie należałoby sporządzić miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dla pozostałych większych wsi z ich szerokim otoczeniem i sąsiadującymi jeziorami, czyli okolice Trzebunia i Radunia. Jako obowiązujący Studium wyznacza miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla wsi Dziemiany.

UWAGA: Wszelkie granice i oznaczenia naniesione na części graficznej Studium mają z racji specyfiki całości opracowania charakter orientacyjny, a ich przebieg bezwzględnie musi być uszczegółowiony w trakcie opracowywania poszczególnych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w związku z czym nie mogą być podstawą wydania jakiegokolwiek szczegółowej decyzji administracyjnej.

LITERATURA

1. Strategia rozwoju województwa Pomorskiego (2000),
2. System informacji Przestrzennej Województwa Pomorskiego. (1999 - 2000), -
3. Program operacyjny rozwoju regionalnego Województwa Pomorskiego na lata 2001-2002,(2001).
4. Opracowanie ekofizjograficzne do planu zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego (2001)
5. Program operacyjny województwa pomorskiego PHARE 2002 i 2003 - Spójność społeczna i gospodarcza, (2002),
6. Raport o stanie zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego, (2002),
7. - Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego. (2002).
8. Borzyszkowski J. (red.), 1994, *Lipusz-Dziemiiany, monografia*, Gdansk.
9. Izewska T., Lipinska B., Medowski T., 1982, *Systematyka informacji dotyczących architektury regionalnej woj. gdanskiego, przydatnych dla współczesnego projektanta architektury wiejskiej*. Politechnika Gdanska, (maszynopis).
10. Kratochwil Z., 1978, *Damianowa Dabrowa - Piechowice*, szlachecka wieś na Pomorzu Gdanskim w latach 1290-1790, Rocznik Gdanski, T. XXVIII.
11. Krzempek K., Medowski T., 1983, *Studium konserwatorsko-ruralistyczne wsi Schodno*, Politechnika Gdanska, (maszynopis).
12. Mamuszka Fr., Trojanowska I., 1972, *Koscierzyna i ziemia koscierska*, Gdansk.
13. Medowski T., 1988, *Wartosci krajobrazowe tradycyjnego ukladu przestrzennego wsi (na podstawie badan wsi Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego)*, praca doktorska pod kier. W. Gruszkowskiego, Politechnika Gdanska, Gdansk, (maszynopis).
14. Medowski T., 1985, *Studium konserwatorsko-ruralistyczne wsi Piechowice*, Politechnika Gdanska, (maszynopis).
15. Przewozniak M., (red.), 2001, *Materiały do monografii przyrodniczej regionu gdanskiego*, T. IV, Gdansk.
16. *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich 1880-1902*, T. I-XIV, Warszawa
17. *Słownik Geograficzny Państwa Polskiego 1938-1939*.
18. Augustowski B., Miklasiewicz E., 1967. Wybrane zagadnienia z morfologii sandrów. Zeszyty Geograficzne WSP w Gdansku, R. IX.
19. Błaszowska B., Gerstmann E. i inn., 1983 mnsr. Ekologiczny System Obszarów Chronionych woj. gdanskiego. Dla Woj. Kons. Przyr. w Gdansku. IKS, Gdansk.
20. Bulinski M., 1998. Operat ochrony flory Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego. W: Pankau F., Przewozniak M., 1998. Plan Ochrony WPK. Etap 2 - operaty szczegółowe. Gdansk
21. Churski Z., 1961. Morfologia i hydrografia kompleksu jeziora Wdzydze. W: Rocznik Nauk Rolniczych, tom 93.
22. Gos K., Bociąg K., 1998. Szlakiem jezior lobeliowych. W: Herbich J., Herbichowa M. (red.). Szata roślinna Pomorza. Przewodnik sesji terenowych 51 zjazdu PTB. Wyd. UG, Gdansk.
23. Gromadzki M, Bertel R., Radtke G., Sikora S. 1998. Operat ochrony i kształtowania walorów rekreacyjnych Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego. W: Pankau F., Przewozniak M., 1998. Plan Ochrony WPK. Etap 2 - operaty szczegółowe. Gdansk
24. Herbich J., 1986. Mapa dziedzictwa naturalnego i kulturowego woj. gdanskiego. Dla Woj. Kons. Przyr. w Gdansku.

25. Herbich J., Górski W., 1993. Specyfika, zagrożenia i problemy ochrony dolin małych rzek Pomorza. W: Tomialojc L. (red.) Ochrona przyrody i środowiska w dolinach nizinnych rzek Polski. IOP PAN, Kraków.
26. Herbich J., Herbichowa M., Kosinski I., 1998. Operat ochronny ekosystemów nielesnych Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego. W: Pankau F., Przewozniak M., 1998. Plan Ochrony WPK. Etap 2 - operaty szczegółowe. Gdansk.
27. Kondracki J., 1980. Geografia fizyczna Polski. PWN, Warszawa.
28. Kwiecien K., Taranowska S., 1974. Warunki klimatyczne. W: Studium geograficzno-przyrodnicze i ekonomiczne woj. gdanskiego. Gdansk.
29. Lange W., Maslanka W., Borowiak D., 1998. Operat hydrologiczny WPK. W: Pankau F., Przewozniak M., 1998. Plan Ochrony WPK. Etap 2 - operaty szczegółowe. Gdansk.
30. Pankau F., Jaszczuk - Skolimowska B., Pankau J., 1998. Operat ochrony i kształtowania walorów rekreacyjnych Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego. W: Pankau F., Przewozniak M., 1998. Plan Ochrony WPK. Etap 2 - operaty szczegółowe. Gdansk.
31. Pankau F., Pankau J., Jaszczuk - Skolimowska B., 1998. Operat zagospodarowania przestrzennego WPK. W: Pankau F., Przewozniak M., 1998. Plan Ochrony WPK. Etap 2 - operaty szczegółowe. Gdansk.
32. Pankau F., Przewozniak M., 1998. Plan Ochrony Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego. Etap 2 - operaty szczegółowe. Gdansk.
33. Podbielkowski Z., Tomaszewicz H., 1996. Zarys hydrobotaniki. Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
34. Program ochrony przyrody Nadlesnictwa Lipusz na okres 1.01.199 do 31.12.2008, BUL i GL, Gdynia, 1999r.,
35. Przewozniak M., 1992 mnsr. Dokumentacja przyrodnicza projektowanego rezerwatu przyrody Wda - Trzebiocha. BPiWP. Proeko, Gdansk.
36. Przewozniak M., Switajski S., 1998. Operat zoologiczny WPK. W: Pankau F., Przewozniak M., 1998. Plan Ochrony WPK. Etap 2 - operaty szczegółowe. Gdansk.
37. Przewozniak M., Switajski S., 1998. Operat ochrony litosfery WPK. W: Pankau F., Przewozniak M., 1998. Plan Ochrony WPK. Etap 2 - operaty szczegółowe. Gdansk.

KARTOGRAFIA

1. Mapa Prus Schroettera – Engelhardta w skali 1: 50 000 z lat 1796–1802.
2. Messtischblatt w skali 1: 25 000 z 1919r.
3. Mapa topograficzno – wysokościowa w skali 1: 25 000 z 1926r.
4. Mapa topograficzno – wysokościowa w skali 1: 25 000 z 1938r.
5. Mapa topograficzna w skali 1: 25 000 z 1981r.
6. Mapa topograficzna w skali 1: 25 000 z 1983r.

INFORMACJE DODATKOWE

CELE PROGRAMU SAPARD

(źródło: <http://www.arimr.gov.pl>)

Unia Europejska uznając dostosowanie krajów kandydujących do *acquis communautaire* w zakresie rolnictwa i rozwoju wsi za ważne i wymagające wiele wysiłku instytucjonalnego i finansowego przygotowała w ramach AGENDY 2000 propozycje wsparcia w tym zakresie w ramach programu SAPARD (ang. Support for Accession Measures for Agriculture and Rural Development).

Program SAPARD jest instrumentem przedakcesyjnego wsparcia dla rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich, zaproponowany dziesięciu krajom starającym się o członkostwo. Zakres obszarów i zagadnień objętych programem, sposób przygotowania programu operacyjnego, ramy czasowe oraz zasady monitorowania i oceny programu SAPARD określa Rozporządzenie Rady (WE) nr 1268/1999 z dnia 21 czerwca 1999 o wsparciu Wspólnoty dla działań przedakcesyjnych na rzecz rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich w krajach kandydujących Europy Środkowo-Wschodniej w okresie przedakcesyjnym.

Określone zostało również, że realizacja Programu SAPARD ma uwzględnić zobowiązania przyjęte w Partnerstwie dla Członkostwa, narodowych programach w zakresie wdrażania *acquis communautaire*, jak również założenia podstawowych zasad polityki UE, w obszarach takich jak: zamówienia publiczne, pomoc państwa, ochrona środowiska oraz cele Wspólnej Polityki Rolnej, Art. 2 rozporządzenia 1268/99 podaje listę 15 możliwych środków działania, które mogą być finansowane z Programu SAPARD, z zakresu modernizacji rolnictwa, przemysłu rolno-spożywczego i rozwoju obszarów wiejskich.

Program SAPARD jest programem o charakterze strukturalnym. Wsparcie Wspólnoty będzie realizowane w formie wieloletnich programów przygotowanych zgodnie z wytycznymi i zasadami programów operacyjnych stosowanych w ramach polityki strukturalnej.

Program Operacyjny SAPARD dla Polski przygotowany został przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi w oparciu o dwa podstawowe dokumenty strategiczne:

Narodowy Program Przygotowania do Członkostwa oraz Spójna Polityka Strukturalna rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa z uwzględnieniem ustaleń Paktu dla Wsi. Wszystkie działania Programu SAPARD odnoszą się do zobowiązań wynikających z NPPC, w którym określone zostały priorytety dostosowania polskiego rolnictwa i obszarów wiejskich w zakresie ustanowienia i wdrażania spójnej polityki rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa, harmonizacji prawa i struktur administracji weterynaryjnej i fitosanitarnej, modernizacji sektora mlecznego, mięsnego, przetwórstwa owoców i warzyw, rolnictwa ekologicznego oraz przygotowania instytucji, które będą wdrażały Wspólną Politykę Rolną.

Spójna Polityka Strukturalna rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa, dokument przyjęty przez Radę Ministrów w lipcu 1999, określa cele polityki krajowej wobec obszarów wiejskich i rolnictwa na lata 2000-2010, sformułowane w oparciu o zidentyfikowane problemy sektora rolnego i obszarów wiejskich, z uwzględnieniem nasilenia działań dostawczych w latach do deklarowanej gotowości przystąpienia Polski do Unii Europejskiej w 2003 roku.

Przyjęta strategia Programu SAPARD w Polsce przygotowana została również w oparciu o analizę sektorową oraz analizę sytuacji na obszarach wiejskich. Strategia ta jest ponadto wynikiem licznych konsultacji jakie Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi prowadziło na bieżąco z partnerami na szczeblu centralnym, regionalnym, oraz przedstawicielami środowisk społeczno-zawodowych. Władze samorządowe wszystkich województw miały okazję wypowiedzieć się, we

współpracy z samorządami powiatowymi, gminnymi, samorządem zawodowym oraz organizacjami społeczno-zawodowymi w zakresie wyboru działań wspieranych w ramach Programu SAPARD

W oparciu o zdefiniowane cele Programu SAPARD: poprawę ekonomicznej konkurencyjności polskiego sektora rolno-spożywczego, do wymagan sanitarnych i higienicznych Jednolitego Rynku UE oraz wsparcie dla wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich, szczególnie poprzez tworzenie warunków do podejmowania nie-rolniczej działalności gospodarczej na wsi i rozwoju infrastruktury technicznej wybrane zostały dla Polski na lata 2002-2006 r. następujące kierunki działania:

- poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych i rybnych, w ramach którego planuje się wspieranie przetwórstwa produktów pochodzenia zwierzęcego oraz owoców i warzyw z uwzględnieniem wsparcia dla grup producenckich (Działanie 1),
- inwestycje w gospodarstwach rolnych, gdzie przewidziano wsparcie modernizacji gospodarstw specjalizujących się w produkcji mleka i zwierząt rzeźnych oraz inwestycji zapobiegających zanieczyszczeniu środowiska w wyniku prowadzenia działalności rolnej (Działanie 2),
- rozwój i poprawa infrastruktury obszarów wiejskich; wsparcie inwestycji z zakresu podstawowych elementów infrastruktury technicznej (Działanie 3),
- różnicowanie działalności gospodarczej na obszarach wiejskich gdzie przewidziano wsparcie dla inwestycji tworzących nowe źródła dochodu poza konwencjonalnym rolnictwem oraz inwestycji promocji i marketingu (Działanie 4),
- szkolenia zawodowe w zakresie poprawy jakości produkcji, wdrażania nowych technologii i metod produkcyjnych oraz z zakresu prowadzenia działalności gospodarczej (Działanie 6),
- pomoc techniczna, w ramach której prowadzone będą działania zamierzające do zwiększenia efektywności wdrażania, monitorowania i kontroli Programu SAPARD oraz dotarcia do potencjalnych beneficjentów programu (Działanie 7).

W przygotowaniu Programu SAPARD oparto się na zidentyfikowanych dwóch osiach priorytetowych w zakresie potrzeb rolnictwa i obszarów wiejskich w okresie przedakcesyjnym. Znalazło to również odzwierciedlenie w podziale środków: w ramach osi pierwszej: Poprawa efektywności sektora rolno-żywnościowego znaczna część środków zostanie przeznaczona na inwestycje związane z dostosowaniem sektora mleczarskiego, mięsnego, rybnego i owocowo-warzywnego do wymogów *acquis*, w ramach osi drugiej Poprawa warunków prowadzenia działalności gospodarczej i tworzenie miejsc pracy w pierwszych latach położono nacisk na wsparcie infrastruktury technicznej, zaś w latach późniejszych zwiększone środki przeznaczone będą na inwestycje związane z różnicowaniem działalności gospodarczej.

Podobnie jak dla programów dla krajów członkowskich dokonana została tzw. ocena *ex-ante* programu, której głównym celem była ocena czy zaproponowane priorytety Programu SAPARD dla Polski odzwierciedlają potrzeby.

Program Operacyjny SAPARD, przedstawiony został Komisji Europejskiej dnia 29 grudnia 1999 roku. Data założenia programu operacyjnego wynikała z rozporządzenia 1268/99. Program został pozytywnie zaopiniowany przez Komitet STAR 13 września 2000 r. oraz oficjalnie przyjęty przez Komisję Europejską decyzją z dnia 18 października 2000 r.

Program SAPARD w odróżnieniu od pozostałych programów przedakcesyjnych Unii Europejskiej jest programem, w którym Komisja Europejska po raz pierwszy delegowała kluczowe funkcje, w szczególności selekcje projektów do krajów trzecich. W konsekwencji to krajowe instytucje podejmują całkowitą odpowiedzialność za to zdecentralizowane zarządzanie. Rozwiązanie to wymogło utworzenie w każdym z krajów kandydujących, w tym również w Polsce tzw. Agencji SAPARD w oparciu o regulacje zbliżone do tych obowiązujących w krajach członkowskich Unii dla agencji płatniczych, instytucji dokonujących płatności w ramach Wspólnej Polityki Rolnej.

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa została wyznaczona do pełnienia roli Agencji SAPARD, wykonującej funkcje wdrożeniowe i płatnicze. Aby Agencja mogła pełnić te role niezbędne jest uzyskanie akredytacji krajowej, zatwierdzonej przez Komisję Europejską. Dokonano w tym celu istotnych zmian organizacyjnych, polegających na wprowadzeniu nowej struktury organizacyjnej Biura Agencji oraz utworzono 16 oddziałów regionalnych. Będą one podstawowymi jednostkami organizacyjnymi Agencji wdrażającymi Program SAPARD na szczeblu regionu. W oddziałach regionalnych będą składane wnioski o przyznanie pomocy z Programu SAPARD, a beneficjenci, których projekty zostaną zakwalifikowane do realizacji będą tam również podpisywali umowy, określające terminarz i szczegóły realizacji projektów. Pracownicy oddziałów regionalnych będą dokonywali wizytacji terenowych wszystkich projektów przed podpisaniem umowy, oraz po złożeniu przez beneficjenta wniosku o płatność. Tworzenie struktur terenowych przez ARiMR jest jednocześnie elementem przygotowania Agencji do realizacji jej poprzednich zadań po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej.

Komitet zarządzający, wspomagający KE w zakresie zarządzania Sekcją Orientacji Europejskiego Funduszu Gwarancji i Orientacji Rolnych

W Rozporządzeniu Rady (WE) nr 1268/99 o wsparciu Wspólnoty dla działań przedakcesyjnych na rzecz rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich w krajach kandydujących Europy Środkowej i Wschodniej w okresie przedakcesyjnym z dnia 21 czerwca 1999 r. zdefiniowano cele Programu SAPARD jako:

- Przygotowanie do akcesji (Art. 4 "priorytetem są działania skierowane na poprawę efektywności rynku, standardów jakościowych i zdrowotnych oraz środków dla utrzymania i tworzenia nowych miejsc pracy na obszarach wiejskich, zgodnie z zasadami dotyczącymi środowiska").
- Przyjęcie *acquis communautaire* odnoszącego się do Wspólnej Polityki Rolnej, szczególnie w celu przygotowania do wykorzystania funduszy strukturalnych UE po uzyskaniu członkostwa.

W programie Operacyjnym SAPARD zostały określone następujące cele ogólne dla Programu Operacyjnego SAPARD dla Polski:

- poprawa konkurencyjności polskiego rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego, zarówno na rynku krajowym jak i rynku międzynarodowym;
- dostosowanie sektora rolno-spożywczego do wymagań Jednolitego Rynku w zakresie wymagań sanitarnych, higienicznych oraz jakościowych;

- wsparcie wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich poprzez rozwój infrastruktury technicznej oraz tworzenie warunków do podejmowania pozarolniczej działalności gospodarczej wsi.

oraz cele dla poszczególnych działań:

Działanie 1:

- poprawa bezpieczeństwa produkcji i jakości żywności;
- zwiększenie liczby zakładów spełniających wymagania sanitarne i weterynaryjne UE w zakresie przetwórstwa żywności;
- wspieranie racjonalizacji, restrukturyzacji i postępu w sektorze dla zwiększenia jego konkurencyjności i ułatwienia dostosowania do funkcjonowania na Jednolitym Rynku;
- wzmocnienie grup producentów rolnych i ich związków;
- ograniczenie niekorzystnego oddziaływania zakładów przetwórczych na środowisko naturalne.

Działanie 2:

- poprawę jakości produkcji rolniczej poprzez udoskonalenie wyposażenia technicznego gospodarstw i dostosowanie warunków produkcji do wymogów *acquis communautaire*;
- restrukturyzacje i różnicowanie produkcji rolniczej jako warunek poprawy efektywności gospodarstw i produkcji do potrzeb rynku;
- ukierunkowanie produkcji zgodnie z naturalnymi warunkami środowiska przyrodniczego, zminimalizowanie niekorzystnego oddziaływania produkcji rolniczej na środowisko naturalne oraz zachowanie krajobrazu.

Działanie 3:

- zwiększenie atrakcyjności obszarów wiejskich dla inwestorów lokalnych i inwestorów zewnętrznych;
- zapewnienie mieszkańcom wsi odpowiedniego standardu życia;
- zapewnienie warunków dla wdrażania *acquis communautaire*.

Działanie 4:

- zidentyfikowanie i wykorzystanie nisz rynkowych na produkty i usługi poza rolnictwem;
- rozwój działalności gospodarczej na obszarach wiejskich poza konwencjonalnym rolnictwem poprzez wsparcie inwestycyjne.

Działanie 6:

- zwiększenie umiejętności i wiedzy rolników podejmujących dodatkową działalność gospodarczą poza konwencjonalnym rolnictwem;
- zwiększenie umiejętności i wiedzy rolników podejmujących dodatkową działalność gospodarczą poza konwencjonalnym rolnictwem;
- zwiększenie umiejętności i wiedzy rolników prowadzących rentowne gospodarstwo rolne, lesne lub rybne.

Działanie 7:

- Pomoc techniczna nastawiona będzie głównie na zwiększenie efektywności wdrażania, monitorowania i kontroli Programu SAPARD na poziomie centralnym, regionalnym i lokalnym oraz zapewnienie sprawnego dotarcia do planowanych beneficjentów Programu.

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa

jest instytucją rządową. Wspiera działania służące rozwojowi rolnictwa i obszarów wiejskich. Agencja powstała w 1994 roku.

Wspomaga finansowo:

inwestycje w rolnictwie i związanych z nim usługach oraz w przetwórstwie rolno-spożywczym,

przedsięwzięcia tworzące dla mieszkańców wsi stale miejsca pracy poza rolnictwem,
 rozwój infrastruktury wiejskiej,
 poprawy struktury agrarnej,
 inwestycje związane z budowa giełd i rynków hurtowych,
 oświata i doradztwo rolnicze oraz upowszechnianie i wdrażanie rachunkowości w gospodarstwach.

FORMY POMOCY

Agencja dopłaca do oprocentowania kredytów bankowych. Udziela także gwarancji kredytowych i poręczeń spłat kredytów oraz pożyczek. Wspólna cecha wszystkich form pomocy finansowej jest łączenie środków publicznych, którymi zarządza Agencja, ze środkami własnymi inwestora. Pomoc pochodząca z budżetu państwa jest ich uzupełnieniem. Poza rolnikami i przedsiębiorcami z pomocy Agencji korzystają zarządy gmin inwestujące w infrastrukturę techniczną i produkcyjną na terenach wiejskich.

SAPARD to program, dzięki któremu możemy finansować rozwój naszego rolnictwa i wsi do czasu przystąpienia Polski do Unii Europejskiej. Mamy do wykorzystania kilkaset milionów euro. Pieniądze można wykorzystać na:

unowocześnienie przetwórstwa produktów rolnych i rybnych,
 inwestycje w gospodarstwach rolnych,
 rozwój infrastruktury wiejskiej,
 modernizację infrastruktury wiejskiej,
 rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej na wsi.
 Dzięki programowi SAPARD można uzyskać zwrot części wcześniej poniesionych kosztów inwestycyjnych - do 50%.

ZINTEGROWANY SYSTEM ZARZĄDZANIA I KONTROLI (ang. IACS)

Wprowadzenie tego systemu to największe wyzwanie dla Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa od początku jej istnienia. To system, dzięki któremu polscy rolnicy - po przystąpieniu naszego kraju do Unii Europejskiej - będą mogli korzystać z dopłat bezpośrednich do produkcji rolnej. Rolnicy, którzy chcą otrzymać dopłaty do produkcji roślinnej i zwierzecej (tzw. dopłaty bezpośrednie), muszą najpierw zarejestrować swoje gospodarstwa; w ten sposób obejmie je ZSZIK. Rozpoczelismy od kolczykowania sześciu milionów sztuk bydła. Oznakowane zwierzęta są rejestrowane w ewidencji ogólnokrajowej. Dzięki temu zarówno żywiec, jak i mięso mogą być dopuszczone do obrotu handlowego.

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa

ogłosi dodatkowy termin składania wniosków o pomoc z programu SAPARD na rozwój infrastruktury gmin oraz uruchomi dodatkowe środki na ten cel.

Agencja otrzyma dodatkowo 170 mln euro ze środków unijnych, z przeznaczeniem na finansowanie infrastruktury gmin. Program ten będzie realizowany do końca 2004 r.

W połowie 2003 r. Agencja uruchomi w ramach SAPARD-u dodatkowy program pomocy rolnikom w tworzeniu alternatywnych źródeł dochodów. Rolnicy będą mogli dofinansować z tego programu np. założenie hodowli ślimaków winniczków lub budowę wyciągu narciarskiego na gruncie należącym do rolnika.

Agencja ogłosi też dodatkowy drugi termin na składanie wniosków o pomoc z SAPARD-u, dotyczących przystosowania spożywczych zakładów przetwórczych do standardów UE. Będzie je można składać do 7 lipca 2003 r.

ZAPROSZENIE DO SKŁADANIA WNIOSKÓW O UDZIELENIE DOTACJI

W ramach programu Innowacje i technologie dla rozwoju przedsiębiorstw

(źródło: <http://www.parp.gov.pl>)

1. Oznaczenia referencyjne

PL 0003.07-05.2 Krajowy program rozwoju MSP program Innowacje i technologie dla rozwoju przedsiębiorstw

2. Program i źródła finansowania

Nazwa programu: program Innowacje i technologie dla rozwoju przedsiębiorstw

Linia budżetowa: PL 0003.07-05.2 Krajowy program rozwoju MSP - program Innowacje i technologie dla rozwoju przedsiębiorstw

Źródła finansowania: środki Unii Europejskiej w ramach programu Phare, budżet państwa.

3. Rodzaj działań, obszar geograficzny i czas trwania projektu

a. W ramach programu udzielane są dotacje na współfinansowanie kosztów usług doradczych i szkoleniowych bezpośrednio związanych z realizacją projektów skierowanych na rozwój technologiczny przedsiębiorstw. Projekty te mogą obejmować następujące działania:

- ocena technologii stosowanych przez przedsiębiorce,
- przygotowanie do wdrożenia rozwiązań innowacyjnych i nowych technologii,
- wdrożenie pozyskanych technologii,
- wdrożenie własnych rozwiązań technologicznych przedsiębiorcy.

b. Działania objęte projektem muszą być realizowane na terenie Polski.

c. Działania realizowane w ramach programu Innowacje i technologie dla rozwoju przedsiębiorstw powinny zostać zakończone do dnia 30 czerwca 2003 r.

Szczegółowe informacje znajdują się w p. 2.1.3 Wytycznych dla wnioskodawców.

Wykonawcami usług doradczych i szkoleniowych dla MSP w ramach programu Innowacje i technologie dla rozwoju przedsiębiorstw mogą być organizacje akredytowane przez PARP.

W przypadku wybranych usług ich dostawcami mogą być również wykonawcy spoza listy akredytowanych wykonawców. Szczegółowe informacje znajdują się w p. 2.1.4 Wytycznych dla wnioskodawców.

4. Budżet Programu

Budżet funduszu dotacji wynosi 7 mln EUR z funduszu Phare oraz 2,33 mln EUR z budżetu państwa.

5. Maksymalna i minimalna kwota dotacji

- a. minimalna wysokość dotacji: 1.500 EUR
- b. maksymalna wysokość dotacji: 10.000 EUR
- c. maksymalne dofinansowanie kosztów projektu z budżetu programu: 60%

6. Maksymalna liczba wniosków złożonych przez jednego wnioskodawcę

Wnioskodawca, w trakcie trwania programu Innowacje i technologie dla rozwoju przedsiębiorstw, może złożyć więcej niż jeden wniosek. Dotacja przyznana na każdy projekt nie może być mniejsza niż 1.500,00 EUR, a suma wszystkich przyznanych dotacji nie może przekroczyć 10.000,00 EUR.

WARUNKI UCZESTNICTWA

7. Kryteria kwalifikacyjne: kto może ubiegać się o dotację

Wnioskodawca może być mały lub średni przedsiębiorca, w rozumieniu ustawy z dnia 19 listopada 1999 r. Prawo działalności gospodarczej, mający siedzibę na terenie Polski. Szczegółowe kryteria kwalifikacyjne określa p. 2.1.1. Wytycznych dla wnioskodawców.

HARMONOGRAM

8. Przewidywany termin ogłoszenia wyników oceny wniosków

Proces rozpatrywania wniosków o udzielenie dotacji trwa 38 dni kalendarzowych od daty wyznaczonego terminu przyjmowania wniosków. Terminy przyjmowania wniosków są podane w p. 11 Zaprośzenia.

KRYTERIA OCENY

9. Kryteria oceny

Kryteria oceny wniosków są określone w punkcie 2.3 Wytycznych dla wnioskodawców.

ZASADY DOTYCZĄCE SKŁADANIA WNIOSKÓW

10. Format składanego wniosku i wymagane informacje

Wniosek musi być dostarczony w jednym oryginale i dwóch kopiach na standardowym formularzu, który stanowi załącznik A do Wytycznych dla wnioskodawców. Wnioski muszą być złożone w Regionalnej Instytucji Finansującej właściwej dla siedziby wnioskodawcy.

Lista Regionalnych Instytucji Finansujących (RIF) do obejrzenia tutaj:

<http://www.parp.gov.pl/rif.php>

11. Termin składania wniosków

Przedsiębiorcy mogą składać wnioski do marca 2003 roku. Kolejne terminy składania projektów w RIF to: 7 lipca, 4 sierpnia, 8 września, 6 października, 3 listopada, 1 grudnia w 2003 r. oraz 12 stycznia, 9 lutego, 1 marca w 2004 r. - każdorazowo do godz. 16.00. Wnioski otrzymane po danym terminie będą dołączone do następnej grupy wniosków. Wnioski otrzymane po upływie ostatniego terminu będą odrzucone. Planowane jest wydłużenie okresu kontraktowania (informacje zostaną opublikowane na stronie <http://www.parp.gov.pl/dotacje.php>).

12. Informacje szczegółowe

Szczegółowe informacje dotyczące Zaprośzenia do składania wniosków o udzielenie dotacji znajdują się w Wytycznych dla wnioskodawców, które opublikowane są razem z niniejszym Zaprośzeniem.

Zgodnie z wymogami Komisji Europejskiej uprzejmie prosimy o podawanie tytułu projektu w wersji polskiej i angielskiej.

Wszelkie informacje na temat programu można uzyskać w Zespole Innowacji i Technologii PARP, tel. (0 prefiks 22) 699 72 74 , e-mail: r_runowski@parp.gov.pl

ZAPROSZENIE DO SKŁADANIA WNIOSKÓW O UDZIELENIE DOTACJI do Programu pomocowego Unii Europejskiej Phare 2001 Spójność Społeczna i Gospodarcza (Phare 2001 SSG) Rozwój Małych i Średnich Przedsiębiorstw
(źródło: <http://www.parp.gov.pl>)

**PROGRAM ROZWOJU PRZEDSIĘBIORSTW INTERNETOWYCH
ogłoszone przez Polska Agencje Rozwoju Przedsiębiorczości**

1. Oznaczenia referencyjne

EUROPEAID/116596/M/G/PL

2. Program i źródła finansowania

Program Rozwoju Przedsiębiorstw Internetowych - Linia budżetowa PL01.06.09.02-2.3 w ramach linii budżetowej programu Phare 2001 Spójność Społeczna i Gospodarcza (Phare 2001 SSG) oraz polskie środki publiczne.

3. Rodzaj działań, obszar geograficzny i czas trwania projektu

(a) Celem strategicznym programu Promocja Rozwoju MSP jest zmniejszenie stopy bezrobocia w regionach, ich wsparcie w celu lepszego osiągnięcia celów generowania zatrudnienia, a także ułatwienie wzmocnienia społecznej i gospodarczej spójności regionów, pod warunkiem restrukturyzacji gospodarki.

Program Rozwoju Przedsiębiorstw Internetowych ustanowił Fundusz Dotacji dla małych i średnich przedsiębiorstw (MSP) na współfinansowanie kosztów realizacji działań związanych z utworzeniem nowych przedsiębiorstw lub podjęciem nowych działań opartych na komercyjnym wykorzystaniu internetu.

Celem Programu Rozwoju Przedsiębiorstw Internetowych jest zwiększenie potencjału zatrudnienia oraz możliwości MSP w kierunku tworzenia miejsc pracy w regionach, poprzez wsparcie rozwoju nowych przedsiębiorstw w dziedzinach opartych na komercyjnym wykorzystaniu internetu.

Realizowane będą dwa rodzaje dotacji ? dotacje na usługi doradcze (w jaki sposób przygotować firmę do nowej działalności opartej na internecie ? biznes plan) oraz dotacje na rozwój działalności (pomoc w fazie uruchomienia nowej działalności).

(b) Obszar geograficzny: terytorium całego kraju.

(c)

		Maksymalny		czas		trwania		projektu:
dla	dotacji	na	usługi	doradcze	-	bez		ograniczen,
dla	dotacji	na	rozwój	działalności	-	6		miesiące,

- w obu przypadkach jednak nie dłużej niż do 15 sierpnia 2004.

Szczegółowe informacje znajdują się w Wytycznych dla Wnioskodawców określonych w punkcie 12 zaproszenia.

4. Budżet Programu

Budżet Programu Rozwoju Przedsiębiorstw Internetowych dla wszystkich 16 województw przedstawia się następująco:

RAZEM: 4 400 000 EUR

W tym:

- fundusze programu Phare: 3 300 000 EUR

- budżet państwa: 1 100 000 EUR

podzielony na:

- dotacje na usługi doradcze: 1 470 000 EUR

- dotacje na rozwój działalności: 2 930 000 EUR

Zakładany podział alokacji dla 16 województw jest następujący:

Województwo	Całkowita kwota
Dolnośląskie	0.299 miliona EUR
Kujawsko-Pomorskie	0.268 miliona EUR
Lubelskie	0.268 miliona EUR
Lubuskie	0.233 miliona EUR
Łódzkie	0.293 miliona EUR
Małopolskie	0.285 miliona EUR
Mazowieckie	0.332 miliona EUR
Opolskie	0.240 miliona EUR
Podkarpackie	0.275 miliona EUR
Podlaskie	0.235 miliona EUR
Pomorskie	0.261 miliona EUR
Śląskie	0.333 miliona EUR
Świętokrzyskie	0.248 miliona EUR
Warmińsko-Mazurskie	0.285 miliona EUR
Wielkopolskie	0.289 miliona EUR
Zachodniopomorskie	0.256 miliona EUR
Razem	4.400 miliona EUR

Zakończenie okresu zawierania umów: (termin zawierania umów dotacji pomiędzy Jednostką Kontraktującą oraz MSP) - **15 czerwiec 2004**

Zakończenie okresu wydatkowania środków: (termin otrzymania wniosku o wypłatę dotacji, sprawdzenia pod względem administracyjnym oraz dokonania płatności na rzecz beneficjenta) - **15 listopad 2004**

5. Maksymalna i minimalna kwota dotacji

5.1. Dotacje na usługi doradcze

(a)	Minimalna	wysokość	dotacji: bez	limitu
(b)	Maksymalna	wysokość	dotacji: 5,000	EUR
(c)	Maksymalne dofinansowanie kosztów projektu z budżetu Programu: 60 %			

5.2. Dotacje na rozwój działalności

(a)	Minimalna	wysokość	dotacji: 3,000	EUR
(b)	Maksymalna	wysokość	dotacji: 10,000	EUR
(c)	Maksymalne dofinansowanie kosztów projektu z budżetu Programu: 25 %			

6. Maksymalna liczba dotacji, które mogą być przyznane

Dotacje na usługi doradcze ? do wyczerpania budżetu

Dotacje na rozwój działalności ? 970

Zakładana ilość dotacji w poszczególnych województwach:

Województwo	Maksymalna liczba dotacji na rozwój działalności
Dolnośląskie	66
Kujawsko-Pomorskie	59
Lubelskie	59
Lubuskie	51
Łódzkie	65
Małopolskie	63
Mazowieckie	73
Opolskie	53
Podkarpackie	61
Podlaskie	52
Pomorskie	57
Śląskie	73
Świętokrzyskie	55
Warmińsko-Mazurskie	63
Wielkopolskie	64
Zachodniopomorskie	56
Razem	970

KRYTERIA KWALIFIKACYJNE

7. Kryteria kwalifikacyjne: kto może być wnioskodawcą

Małe i Średnie Przedsiębiorstwa (MSP) z siedzibą na terenie Polski.

HARMONOGRAM

8. Przewidywany termin ogłoszenia wyników oceny wniosków

Termin powiadomienia o wynikach oceny: nie później niż po 41 dniach kalendarzowych od wyznaczonego terminu przyjmowania wniosków.

KRYTERIA OCENY

9. Kryteria oceny

Kryteria oceny wniosków są określone w Wytycznych dla wnioskodawców. Złożone wnioski będą oceniane przez Komisję Oceniającą na podstawie kryteriów kwalifikacyjnych i jakościowych.

ZASADY DOTYCZĄCE SKŁADANIA WNIOSKÓW

10. Format składanego wniosku i wymagane informacje

Wnioski muszą być złożone na **standardowym formularzu wniosku** załączonym do Wytycznych dla Wnioskodawców, o których mowa w pkt. 12. Każdy wniosek musi być złożony w dwóch egzemplarzach (**jeden podpisany oryginał i jedna kopia potwierdzona za zgodność**

z oryginałem) wraz z wersją elektroniczną dołączoną na dyskietce lub przesłaną pocztą elektroniczną.

11. Termin składania wniosków

Pierwsze posiedzenie Komisji Oceniającej odbędzie się nie wcześniej niż 60 dni po dacie opublikowania niniejszego Zaprośnienia do składania wniosków o udzielenie dotacji.

Wnioski mogą być składane w siedzibie Regionalnej Instytucji Finansującej właściwej dla siedziby Wnioskodawcy w następujących terminach:

w województwach: dolnośląskim, lubelskim, łódzkim, mazowieckim, podkarpackim, pomorskim, świętokrzyskim i wielkopolskim nie później niż 28 lipca 2003, 11 sierpnia 2003, 6 października 2003, 8 grudnia 2003, 9 lutego 2004* i 5 kwietnia 2004* do godz. 15.00;

w województwach: kujawsko-pomorskim, lubuskim, małopolskim, opolskim, podlaskim, śląskim, warmińsko-mazurskim oraz zachodniopomorskim 28 lipca 2003, 8 września 2003, 12 listopada 2003, 12 stycznia 2004, 8 marca 2004* i 5 kwietnia 2004* do godz. 15.00.

* w przypadku wniosków o dotacje na rozwój działalności złożonych w zaznaczonych terminach okres realizacji projektu będzie krótszy niż 6 miesięcy

Wnioski, które wpłyną do Jednostki Kontraktującej po ostatnim terminie nie będą rozpatrywane.

12. Informacje szczegółowe

Szczegółowe informacje dotyczące Zaprośnienia do składania wniosków o udzielenie dotacji znajdują się w Wytycznych dla Wnioskodawców.

Szczegółowe informacje dotyczące niniejszego Zaprośnienia do składania wniosków o udzielenie dotacji będą dostępne w siedzibie Regionalnej Instytucji Finansującej właściwej dla siedziby Wnioskodawcy oraz na jej stronach internetowych. Wszelkie pytania dotyczące niniejszego Zaprośnienia do składania wniosków o udzielenie dotacji powinny być kierowane do siedziby Regionalnej Instytucji Finansującej właściwej dla lokalizacji projektu.

PARP opublikuje odpowiedzi na najczęściej zadawane pytania na swoich stronach internetowych nie później niż 11 dni przed wyznaczonym terminem składania wniosków.

Wszelkie informacje na temat programu można uzyskać w Zespole Innowacji i Technologii PARP, tel. (0 22) 699 71 77, (0 22) 699 72 87, Punkcie Informacyjno - Doradczym tel. (022) 699 70 18; (022) 699 71 80 oraz Regionalnych Instytucjach Finansujących.